

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, DECEMBER 7.

49. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Előfizetési felhívás

az

„ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY“

1872-ik évi II-ik év-folyamára.

Most, midőn egy ujévnek küszöbén állunk, abban a kedvező helyzetben vagyunk, hogy midőn ügybarátainkat csatlakozásra hívjuk fel, már egy rövid multra hivatkozhatunk lapunk életében, s így tartozkodhatunk a bőbeszédüségétől.

Olvasóink ismerik törekvésünket; tisztában lehetnek lapunk szellemével. Jelszavunk: a józan haladás, mely éppen úgy irtózik a csökönősségtől, mint a rombolástól. Ez iránynak követésére kötelez vallásos-erkölcsi, és egyházi életünknek jelenlegi állapota, mely éppen lazultságánál fogva, igen könnyen a szélsőségekbe szédülhet. Egyedül az menthet meg a tulzások veszélyétől, ha az egyensúlyt egy percig sem tévesztjük el szemeink előtt. Ez uton fogunk haladni jövőben is, mint a mely célhoz vezető életrevalóságát már bebizonyította mindazon harcainkban, melyeket e folyó évben lapunkban folytattunk, s melyek a kivivott győzelem önértetében szereztek elégtételt felfogásunk helyes voltának.

Majdnem szükségtelen, elmondanunk, hogy mi specialis erdélyi viszonyainknak megfelelő, s azokból született lapot akarunk adni; de ez nem tartoztat vissza, hogy élénk figyelemmel kísérjük azon bel- és külföldi mozgalmakat, melyeknek ismerése elkerülhetetlenül szükséges minden paptársunknak, és minden protestánsnak. Hozzá fogunk szólni ezután is minden kérdéshez, azzal a meleg érdekeltséggel, higgadtsággal és lelkesedéssel, melyre kötelez az a tisztelet, melylyel a nyilvánosság-nak tartozunk, és a melynek becsületesen szolgálmi, más érdekünk nincs, mint a jót, a nemest diadalra juttatni. Ennek érdekében fáradhatatlanok leszünk a buzditásban, a lelkesedés felköltésében, és ha kell, a rendre utasításban is; mert a közügy szent, azt meggyalázni senkinek sem szabad.

Ily irányban fog lapunk megjelenni a jövő évben is, hetenkint egy nagy iven, melyhez járul havonként egy iv melléklet: vagy „Prédikátori tár“ címen — mint a jelen évben — vagy oly közhasznu olvasmányban, mely hézagot pótló lesz egyházi irodalmunkban.

Meg vagyunk győződve, hogy olvasóink éppen azzal a figyelemmel fognak megtisztelni, melyre eddig is büszkék voltunk. De bizodalommal kérjük fel, hogy tetemes áldozatot követelő vállalatunk pártolására minél többeket megnyerni sziveskedjenek.

Lapunk előfizetési díja a „melléklettel“ együtt:

Évnegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egész évre	6 frt.

(Szerkesztőségi iroda, hová az előfizetések bérmentve küldendők: külmagyar-utca 237. sz.)

Kolozsvártt, decemberben, 1871.

Szász Domokos,
ev. ref. pap, mint főmunkatárs.

Szász Gerő,
ev. ref. pap, mint fel. szerk. és kiadó.

Piscis a capite...

A ki a jelen időben a vallásos életet, és annak mikinti külső kifejezését teszi vizsgálódása tárgyául, s jelesen a vallásos élet mértékéül azt veszi, hogy bármelyik hitfelekezethez tartozók, a templomi istentiszteletben való részvételt mindinkább hanyagolják: lehetlen, hogy annak, a vallás-erkölcsi élet süjvedése miatt, komoly aggodalmi ne keletkezzenek.

A jobbak keblében, már jó idő óta, fölmerült ez aggodalmak készítették némelyeket: fölkeresni a forrást, honnan a keresztyénséget mételyező rosz származik. Még a római pápa is feljajdult az általános vallástalanságon, s a civilisatiót, mint ennek szerző okát, átkozta el. Legyen neki hite szerint! Hiszen, ezt ő saját maga, s a hatalom, és gazdagságban úszó jezsuitismus, s az ehez tartozó főpapság fennállhatása érdekében cselekedte.

Nem ily szennyves érdek vezette, s vezeti azon jobbakat, kik az emberiség vallás-erkölcsi ujjászületteért készek lennének — mint Krisztus — életöket adni, hanem az igazi nemes eszme: az emberiség erkölcsi céljának előmozdítása.

Az ilyenek közül aztán némelyek azon meggyőződésre jutottak, hogy a vallás iránti közönyösségnek legfőbb oka abban van, hogy a keresztyénség a gyermekkorból fölnevekedvén, az eddig meglevő hitcikket a miveltebbek nem tarthatják vallásos fogalmaikkal megegyeztetetőknek; és így hitfelekezeteik templomaiba sem igen mennek, nehogy olyan tanácsokat halljanak, mik vallásos hitökkkel ellenkezve, öket megbotránkoztatnák: tehát, az ily miveltebbek, s mind inkább szaporodó hitnézetükért, a keresztyén hitcikket kellene revideálni, és reformálni.

A kik ily nézettel birnak, ezt akarták törekvésök céljául kitűzni, s a reform-egylet eszméje megindításának útja kezdetben ide látszott irányulni; hogy így a szellemi, s vallásos nézletekben, mintegy másokon fölülelemkedettebbek, az öszszejevetelek, érintkezések által tejlödő eszmecserék, és a sajtó útján, tisztítsák a hit világát; gondolván, hogy a keresztyén hitfelekezeteik, és így, még a protestánsok hitágazatainak is, a mai fölvilágosult kortól lett elmaradása szülik a vallásos társulatok iránti közönyösséget, hidegséget. És ha a hit felöli nézetek egyszer általános tisztulnak, magától előáll a vallás iránti meleg érdekelttség is.

Azonban, ki ne látná át egyszerre, hogy midön a tudományos téren való kutatás, vizsgálódás kívánatos, és igen szükséges működés: a hit megtisztítá-

sára alakulandó egy propaganda-társulat csak szakadásra vezetne a nélkül, hogy csak a tagok közt, minden hitbeli nézetekben egységet idézne elő.

Mások, éppen a szakadásoktól félve, tekintetbe kívánták venni az embernek vallás társadalmi öszszeköttetéseit, és a megindított reform-egylet tervét oda kívánták terelni, hogy annak működése protestáns szellemben s körben, irányára nézve pedig leginkább a vallás-erkölcsi élet fölelevenítésére hasson. Így született a magyarországi protestáns egylet; e nemes irányu egylet, melynek működési irányára szívünk teljességéből szerencsét, áldást kívánunk Hiszszük is, hogy főképp városokon, a humanizmus számára, jóltevő gyümölcsöket fog létre hozni.

Hanem, szabadjon — bár fájó érzettel — kifejezni azon aggodalmat, hogy midön ez egylet, mintegy azon nemes térítési célból alakult, hogy a mostani szemmel látható vallásos közönyösség helyett, látható vallásos buzgóságot, keresztyéni humanistikus tevékenységet idézzen elé a társadalom minden rétegeiben: azokra csak igen nehezen fog hatni, kik az egylet keretén kívül akarnak állani; kik az egész működésről hallani sem akarnak; kik vallásuk iránti közönyösségüket, mondhatni hidegségüket nem hajlandók megváltoztatni; kik betegek levén, nem hogy nem hiszik, hogy a kóranyag bennük van, hanem könnyelműen az orvosi szerepre vállalkozókat tartják betegeknek.

Ezek száma pedig, fájdalom! ha legio nem is, a társadalomban itt-ott elszórtan, felette veszedelmes.

Van városokban, és falvakban egy jelentékeny csoportja a társadalomnak, mely születés, vagyoni állás, tanulás, egy s más hivatásnál fogva: az értelmetlen tömeg fölébe emelkedve, s magát civilizálnak tartva, midön kisebb-nagyobb körben, a vallás-erkölcsi életre nézve jó példaadásra lenne hivatva; s a jó példaadást abban tünteti ki — tisztelet a kivételeknek — hogy elvonja magát a vallásos élet külső cselekvényei gyakorlatától, mi által a nagy tömeg vallás-erkölcsi életére károsan hat.

Általános panasza a komolyabban gondolkozóknak — mindenik hitfelekezet részéről — hogy a templomokba járás, az ugy nevezett, értelmiség részéről szinte megszűnt. Imitt-amott, s kiválóbb innepélyes alkalmakkor láthatni csak, hogy a magát miveltségben fölülelemkedettnek hívó rész a templomot látogatja. Közöny, hidegség állott elő majd mindenfelé, a vallásos élet külső cselekvényei irányában. Söt ezek mellett, azon napokon, melyeket a keresztyénség

innepekké szentelt azért, hogy az anyagi dolgoktól megszünve, az ember lelki szükségei kielégítésének, istennel való társalgásának éljen, és ez által az értelmetlen közönségnek is követendő példát adjon: az értelmesebb oly dolgokat viszen végbe, melyek látásán az értelmetlen előbb megbotránkozik, azután maga is a példát követni fogja.

Valóban, aggodalom szállja meg az ember lelkét, ha a vallás-erkölcsi süjvedés kórjeleit figyelemmel vizsgálja.

Városokon a vallásos élet külső cselekvényei gyakorlatának, a vasárnapi templomozásnak idején is, nyitva vannak többnyire a kávéházak a miveltebbek, s a korcsomák az alsóbb fokuk számára.

Falvakon, kivált a hol nagyobb birtokosok vannak, részint ők, részint gazdaságban megbizottjaik, a heti munkáltatás díjjainak kifizetését leginkább azon vasárnapi időre teszik, midőn a népnek vagy templomba kellene készülnie, vagy már ott kellene lennie. Cselédeivel, marháival — akár hányszor — vasárnap is épp úgy dolgoztat, mint akármely köznapon. A korcsomák pedig éppen minden nap nyitva állnak válogatás nélkül.

Csoda-e aztán, ha az értelmetlen nép látva, hogy községében azok, kiket „urak“-nak nevez, nemcsak templomba nem járnak, hanem a vallás-erkölcsi élet külső cselekvényeitől eltérőleg, olyanokat követnek, melyek a vallásos buzgósággal öszsze nem férnek: ő is lassankint közönyössé válik a vallásos életet fejlesztő eszközök irányában, felcseréli a templomot a mindig nyitva álló korcsomával, és így a vasárnapok is lassankint hasonlók lesznek a többi mives napokhoz?!

Egy keresztyén hitfelekezeti társulatnak sem lehetvén — Jézus tanítása alapján — más célja, mint hogy a tagok istent, a végetlen szellem központját, és kisugárzását együttesen imádják, egymást kölcsönösen oktassák, segítsék, buzdítsák, és javítsák: ezen célok felé törekvésben, a társulat egy tagjának, tudósának, mint tudatlannak, gazdagnak, mint szegénynek, erkölcsi kötelezettség érzeténél fogva, nem lenne szabad magát kivonni azon tartozások teljesítése alól, miket azon társulat törvényei, szokásai, rendtartásai elébe tűznek.

(Vége következik.)

Ne káromkodjunk! *)

Nem ismerek gyávább és haszontalanabb vétket a káromkodásnál, mely, fájdalom! anynyira el van harapódzva

*) E cikkekét a „Prot. egyh. és isk. lapból“ vettük át, hogy megkérjük az illetőket: működjenek e téren is szorgalmatossággal, s az eredményről tudósítsanak. Szerk.

társadalmunk minden rétegében! Ur és szegény, gazda és cseléd, férfi és aszszony egyformán káromló szavak által tünteti fel lelkének üres felfuvalkodottságát, s azt az elfáultságot, mely abban az isteni félelem helyét elfoglalá.

Németországról olvastam, hogy ott a káromkodás a középkor durva századai alatt szintugy el volt terjedve, mint most nálunk. A németek azonban ki tudtak vergődni ez alávaló és dőre szokás hatalmából, s jelenleg szavai is alig vannak a káromkodásra. Ez kétségen kívül a művelődés, és a vallásos jó nevelés eredménye, de egy részben azon egyleteké is, melyek ott e bűn kiirtása ellen sűrűn keletkeztek.

Nálunk a művelődéstől igen sokára lehet e tekintetben valamit várni, mert műveltjeink a káromkodástól való önmegtartóztatásban magok sem monnek elég jó példával elő; a nevelésnek eredménye pedig ott, hol magok a leg-hatásosabb nevelők, a szülők, nyakig usznak e bűnben, alig biztat valami reménnyel. Egy szóval, minden körülmény arra int, hogy először ez a nemzedék vergődjék ki ebből a fertőből, aztán várhatni hasonlót az újabb sarjadéktól.

Miután egyvétel ellenében sem prédikálásainknak nincs kellő hatása, sem a polgári, és egyházi társaságtól nem lehet többé azt várni, hogy az ellen fenytő rendszabályokkal lépjenek fel, egyetlen módnak látszik: társadalmi úton menni segítségére az egyéni akaratnak e rút, és esztelen szokástól való megtartóztatás tekintetében.

S ezt célozzák az alább következő alapszabályok, melyekre a fensőbb helybenhagyást még a nyár folytán megnyertem.

Most, midőn a mezei munka végeztével laktársaim inkább a városban tartózkodnak, s figyelmezők a társadalmi érdekek iránt inkább ébren lehet: szívesen kérek mindenkit, felekezeti különbség nélkül, egyesüljünk a fent jelzett cél tekintetében, s szüntessük e város határán az erkölcstelen, és égbekiáltó káromlásokat!

Az egyesülés előmunkálatait, miután az alapszabályokban érintett okmányok gyönyörű kiállításban megjelentek, én anynyira előkészítettem, hogy egyetlen öszszgyűlésünk alkalmával véglegesen megalkothatjuk az egyletet. S ily gyűlésre hívom meg ezennel polgártársaimat, folyó hó 12-re, az új templom mellett levő Varga-féle iskolába. Az öszszgyűvetel ideje a d. u. isteni-tisztelet után leend.— Az alapszabályok következők

A „h.-m.-vásárhelyi káromkodás elleni egylet“ alapszabályai.

1. §. Az egylet célja: a káromkodás, és szitkozódás megszüntetésére társulás útján, az önlelkiismeret ellenőrzése mellett, törekedni.

2. §. Tagja lehet minden h.-m.-vásárhelyi illetőségű, 15 évesnél idősb egyén, nemi és felekezeti különbség nélkül, ki magát ezen alapszabályoknak aláveti.

3. §. A ki az egyletbe kíván lépni, nevét az ügyvivőnél álló egyleti jegyzőkönyvbe személyesen beírja, vagy beiratja, s ezen alkalommal az egyleti költségek fődözésére egyszer mindenkorra 20 o. é. krajcárt fizet, minek megtörténtével egy, nevével, s az ügyvivő aláírásával ellátott

tagsági oklevelet kap, melyen ezen alapszabályok is közöl-
vék, a melyet lakában felfüggeszteni köteles.

4. §. Mindenik tag kötelezi magát:

a) az isteni félelemmel, s az erkölcsi szempéremmel
ellenkező káromkodástól, és szitkozódástól magát megtar-
tóztatni;

b) azon esetre, ha ez ellen önmegfeledkezésből vé-
tente, az egyleti pénztárba, önkint, minden felszólítás nél-
kül öt krajcárnyi lelkiismereti birságot tartozik fizetni, me-
lyet oda névtelenül is beküldhet;

c) belépésétől számítandó három hónap alatt az egy-
letnek még egy új tagot nyerni meg.

5. §. Az ügyvivő az egylet jegyzőkönyvét őrzi, pén-
zét kezeli, gyűlési határozatait felteszi, a tagokat beveszi,
s általában az egylet ügyeit ezen alapszabályok szellemében
vezeti, s kívülről képviseli. Az irodai és nyomdai kiadá-
soktól, továbbá az alakulási, és kezelési költségektől fen-
maradt pénzkészleten évről évre erkölcsnemesítő olvasmá-
nyokat szerez, melyeket helybeli rabok, vagy szolgaszemé-
lyek, vagy iskolás gyermekek közt karácsoni ajándékok ké-
pében kioszt. Bevételeit és kiadásait okmányokkal igazolja,
működéséről, a tagok számáról, s a megvizsgált évi szá-
madásról évenként rövid jelentést tesz közzé.

6. §. Az egyleti számadások évenként való megvizs-
gálása a két számvevő tiszte, kik a számvitelben előfor-
duló hibákat kiigazítják és helyrehozzák, szükség esetén
törvényes uton is. Ugyanezek az ügyvivő halála, elköltö-
zése, vagy törvényesen bebizonyult bűnrészessége esetén
annak tisztét átveszik, s a legközelebbi közgyűlésig vezetik.

7. §. Három évben egyszer, vagy rendkívüli esetek-
nél az ügyvivő által kitűzött időben, vagy a tagok ötöd-
részének kiváratára bármikor is, közgyűlés hivatik össze
az ügyvivő, vagy ennek gátolása esetén, a számvevők által.
A közgyűlés választja meg három évre, díj nélküli szolgál-
lat mellett, az egylet tisztviselőit, kiket azonban hivatali
hanyagság, vagy bíróilag kimondott bűnrészesség esetén idő-
közben is elbocsáthat. A közgyűlés az egyleti számadáso-
kat felülvizsgálja. A közgyűlésen csupán a teljes kora ta-
gok birnak szavazattal, kik a jelenlevők általános többsége
szerint határoznak. Elnökét a közgyűlés maga választja.

8. §. Az egylet feloszlása közgyűlés által mondatik

ki, mely esetben vagyona a közgyűlés által meghatáro-
zandó jótékony célra fordittatik.

Kelt H.-M.-Vásárhelyen, aug. 13-án, 1871.

Szeremlei Samu,

ref. relkész, mint a „h.-m.-vásárhelyi
káromkodás elleni egylet“ alapítója.

Egyházi pecsét-isménk érdekében,

kérelem a prot. lelkész urakhoz!

A hazai prot. egyházi hatóságok pecséteinek gyűjté-
sével foglalkozván, a közelebbi múlt nyáron a főt. superin-
tendus urakhoz magán leveleket intéztem, kérvén, hogy a
felügyeletök alá eső egyházmegyék és főiskolák pecsét-le-
nyomatainak megküldésével megörvendeztetni kegyeskedjen-
nek; minek folytán, már több helyről igen becses példá-
nyokat kaptam, melyek küldéseért az illető uraknak e he-
lyen is köszönetemet nyilvánítom.

Midőn azonban az egyes egyházak, és egyházi levél-
tárak is számos figyelmet érdemlő pecséteknek lehetnek
és vannak birtokában, melyeket ismerni óhajtanék: ezennel
tisztelotteljesen kérem fel mindkét vallásu prot. lelkész-
társaimat, hogy kegyeskedjenek velem közölni azon ren-
delkezések alá eső egyházi pecsétek lenyomatait, melyek
akár régiségöknél, akár cimeröknél, akár köriratuknál, akár
sajátlagos alakjuknál és történetöknél fogva közérdekkel,
vagy legalább helyi nevezetességgel birhatnak; s kegyes-
kedjenek az erős papíron, lehetőleg finom pecsét-
viaszszal — mely nem pattog le könnyen — s a pe-
csétnyomó minden megnedvesítése nélkül
készült, tiszta és teljes lenyomat mellé, a
menyinyiben a metszetek határozott, s az idegenre nézve
is rögtön felismerhető értelmet nem adnak, néhány szóban,
magyarázatképpen, megírni a pecsétnyomón levő betűket,
a cimer, vagy ábra jelentését, és netalán helyi vonatkozá-
sát; valamint a pecsétnyomó készítése, s netalán használa-
ton kívül tétetése évszámait.

Részemről ígérem, nemcsak azt, hogy ily úton gyűj-
tendő ismereteimről valamikor számot adandok a t. közön-
ségnek, hanem azt is, hogy intézkedni fogok, hogy gyűjte-
ményem egykor valamely közintézetnek felajánlatva, cse-
kélységemet túlélhesse.

H.-M.-Vásárhelyen, nov. 17-én. 1871.

Szeremlei Samu,
lelkész.

TÁRCA.

Az egyházi főtanács üléseiből.

Kolozsvárt, dec. 4-én, 1871.

A mai gyűlés — a tegnapi urvacsora-osztás következtében,
kivételesen, hétfői napon — mlts. Szacsvai Zsigmond ur elnöklete
alatt constitualta magát.

Bányai vitális, pénztárnok, mindenen előtt jelentést tön,
hogy az 1871-dik évre szóló 14000 frnyi államsegélyt (45 frt
bélyegilleték híjával) elvégre kivette, s az ittoni takarékpénztárba
addig is elhelyezte, míg a főtanács a kiosztás iránt rendelkezik.
Az oktatásügyérség azonban ismételve jónak látta elrendelni,
hogy a segély-összeg egészen kiosztassék az egyes egyházaknak,
iskoláknak, s abból közigazgatási célokra (főtanácsí titkár, kezelő-

személyzet fizetésére) semmi se fordittassék, holott a főtanács, mint
autonom testület, legilletékesebb az ország által adott segély ho-
vafordításának eldöntésére, s a jó közigazgatás ép ugy érdekében
áll az anyaszentegyháznak, mint az egyes egyházak segélyezése.
Ehez járul az is, hogy a többi segélyezett felekezet főhatósága
szabadon rendelkezhetik a segélyről, s a boldogult Eötvös ép ily
nehézségek támasztása után belenyugodott az államsegély ilyes
fölhasználásába: mely értelemben a főtanács újabb fölterjesztést
is határozott a miniszterhez.

Gr. Mikó Imre, mint a b. e. br. Radák Istvánné egyik tes-
tamenti executora, egy korábbi határozat következtében, átküldi
a helybeli kisegítő pénztár egy e hó első napjától kezdve kamato-
zó 2000 frtos betéti könyvecskéjét, mint azon alapítvány érté-

két, melyet a nevezett végrendelező urnő, özvegy papnék és a kolozsvári főtanoda szegény növendékei javára tön. A végrendelet azonban az alapítvány kifizetését a b. e. báróné halála után azonnal rendelve: a végrehajtó fölkérte, hogy az idei dec. elejéig járó kamatokat színtén kifizetni sziveskedjék, minek megtörténte után intézkedés fog tétetni az alapítvány kamatainak a végrendelet értelmében való kiosztása iránt.

Szakács István, kolozskalotai esperes, a kolozsi egyház az iránti kérelmét terjeszté be, hogy ez egy 10 hold területű öt éves vágott erdejét eladhassa, miután az a tájon folyó vasúti munkálatok dolgozóitól az erdőt megóvni lehetlen. Felmerült ugyan az a gondolat is, hogy az ott netalán bekövetkezhető kisajátításakor nagyobb értéke lehetne az erdőnek, mint letarolt helyének: a kisajátítás azonban nem levén bizonyos, az erdő levágatása célszerűnek találtatott, még pedig árverési uton történő eladás után, az így nyert összeg adósság-törlesztésre fordítatván; az egyháznak pedig megrendeltetvén, hogy majdani vágottját a károsítás-tól megőrizze.

Celder Márton uram is megint hallat magáról — természetesen és szokás szerint — nem sok jót. Ploestből ugyan is Kun István, ottani egyházunk gondnoka, a tanító és pénztárnok jelentik, hogy a Vince Dániel elköltözésével megkisértették az ottani ellentétes elemek kibékítését, mi azonban Celder Mártonnak — a kérelmezők kifejezése szerint a „packona“ (patkanca) püspöknek — bujtogató levele által, mely amaz egyházat az erdélyi püspökségtől való elszakadásra és Celder főnöksége alá való sorakozásra csábítja — meggyőztetett, s így a nevezettek a főtanácshoz folyamodnak, hogy miután ők csak havi 20 frttal és szállással tudják papjokat fizetni: a főtanács nyujtson anyagi segílyt ez egyháznak s egy erélyes papot is nevezzen ki oda. A főtanács azonban e magán-felterjesztésre annyival kevésbé intézkedhetik hivatalosan, miután mind ő, mind a zsinat korábban kimondta, hogy a romániai egyházak hovatarozásának eldöntését a magyar ref. superintendenciák conventjére kívánja bizni, s így önmagával jöne ellentmondásba, ha most egyoldalulag intézkednék ez ügyben. Éppeu azért elvárja a convent határozatát egyfelől, — másfelől a kérelmezőket értesíti, hogy addig, bármily jóakarattal van az egyház iránt, a kérelem tárgyához hozzá sem szólhat, míg az egyház — mint ilyen — nem kérelmez, — végül pedig e kérelmet átteszi a főt. püspök urhoz, ki a tiszántuli szuperintendenssel (Celder főnökével) érintkezésbe teendő magát, miután az erdélyi superintendencia az exmissiot Celdernek csak irott reversálisára adta meg, mely szerint kötelezte magát, hogy többé nem avatkozik a romániai magyar prot. egyházak ügyeibe; e reversális létezéséről a kérelmezők is értesítettvén, hogy a többi egyháztagok is belássák, mily értéket tulajdoníthatnak Celder leveleinek.

A közlekedési miniszter, egy korábbi fölterjesztésre, tudatja, hogy az egyházi gondnokokat föl nem mentheti az útmunka alól, — ellenben az egyházfiak, — „bármikint neveztesse nek is“ — és a harangozók továbbra is fölmentve maradnak. (Nevezük hát őket számadó egyházfiaknak.) A miniszter értesítése közöltetik az esperesekkel.

A zsinat csak most fölérkezett fölterjesztése, a cameraticum beneficiumok ügyében, fölküldetik a miniszteriumhoz, annak megjegyzésével, hogy a főtanács, a maga részéről, külön kérelmezett az országgyűlésnél.

Dáné István jelentést téve az őralya-holdogfalvi, e lapokban már érintett, nagy égésről: kéri a főtanácsot, hogy amaz egyház itt elhelyezett építési-alapjának jövedelméből az egyház javára

rendelkezzék. A főtanács roszalással veszi tudomásul, hogy az esperes egyházmegyéjében biztosítatlan egyházak is vannak; pénztárnokát utasítja, hogy amaz alap állásáról jelentést tegyen, az egyháztól pedig elvárja, hogy felterjeszti majd a szükséges épületek tervrajzát és költségvetését.

Kis Károly, a fogarasi vámjog megváltása ügyében kiküldött főtanácsbi biztos jelenti, hogy a megváltási egyezkedés meggyőzött, miután az egyház (a biztos kiküldését sem igen jó neven vette) a mostani 1700 frtnyi vámjövédelmet kamatul véve föl: megváltási tőkétül 34000 frtot kér a várostól; ezen felül tíz évenként után akarja számítani a notaláni jövedelem növekedést, s arra igényét föntartani; sőt a bekövetkezhető állami megváltás esetén, ha a megváltási tőke több lenne 34000 frtnál, e többletet is a maga részére kívánja kikötni. A város, e neveltségig túlszigázott követeléssel szemben, épp oly neveltségesen csak 24000 frtot ígér egyszer s mindenkorra, s így a kért és kínált ár között oly nagy a különbség, hogy a kiegyezésre semmi kilátás. A főtanácsnak tehát nem maradt egyéb teendője, mint hogy megsürgesse a belügyérnél a rég felterjesztett emelt vámtariffa megerősítését.

Bár az ülés tárgyai közt korábban fordult elő, de tudósításunk menetén zárpontul egy igen sajtáságos kérdést tartánk fenn, mert — finis coronat opus!

E lapok t. olvasói emlékezni fognak Fogarasy Mihály fejérvári püspök ő excellentiájának, a római szentséges szent szék tanácsnokának denuntiójára, melyet Imecs János ur levelének alapján az oktatásügyérnél az erdélyrészi reformatusok „fegyelmetlen“ főtanodái ellen tön, az „érdemetlenül“ jóhírű intézeteket azzal vádolván, hogy a katolikusokat hitehagyásra csábítják, mint I. J., Jenő nevű fiát is a sz.-udvarhelyi főtanoda: átállása esetén azzal kecsgetvén, hogy a 7-dik és 8-dik osztály egy év alatt elvégzését engedi meg neki. A főtanács akkor leküldte a miniszter által ide áttett iratokat ama főtanodához, jelentéstétel végett. Az udvarhelyi tanári kar egyszerűleg „valótlannak“ nevezi az egész feladást, de nem csak állítja, hanem bizonyítja is: felküldvén az atya hízegő hangu nyilatkozatát, melyben megtagadja, hogy ő azt irta volna a püspöknek, mit ez állított — (szavait, mint mondja, elmagyarázták. Imecs ur sem a legtisztább játékot üzte e kérdésben, azzal akarván püspökétől fia számára az egy tanév elengedését kinyerni: hogy átállással rémitgeté) s elárulja, hogy az egész ügyet saját plebánusa bolygatá meg Fogarasy ő excellentiája cgyenes rendeletére, melynek számát is idézi, szemrehányást téve neki, hogy miért taníttatja fiát a reformatusoknál, s ő (Imecs) o kezdeményezés után irta levelét a püspök urnak, ki e maga által inscenirozott ügygyel aztán bekopogtatott árulkodni a miniszterhez. A sz.-udvarhelyi főtanoda másik okmány a 7-dik osztályos Imecs Jenő vallomása, melyet a sz.-udvarhelyi törvényszék hitelesít, s melyből kitűnik, hogy soha egy ottani ref. tanár sem csábítá őt — hitehagyásra. A főtanács ez okmányokat és a sz.-udvarhelyi tanári kar fölterjesztését elküldi a miniszternek feleletül, s megírja neki, hogy, ha méltóságával megegyeztetetőknek tartaná, a proselyták szerzésének nem csak ilyes költött és ráfogott eseteit tudná katolikus testvéreinkről elősorolni, Fogarasy ő excja pedig sokkal jobban tenné, ha saját tanodái felől gondoskodnék a helyett, hogy a mieinkre delatorkodják.

Mihály különben „kegyes férfiú“...

Ime t. olvasóm, a sok komoly tárgy közt ily mulatságos intermezzok is fordulnak elő főtanácsbi üléseinken. Varietas delectat.

Lelkész beigtatás Schweicban.

Zürich, novemberben, 1871.

Már egy párszor volt alkalmam ez ünnepélyes szertartás itt szokásban levő végre hajtását látni, megfigyelni; legközelebb-ről a „szent Péter“ templomában — mely községnek lelkésze ez ideig csak egyedül a híres, és valóban kitünő szónok Lang Henrich volt — egy ifju papot iktattak be amaz egyházban lelkészül.

Ez alkalomra már maga a templom is egészen ünnepélyes szint öltött, föl volt diszitve gyönyörű virágokkal, és lobogókkal. A szószék előtt levő urasztalára az evangéliom volt föltéve. Már korán reggel megtelt a diszes szent hajlék minden szöglete ugy, hogy harangozáskor már csak nehezen tudunk helyet lenni.

Maga az ünnepélyes cselekvény következőleg folyt le. Az e végre kinevezett lelkész az urasztala mellett, és nem a szószéken, tartott egy rövid, de megható beszédet, melyben kölcsönös tevékenységre, és támogatásra hívta fel a hiveket, és az új lelkészt. Azután egyszerű kézfogás által üdvözölte pályatársát, ki ezen kézadás által mintegy kötelezte magát a jézusi keresztyénség, és a tiszta evangéliom terjesztésére.

Most, az új pap lépett a szószókra, hogy hiveit üdvözölje, alapigétül vette Pál apostol ezen szavait: „Isten mellett munkálkodó szolgák vagyunk; isten majorsága, isten építése vagytok. Az istennek nekem adott ajándéka szerint, mint bölcs mester, fundamentumot vetettem; más épít pedig arra. Meglássa pedig minden, mimódon épít arra. Mert más fundamentumot senki nem vethet azon kívül, a mely egyszer vettetett, mely a Jézus Krisztus!“ (I. Kor. 3. 9—11.)

A fő eszme, mely művészien volt beszédén keresztül vive, hogy: más fundamentumot senki nem vethet, azou kívül, a mely egyszer vettetett, a mely a Jézus Krisztus. Tehát legyünk krisztusi keresztyének, ne pedig csak üres szavak által kérkedjünk; hagyjuk meg az alapot, melynél mást senki nem vethet; de — mint tovább foytatá — ez nem azt teszi, hogy ha az alapra emelt falak dűledezni kezdtek, azokat földig omolni engedjük, hanem ellenkezőleg, építsük ujra, erősítsük meg azt.

Mint az izrael népe a fogság után, míg egyik kezében kardját tartá, a másikkal követ hordott a falak felépítésére: ugy mi is villogtassuk a sötétség országából kiszabadult szellemnek fegyverét azokkal szemben, kiket még a napfény megvakít; de másfelől, építsünk tovább, emeljük isten országát!

Átalános a pauasz — mint mondá — hogy omladoznak a régi falak, és sokan már kétségbe estek az egész épület jövője felett.

Igen! e falak ledűlhetnek, sőt le is kell dűlniök az idő elutasíthatlan parancs szavára, hanem azért az alap, az igazság élni fog örökké!

Ezután, rövid imát mondott H a g g e n m a c h e r, az új lelkész, s ezzel vége volt a tulajdonképi beigtatásnak.

Meg kell még említenem a szép, öszhangzó éneket, mely oly lélek emelő, oly megható, s melyre itt oly kiváló gondot fordítanak. És valóban, nem is ok nélkül, mert hisz az ész, és szív csak ha öszhangzásban vannak, emelkedik magasra mind kettő. Az ész könnyen ellankad, kifárad, és elveszti fogékonyágát, ha a szív melege, éltető ereje által üdülést nem nyer.

Nem új ez igazság, s bizonyításra sem szorult; tegyünk hát,

mit tehetünk; működjünk oda, hogy a komoly tanítás mellett, magasztos, szivre, és kedélyre egyiránt ható legyen a mi isteni-tiszteletünk is.

Segítsük elő a lelket magas röptében, hogy minket is magával égis emelhesse!

Erre pedig a szép, öszhangzó ének, mely a magasabb izlés kívánalmainak is megfelelő, bizonyára egyik leghathatósabb eszköz.

Az óhaj, ugy hiszem, átalános, s csak erély és közös akarat kell, hogy megvalósulhasson!

Bod Károly,
papjelölt.

Lapszemle.

A német birodalmi gyűlésből.

A német birodalmi kormány, melynek több irányadó egyénisége pedig régebben klerikális hajlamairól volt ismeretes, megsokalva végre az ultramontánok féktelen garázdálkodásait, melylyel azok megfélekedve a vallás szent és magasztos feladatáról, törvény és alkotmány ellen izgatva, az egyházat pusztá administratív második állammá, a szószékret lázítási eszközzé alacsonyítják, a következő törvényjavaslatot terjeszté a birodalmi gyűlés elé, még pedig bajor kezdeményezés folytán:

„A német birodalmi fenyítő törvénykönyv 130. §-ba e toldalék tétetik: 130. §. a) A pap, vagy más vallási szolga, ki hivatása gyakorlatában, vagy hivatása által készítve nyilvánosan, néptömeg előtt, vagy a ki templomban, vagy vallási gyűlésre szolgáló más helyen, többek előtt az államügyeit oly moddrban teszi kihirdetése, vagy fejtegetésének tárgyává, mely a közbékét megzavarhatja: két évig terjedhető fogsággal büntettetik meg.“

E törvényjavaslat a nov. 23-iki ülésen került tárgyalás alá.

A vitát megnyitja Lutz, bajor államminiszter, és a következő nagy fontosságú beszédet tartja, melyet olvasóink különös figyelmébe ajánlunk:

„A bajor kormány teszi az indítványt, mert Bajorországban az ultramontán izgatás a legélénkebb; de ne feledjük, hogy ez közös, birodalmi ügy; a szomszéd háza ég. A fenyítő törvényhozás a birodalmi illetékesség körébe tartozván, a birodalomnak az egyes országok e nemű szükségleteit ki kell elégítenie. Ha az ultramontán párt Bajorországban diadalmat arat, majd tovább küldi csapatait. (Helyes.) Gondoljanak önök Elszász és Lotharingiára. (Halljuk!) A dolog lényegére áttérve, megjegyzi, hogy a kérdés maga ez: ki legyen az országban az ur, a kormány-e, vagy a római egyház? (Halljuk! Helyes. A középén: Nem igaz!) Midőn itt a kormányt említi, nem a minisztereket érti ez alatt, hanem mindent, mi az államot képviseli: a fejedelmet, minisztereket, s a törvényhozó testületet. Semmiféle állam forma nem létezhetik, melyben két kormány van.

Ily állapotban megszűnik a törvény iránti tisztelet, az állam tekintélye, a nyilvános rend minden alapja. Jobb semmiféle kormány, mint egy országban kettő. (Helyes.) Mindenütt pedig, hol a lakosság többsége a római egyház befolyásának van alávetve, két kormány létezik, s ha a világi nem veti magát alá az egyházinak: egymással szemben állanak. Az egyház magának tulajdonítja a hit, és erkölcs terét. De nincs állami functio, nincs törvény, még pénzügyi sem, melyet az egyház tana szerint az említett tέρre nem

lehet terelni. Bármily törvényt hozzon az állam, az egyház mondhatja és mondja: hogy az hívei lelki üdvösségébe ütközik, és jogot vindikál magának, hogy eme törvényt feloldhassa. Az egyházi elmélet szerint tehát, létezik intézkedési kör, mely kizárólag az egyházat illeti, s melyben az államnak semmi köze; de olyan nincs, mely csak is az államé, s melybe az egyház nem avatkozhatik. A mit itt az egyházzal mondom, az nem új dolog. Ez elméletek régiak, s az államok már régóta törekedtek magokat ellenök védeni. Ide tartoztak a placetum regium, és a recursus ab abusu. Ez eszközök azonban elégtelenek. Tekintsük csak a helyzetet. Az állam védi az egyházat. A mint a gyermek a világra jön, kényszeríti azt, hogy egy hitfelekezethez tartozzék, s e kényszer ott van az ember összes élete felett a siring.

S ezzel szemben, az egyház magának tulajdonítja az állam feletti fensőbbiséget. S ha az egyház nem ért egyet az állammal, megküzd vele, azt állítván, hogy istennek inkább kell engedelmessékedni, mint az embereknek; s az egyház joga meghatározni, hogy mi az isten szava, és mi nem. (Halljuk! Helyes!) Ha az állam ezt elismeri, csak hamar lebilincselve kerül el az egyház előtt. Mily uton menekedjünk e helyzetből? Tegyük-e ezt a placetum regium kifejlesztésével? Őszintén bevallva, uraim, én nem vagyok e véleményben; én nem vagyok barátja, hanem ellensége az oly intézményeknek, minők: „a placetum regium, és a recursus ab abusu.“ Ez pedig nemcsak azért véleményem, mert tudom, hogy az állam ez intézmény mellett tehetetlen. Jó lesz ugyan szem előtt tartani, hogy az állam nem gyakorolhat kényszert a lelkiismeretekre; nem parancsolhatja meg a bűnök alóli feloldozást, nem a házasságok egyházi megoldását; de a placetum regiumot főleg azért ellenzem, mert azt megegyezhetlennek tartom a modern állam alapeszméjével. Az államnak, elleneivel való harcában is, hűnek kell maradnia magához.

A modern állam zászlójára a lelkiismereti szabadság van írva. Ebből az következik, hogy egy cultusminiszter sem bánhatik el orthopädiailag a vallási tanokkal. (Igen helyes!) Ebből következik, hogy a miniszter nem határozhatja meg, hogy ki ismerendő el egy bizonyos hitfelekezet tagjává, és ki nem. Ebből következik, hogy a miniszter nem döntheti el, hogy ki jogosult vallásbeli cselekmények véghezvitelére, és ki nem. (Igen helyes.) Mindezt megengedem, és bevallom, hogy az egyháznak megadandó ama szabadság, melyet a placetum elleni harcában követel. De ebből mást is következtetek. Azt t. i., hogy „az államnak is megadandó a szabadság“, nehogy az egyháznak zsámolyául szolgáljon. E szabadság nem állhat az állam és egyház közötti érintkezés teljes megszakasztásából, de abból kell állania, „hogy az állam körül-sáncolja magát minden ellenséges megtámadás ellenében.“ Ily sánc a jelen indítvány, melyhez hasonló Franciaországban alkalmazásban van; ezenkívül Olaszországban (derültég a középben), igen Olaszországban régtől fogva, és Belgiumban. Két ok követeli különösen ez indítvány elfogadását. Az egyik a clerus magatartása.

Az a clerus, melyet ifjúságomban ismertem, melyet a régi herceg-püspökök neveltek fel, kihalt (Igaz! balról); s helyébe oly clerus lépett, mely a jezsuitismus mintaképe (Igaz! balról — ohó! — középben). A tapasztalatok, melyeket már sok országban a clerussal tettek; vizgázatra inthetnek. E clerus úgy viseli magát, „mintha a leghensőbb öszszeköttetése az alsóbb néppel, a munkás osztályokkal már szervezve lenne.“ (Ohó! a középben.) Ha a papság a kormányt szemben védi önző érdekeit, ezt úgy teszi, mintha a nép érdekét védené.

Bajorországban legalább így történik ez, s ha királyokkal szemben tennének ily kísérletet, azt „byzantinismusként“ kellene nevezni. (Igaz! — A középben nyugtalanság.) Ez az egyik ok. A másik a csalatkozhatlansági új dogma. Ennek folytán az egyháznak minden bármely államellenes tanát dogma alakjába öltöztethetik, s a hívekre azon pressiót alkalmazzák, hogy vagy alá kell vetnie magukat ennek, vagy kiátkozzák. Azt fogják még mondhatni, hogy vajjon célszerű-e ezen indítvány? Szónok azt hiszi, hogy igen. „A papság azon részének, mely sehogy sem érthet egyet a hierarchia törekvéseivel, ezzel segélyt nyújtatik“, s ez is közre járult ahhoz, hogy a bajor kormány ez indítványt előterjeszté, melyet szónok a ház figyelmébe ajánl.“

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— Mai számunk homlokán olvasható előfizetési felhívásunk. Ajánljuk olvasóink szives figyelmébe; és egyszerűsmind, bizodalommal kérjük fel minden ügybarátunkat, hogy ves-sen számot önmagával: vajjon, lapunknak egy évi folyama bebizon-yította-e életre-valóságát; pótolta-e valami szükségét; ha most megszüntetnők, nem éreznék-e, hogy valami hiányzik dolgozó asz-talán, vagy tanuló szobájában: és a szerint intézkedjenek jöven-dőre nézve. Mi egész őszinteséggel bevalljuk, hogy meszsze ma-radtunk még attól a céltől is, melyet magunk elébe tűztünk, mert minden kezdet nehez; de akaratuink, buzgóságunk, és lelke-sedésünk nem csökkent, sőt fokozódott, és abban a reménységben élünk, hogy kellő pártolás mellett, igen rövid idő alatt oda gya-rapodunk, hogy minden méltányos igényt kielégíthetünk. — Szí-vesen kérjük azért olvasóinkat, hogy megrendeléseiket **mielőbb** megtenni sziveskedjenek, hogy a nyomtatandó példá-nyok iránt tájékozhasssuk magunkat; valamint kérik azok is, kik folyó félévi tartozásaikkal hátrálékban vannak, hogy azokat még ez évben tisztázni sziveskedjenek.

— Feladványok. A z 1872 szeptember havában tar-tandó lelkészi szigorlat alkalmával benyújtandó írásbeli értékelésekre.

1. Adassék elő a sacramentumoknak, különösen az urva-csora hitcikkének történeti fejlődése, az átlényegülés (trans-substantiatio) tanának megalapítása, az idő folytában felmerült ellennézetekkel együtt, a reformatio előtti korszakban.

2. Mi volt a proféták rendeltetése, és ezen rendeltetésnek miképp, és mennyiben felelt meg?

3. Fejtessék ki a vallásos, és az erkölcsi életnek alap-ja, jelleme és köre. Mutattassék ki a szellemi élet ezen kétféle nyilatkozatának egymáshoz való viszonya; s miután sokan vannak, kik míg erkölcsi alapteteiket (Anlage) nyilatkozatainak joga-sultságára teljes sulyt fektetnek, kétségbe vonják vallásos szük-ségleteink jogosultságát: vétessék vizsgálat alá, hogy az ilyenek-vel szemben az erkölcsi meggyőződést, mint már működésben levő tényezőt, hogyan lehet felhasználni a még szunyadozó vallásos érzés felébresztésére.

4. Egyházi beszédre vezérige: 1. Kor. IX. 24—27.

Nagy-Enyed, dec. 2-án, 1871. Hegedüs János, theol. prof. és rector.

— Erdélyi kir. biztos, gr. Péchy Manó ő excellentiája 100 frt. oszt. ért. őszszeggel a kolozs-dobokai tanító-egylet ala-pító tagjai sorába lépett.

— Beküldettek szerkesztőségünkhez; 1. „A földrajz elemei, és a magyar királyság s az osztr. császári tartományok földrajza; bővebb tekintettel az erdélyi részre.“ Az I. II. és III. osztályú népiskolák számára, írta Herceg Sándor, n.-almási ev. ref. lelkész. Második, átnézett kiadás. — Ismertetni fogjuk a derék kis könyvecskét. 2. Két „Népszerű egyházi beszéd“, melyek a nazarénusok ellen vannak intézve, írta és elmondotta Szöllösi Antal, makói ref. lelkész. A tiszta jövedelem a makói ref. egyház iskoláinak taneszközökkel leendő felszerelésére fordítatik. Nálunk ugyan még efféle törekvések nem észlelhetők; de a meny nyiben e beszédek a kérdést elég kimerítőleg és alaposan fejtegetik, ajánljuk az érdekeltek figyelmébe. — 3. Psenyecki Nagy Sándor „A franciayelv levél szerinti önoktatása“ az 1. rész V-ik leveléig.

— A magyarországi prot. egyület céljaira újabb adakoztak, (lásd, lapunk 45-ik számait): Batizfalvi István 7 frt., dr. Bazeli Aurel 3 frt., Dapsy László 5 frt., Domokos László 10 frt., Filep Kálmán 3 frt., dr. Heinrich Gusztáv 3 frt., Komáromy Lajos 3 frt., Kozma József 5 frt., Mauritz Rezső 1 frt., Molnár Aladár 5 frt., Szénássy Sándor 3 frt., Torkos László 2 frt., dr. Závori Sándor 5 frt., Jakobei József 2 frt., dr. Vecsei Tamás 5 frt., Vince Miklós 20 frt., Weber Rudolf 2 frt., a Deuts-féle könyvnyomda 40 aranyat; más forrásokból 120 frt., Ferenc József 5 forint, Zeke Lajos 1 frt., Madarassi László 100 frt., Fördös Lajos 10 frt., Csilléri Benő 10 frt., Jancsó Ádám 5 frt., Sziládi Lajos 10 frt., Laukó Károly 1 aranyat, Lestár Péter 10 frt., Csabai Imre 5 frt., Parragh 1 aranyat, Rhuz András 2 frt., Szigethi István 20 frt., Molnár László 1 aranyat, Német Ödön 3 frt., Fehér Péter 5 frt., Szeles Ferenc 10 frt., Szücs Ferenc 2 frt., Szalkai Gerő 2 frt., ifj. Csókás József 10 frt., dr. Millhoffer Antal 10 frt. Az adakozások öszszege eddig = 1,014 frt. és 43 db. arany.

* Gr. Ráday Gedeon, a szegedi királyi biztos, már régebben foglalkozik azzal az eszmével, hogy az ottani rabok gyermekei számára nevelő intézetet, illetőleg, szeretetházat emeljen. Utóbb azonban azon meggyőződésre jutott, hogy célszerűbb lesz e szerencsétleneket a távolabb fekvő intézetekben helyezni el, nehogy a növendékek egész életét megbélyegezze a kizárólag rab-gyermekek számára alapított növelde. Most tehát abban történt megállapodás a szerencsétlenek az ország különböző részeiben levő intézetekbe adassanak be; a királyi biztos a kormány, és egyesek segélyére számít e humanus buzgolkodásában.

— Pályázat. A vallás-, és közoktatásügyi miniszterium jövő 1872-ik augusztus első napjára következő népiskolai munkák megírására hirdet pályázatot. A tankönyvek az 1868-iki „Néptanítók Lapja“ 41—42. számában kihirdetett alaptervezet szellemében, és a népiskolai tanterv utmutatása szerint készitendők. 1. Készitessék vezérkönyv az V. és VI. osztály számára írott olvasókönyv alapján az I—IV. osztályban szerzett nyelvtani ismeretek felhasználására, a szóbeli előadások és írásbeli dolgozatok, nevezetesen az ügyiratok készítésére. 2. Számítási vezérkönyv az I., II., III. és IV. osztály számításához, a kijelölt példatárakkal együtt. 3. Földrajzi vezérkönyv a III., IV. és V. osztály vezetésére a tanító számára. 4. Történelem az V. és VI. osztály számára. 5. Természettudományi vezérkönyv a tanítók számára. 6. Természettan. 7. Gazdaságtani vezérkönyv a gazdasági és kertészeti gyakorlatok, miként vezetésére természettudományi és természettani ala-

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

pon. 8. Testgyakorlási vezérkönyv a tanító számára. 9. Énektan. vezérkönyv a III., IV., V. és VI. osztály számára a szükséges gyakorlati könyvvel. Budán, október 22-én, 1871. A vallás-, és közoktatási magyar kir. miniszteriumtól.

— (Vallásos mozgalmak Zürichben). November 28-dik napján alakult egy új vallásos egyület, ily cím alatt: „a zürichi szabad keresztények egyesülete.“

Általában, ismeretes ama mozgalom, mely újabb Schweicban kifejezést nyert az által, hogy egy pár helyen: p. o. Bielben, a berni kantonban, együletet is alapítottak. Most itt is egy ilyen egyület alakuló gyűlése tartatott meg.

Az egyület célja: a vallásos szabad érzelmű törekvéseknek e hazában általános elterjedést és sikert eszközölni, az egyházi tanításnak a kor kívánalma szerint való képződését, átalakulását elősegíteni; irás vagy szóbeli tanítás által a vallás-erkölcsi népet megvilágítani.

Az egyület vezetésével egy hét tagból álló központi bizottmány van megbízva.

Az egyület fő célját az olcsó és népszerű vallásos szabad érzelmű iratok terjesztése által igyekezik elérni.

Miután az alapszabályok elfogadtattak, és a tagok aláírtak, elnökül Kampli lelkész, társ-elnökül pedig Lang Heinrich zürichi lelkész választatott.

Lang e gyűlésen tartott szabadelvű beszédét így végzé: Minden mozgásba jött, csak előre, Isten megsegít!

— A dunán-túli ev. ref. superintendentia közjegyzője, pápai egyházmegyei esperes és pápai pap, Széki Béla, életének 58-ik évében, agyszélhűdés következtében, mult hó 21-én, meghalt. E derék férfiú életének legszebb korában hunyt el; s halála igen széles körben a legnagyobb részvételt keltette. Nyugodjék csöndesen!

— Mai számunkhoz mellékelve, küldjük szét id. Péterfi Károly előfizetési felhívását „Közönséges és alkalmi egyházi beszédeire“ Ajánljuk olvasóink szives figyelmébe és pártfogásába

„ARANY-KÖNYV.“

— A magyar-décei egyház számára, ifj. Turzai Mihályné, Kolcsár Sára, egy diszes szószék-takarót ajándékozott. Fogadja érte nevezett egyházuuk szives köszönetét!

— A teremii templom javára szerkesztőségünkhez küldött: Kovács Albert — pesti ref. tanár — 2 frtot.

— A tűz által károsult bogáti lelkész számára Kovács Sámuel, Déézsról, 1 frtot.

NYILTPOSTA.

68. Berlinbe. Levelét csak ma vettük; s mint e számunkból meggyőződhetik, már későn. Igazán, sajnálattal kell félre tennünk; s egyszersmind kérve, hogy adandó alkalommal egy kis gyorsaságot párosítson sziveségével.

69. Décsére. Innen pontosan mennek a lapok. Intőzkeztünk.

70. Siklósra. Levele fokozza buzgalmunkat: használni a jónak és nemesnek. Lankadni nem fogunk, hogy méltókká tegyük magunkat a bizodalomra. Fogadja szives üdvözetünket.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

A róm. kath. lyceum nyomdája Kolozsvárt.

Mai számunkhoz van mellékelve id. Péterfi Károly előfizetési felhívása.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, DECEMBER 14.

50. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Előfizetési felhívás

az

„ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY“

1872-ik évi II-ik év-folyamára.

Most, midőn egy ujévnek küszöbén állunk, abban a kedvező helyzetben vagyunk, hogy midőn ügybarátainkat csatlakozásra hívjuk fel, már egy rövid multra hivatkozhatunk lapunk életében, s így tartozkodhatunk a bőbeszédüségétől.

Olvasóink ismerik törekvésünket; tisztában lehetnek lapunk szellemével. Jelszavunk: a **józan haladás**, mely éppen úgy irtózik a csökönősségtől, mint a rombolástól. Ez iránynak követésére kötelez vallásos-erkölcsi, és egyházi életünknek jelenlegi állapota, mely éppen lazultságánál fogva, igen könnyen a szélsőségekbe szédülhet. Egyedül az menthet meg a tulzások veszélyétől, ha az egyensúlyt egy percig sem tévesztjük el szemeink elől. Ez uton fogunk haladni jövőben is, mint a mely célhoz vezető életrevalóságát már bebizonyította mindazon harcainkban, melyeket e folyó évben lapunkban folytattunk, s melyek a kivivott győzelem önértében szereztek elégtételt felfogásunk helyes voltának.

Majdnem szükségtelen, elmondanunk, hogy mi specialis erdélyi viszonyainknak megfelelő, s azokból született lapot akarunk adni; de ez nem tartoztat vissza, hogy élénk figyelemmel kísérjük azon bel- és külföldi mozgalmakat, melyeknek ismerése elkerülhetetlenül szükséges minden paptársunknak, és minden protestánsnak. Hozzá fogunk szólni ezután is minden kérdéshez, azzal a meleg érdekeltséggel, higgadtsággal és lelkesedéssel, melyre kötelez az a tisztelet, melylyel a nyilvánosságunk tartozunk, és a melynek becsületesen szolgálni, más érdekünk nincs, mint a jót, a nemest diadalra juttatni. Ennek érdekében fáradhatatlanok leszünk a buzdításban, a lelkesedés felköltésében, és ha kell, a rendre utasításban is; mert a közügy szent, azt meggyalázni senkinek sem szabad.

Ily irányban fog lapunk megjelenni a jövő évben is, hetenkint egy nagy iven, melyhez járul havonkint egy iv melléklet: vagy „Prédikátori tár“ címen — mint a jelen évben — vagy oly közhasznu olvasmányban, mely hézagot pótló lesz egyházi irodalmunkban.

Meg vagyunk győződve, hogy olvasóink éppen azzal a figyelemmel fognak megtisztelni, melyre eddig is büszkék voltunk. De bizodalommal kérjük fel, hogy tetemes áldozatot követelő vállalatunk pártolására minél többeket megnyerni sziveskedjenek.

Lapunk előfizetési díja a „melléklettel“ együtt:

Évnegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.,
Egész évre	6 frt.

(Szerkesztőségi iroda, hová az előfizetések bérmentve küldendők: külmagyar-utca 237. sz.)

Kolozsvártt, decemberben, 1871.

Szász Domokos,
ev. ref. pap, mint főmunkatárs.

Szász Gerő,
ev. ref. pap, mint fel. szerk. és kiadó.

Piscis a capite.

(Folytatása és vége.)

Ugyde ezekre, egy része azoknak, kik a műveltség, a tudás egy felsőbb színvonalán érzik magukat, azt mondogatják: hogy ők templomba nem járás, hitfelekezetek rendtartásai meg nem tartása mellett is, becsületes emberek tudnak lenni, és a humanismus intézményeire adakoznak is, de templomba — az igazat megvallva — nem igen mennek, mert többet tudva, mint a lelkész az időt ok nélkül nem akarják elvesztegetni. A mi az innepeken való munkát illeti, az nem vétek; sőt jobb, ha a köznép is inkább dolgozik, mint a napot elheverje, vagy korcsomában töltse.

Egy más rész azt mondja: én — az igaz — ez, vagy ama hitfelekezethez tartozom, de vallásos külszertartásaiban részt nem igen veszek, mert engem felekezetem hittanai, a felállított hitcikkek nem hogy ki nem elégítnek, hanem mint hogy én azokat nem hiszem, vagy nem úgy hiszem, még meg is botránkoztatnak: tehát jobb, hogy elvonjam magam a vallásos külső cselekvények különben sem idvezítő gyakorlatától; így is lehetek jó, és közhasznú ember.

Szóval, ki vallásos kötelességeit könnyelműen teszi, hasonlóan az evangéliumi lakodalomba hivatottakhoz: tud mentségeket hozni fel, ha elmulasztotta, mit magasb erkölcsi kötelezettségénél fogva, meg kellett volna tennie.

De vajjon elfogadhatók, megállhatók e a főnebbi mentegetőzések? Igaz, hogy jó, becsületes ember lehet akárki, vallásos külső cselekvények gyakorlata nélkül is, tehet sok jót, szolgálhat a közügynek; de tartozásaink közül, ha egy fontost, s másokat is érdeklőt elmulasztottunk, még sem mondhatjuk magunkat hibátlannak Számtalanon lehetnek, s kétség kívül vannak is, kik sokkal több tudományyal bírnak, mint azon illető lelkész, kinek tanításait kellene hallgatniok. De minthogy az ember társaságos lény, s egyik a másikat a jóra buzdítani kötelességében áll: ha saját maga nem akar is tanulni, másoknak jó példát adni, minden esetre kötelessége. Továbbá, templomba nemcsak azért megy a vallásosságot szerető ember, hogy tanuljon, hanem főként azért, hogy javuljon; és a vallás-erkölcsiség nevében történő felhívások az egyszerű ember szájából jöve is, idézhetnek hatást elő a javulásra. A tanulatlan köznép a t a l á b a n nem rossz, nem erkölcstelen; midőn a tanultak közül kerül sokszor raffiniert gonosztevő.

Mi sem tartjuk ugyan tulajdonképp véteknek,

innep-napon munkálkodni, de ha a köznépnek, a műveltebbek példaadással arra utat adnak: templomaink minden bizonynyal még jobban meg fognak népetlenedni. És ekkor, lehetnek aztán községi népiskolák; de, ha a felnőttek, minden rendű, és ranguak közül, a vallás-erkölcsi oktatásra nem jelennek meg a vallást nem tisztelő nép el fog bukni menthetetlenül.

A mi továbbá azok mentségét illeti, a kik templomba azért nem igen mennek, mivel hitfelekezetök hittanai belmeggyőződésökkel ellenkeznek, és nem akarnak maguknak botrányt szerezni: mentegetőzéseik alaptalansága azonnal föltűnik, ha meggondoljuk, hogy ma már elmúlt az idő, melyben egyik hitfelekezet a másik sorsosait üldözések, kinzások, ígéretes, hivatalok, birtokok sat. osztogatásai által kényszerithette, vagy kecsegtethette belmeggyőződése megtagadására, s így lelkiismeretével ellenkező hit befogadására; hanem mindenki szabadon követheti vallásos meggyőződését, hitét, és arról csak istennek, és magának felelős. Azonban, ezen lelkiismeretbeli szabadság mellett is, az emberi társadalom erkölcsi nagy céljért minden ember erkölcsileg, és a társadalom érdekében köteles levén, külsőleg valamelyik vallás-társulathoz csatlakozni: ebből a kell hogy következze, hogy a kit hitfelekezete hitcikkei anynyira botránkoztatnak lelkiismeretében, hogy a miatt azon társulat szabályait, szokásait, rendtartásait nem követheti: álljon át hitével, s vallásos nézeteivel megegyezőbb más vallásos társulathoz. Ezt tenni, mindenkinek jogában áll, sőt az erkölcsi kötelezettségnél fogva, minden elégtelennek ez utat kellene követni. Mert, hogy egy legszentebb erkölcsi testület tagja legyen valaki, de annak főbb rendtartásai, törvényei iránt ne érezze magát kötelezettnek: következményeiben oly végzetes elv, mely alkalmazásában az emberiség minden szent céljait kijátszhatja.

Ugyde, azt mondják az ilyenek, hogy nem ismernek oly vallásos társulatot, melynek hitcikkei az ők belső meggyőződésökkel mindenben megegyezzenek, és így ok nélkül való lenne a hittársaság változtatása; inkább megmaradnak abban, melybe bevételtek.

Oly hitfelekezeti társulatot, az igaz, hiában keresne valaki, hogy annak hitbeli megállapodását, a társulathoz tartozó minden egyének vallásos hitnézeteivel, és így az övével is egy jottáig megegyezők, és azonosok legyenek; mert a vallásos meggyőződések, hitbeli fogalmak, mint az emberek maguk, egymástól végetlenül különböznek. De, hogy oly vallás-társulatok ne léteznének, melyeket bárkinek is, ki a szellem életét hiszi, s nem azonosítja a durva anyag-

gal; ki az istent, vagy bárminek nevezett világszellemet lélekben, s igazságban akarja imádni; ki azt akarja, hogy ő, mint gyarló, s bűnre tévedhető ember, a sziv nemesítése, a lélek erélye által mind tökéletesebb legyen, s másokat is ez úton példájával előhaladásra segítsen: hamis állítás, csak a ferde irányt, a vallásos közönyösséget vetkezzük le!

A civilizacio ragad előre bennünket, de ugy látszik nem anynyira erényeit, mint bűneit örököljük. A vallás-erkölcsi ügyek előmozdítását, a néptömegnek vallásos életre ébresztését az értelmesb világiak, a lelkészekről várják, s ha valahol valami az erkölcs rovására esik, senki más, mint a lelkész, a hibás. Igaz: hogy a lelkész sokat tehet; azonban, csak úgy, ha az értelmes világiak vele kezét fogva, karöltve, a vallásos buzgóságban nyomatékos külső kifejezést adnak; ha gyakran, és szívesen megkeresik azt a helyet, hol a gyarló, tudományával egeket nem hasogató pap is, nem mindig csak dogmáiról beszél, hanem int, buzdít az isten és felebaráti szeretetre, mint a törvény summájára; hevit a nemesre, hogy a jóra fogékonyabb, az igazra hevülő intelligens felbuzdulva, s a lelkészszel kezét fogva, a jót, a hasznost, a szükségést életbe léptetni segítse; hogy ismét visszatérjen közinkbe — hitfelekezeti különbség nélkül — azonkor, midőn egy-egy értelmes patronus, vagy nemes keblű matrona, a lelkész egyetlen templomi buzdító szava által fellelkesülve: templomra, s iskolákra vagyona egy részét áldozza fel, és örökre eltűnve legyen az az állapot, hogy találtassanak olyanok, kik őseik szent hagyományai további folyósítását megtagadják, mint a vallás-felekezetek fennállása, vagy bukáásával mit sem gondolók.

Herceg Sándor,
n.-almási pap.

Egy vegyes házasság N.-Szebenben.

Ujabb összeütközésem volt a n.-szebeni r. kath. klerussal, pedig isten látja lelkemet, annak előidézője soha sem voltam, nem is leszek.

A helybeli r. kath. árvaház ellenőre, Balás Mózes, r. kath. özvegy férfit, már több év óta házasságon kívüli állapotban élt egy Fülöp Polixéna nevű aszszonysággal, kit erdélyi ev. ref. zsinatunk az 1855-ik évben választott el első férjétől, szebeni polgár, Serföző Györgytől.

Eleitől fogva szándékozott ugyan elvenni e nőt, de az illető tisztelendő urak mindig úgy tudták ellensúlyozni a dolgot, hogy a házasság nem történhetett meg.

Főkint a mult 1870-ik év november havában az intézet igazgatósága előtt ünnepélyesen kijelentette nősülési szándékát, miről akkor jegyzőköny is vétetett fel. Ugyan

ezt tette folyó év február havában is, de sem egyszer, sem mászor hivatalos választ nem nyerhetett.

Az ügy illetően folyásából B. M. ur meggyőződött, hogy ezen urakkal boldogulni soha sem fog. Ezenkívül a nő, s annak szülői, testvérei ötlet a dolog így, vagy amugy elintézésére sürgetvén; másfelől maga is szégyelvén tovább is e viszonyban élni; husvét e'ött pár héttel eljött hozzám, s kérdezte: egybeeskelném ötlet az említett aszszonysággal? Mit én, a törvénytábla előzmények megtételének feltétele alatt, azonnal meg is ígértem.

Folyó év ápril 8-án, tehát két tanuval elment külvárosi r. kath. plebánus t. Ágoston Lajos urhoz, s kérte hogy őket, mint házasulandó párt, a szokott módon a templomban hirdesse ki. Ő tisztelendősége e kérést kereken megtagadta a következő okból: „Mint hogy az említett ref. nő, a r. kath. egyház elvei szerint jogérvényesen elvászotttnak nem tekinthető, annál fogva B. M.-nek, mint r. katolikusként, azon nővel házasságra lépnie nem szabad.“

Megjegyzendő, hogy az első rendbeli két tanu egyike, mint az árvaház számvevő hivatalnok, felsőbb megintés következtében anynyira megijedt, hogy a bizonyítvány aláírását megtagadta.

Az árvaház t. c. igazgatósága látván, hogy B. M. csakugyan komolyan elhatározta magát a házasságra, azt megakadályozandó, folyó év ápril 9-én telegrafirozott K.-Fehérvárra püspök ő nagyméltóságának. Másnap közöltetett is vele a válasz, melyben a püspök ur kéri: hogy érette lépjen vissza e házasságtól. Ő késznek is nyilatkozott erre, ha akár az igazgatóság, akár a püspök ő nagyméltósága részéről e házasságot eltiltó rendelet írásban kiadatik, kivánta pedig ezt azért, hogy annál fogva magát jegyese, s annak rokonai előtt igazollhassa; de azért is, hogy a tagadó válasz alapján, házasságát felsőbb helyen kieszközölhesse; különben meg levén már minden előkészület téve a házassághoz, visszalépnie erkölcsi lehetetlenség volt. Ezt nem tették. Ugyan miért? „Hiszen az igazságot fogva tartani vétek.“

Ugyan ezen nap estve felé két nevezetes dolog történt, kár volna ezeket elhallgatni.

T. Ágoston Lajos urtól e házassági ügyben hivatalos levelet kaptam, mely az eredetiből kiírva, szóról szóra így hangzik:

„— Értésemre esvén, hogy a n.-szebeni r. kath. Teréz-árvaház ellenőre, r. kath. özvegy Balás Mózes ur Serföző Fülöp Polixéna ref. hitű nővel házassági szövetségre akar lépni. Mint hogy pedig említett nőnek férje életben van, a nő r. kath. egyház elvei szerint jogérvényesen elvászotttnak nem tekintethetik, annál fogva B. M.-nek, mint r. katolikusként, éppen saját katolikus egyháza elvei szerint, említett nővel házassági szövetségre lépnie, nem szabad.

Ezen oknál fogva, a t. urat, mint a fennirt ref. nőnek illetékes lelkészét, hivatalos tisztelettel keresem meg, miszerint Teréz-árvaházi ellenőr B. M. r. kath. özvegynek, Serföző Fülöp Polixéna ref. nővel összeesketésétől tartozkodjék. Azon esetben pedig ha ezen hivatalos felszólalásom eredménytelen lenne, a végrehajtandó esketés ellen ezennel erélyesen tiltakozom“ sat.

Szinte nem hinné az ember, hogy egy alsóbb rendű r. kath. pap is menynyire el tudja sajátítani Roma curialis stylusát. Ugy látszik, a tisztelendő urat az írás percében amugy kicsiben egy Kolonics, vagy Szelepcsényi érsek lelke szállotta volna meg. Nó de, hála a jó istennek, ama boldog idők eltelték!

Alig olvastam el e levelet, s ime B. ur főtisztelendő Kolosi Antal igazgató ur azon fogas izenetével jött hozzám: szerezzek az említett nő elválására nézve valami más bizonyítványt, s a házasságot ők se akadályozzák.

Megvallom, e kettő egyszerre boszusággal töltött el, s kértem B. urat, szíveskedjék az illető helyen megmondani: hogy én sem oly erkölcstelen, és megromlott nem vagyok, hogy hamis bizonyítványt állítsak, vagy állittassak ki; sem oly ostoba, hogy magamat azon urak kezébe adva, majd oda zárassanak, hol utánam az ajtót bezárják. Mondja meg: tenni fogom azt, mit az egyház, s a haza törvényei megengednek. Ön pedig legyen nyugodt, isten segedelmével az esketést holnap végre fogom hajtani.

Másnap, azaz mult ápril 10-én, az esketés meg is történt. S azt hittem, hogy ezzel két embernek oly sok idő óta nélkülözött lelki nyugalma visszaadatott; azt hittem, hogy a tiszt. urak is a tényekbe belenyugodván, magam sem leszek kénytelen az ügyet fellebbezni, vagy nyilvánosság elébe állítani, annyival inkább, mert B. ur mindenekre kért, hogy hallgassak.

Nagyon csalódtam! de csoda is lett volna, hogy az ultramontanismus magát bár egyszer meghazudtolja.

A zaklatás még ezután kezdődött javában.

B. ur az esketés után csakhamar beküldötte öngazolását püspök ő nagyméltóságához. Mire röviden azon választ kapta: meg nem fontolt lépése sok kellemetlenséget fog okozni.

Nem sokára tudtára is adatott, hogy nyugdíjaztatása iránti kérelmét nyujtsa be, mert a ki a r. kath. egyház iránt oly hálátlan volt, s azt annyira meggyalázta, az nem szolgálhat r. kath. intézetnél. Sőt a püspök ur maga személyesen is megmondotta ezt neki a mult urnapján, az igazgatói lakban. Mely alkalommal ő nagyméltósága az árvaház összes hivatalnokai előtt ezen házasságot ily szavakkal definiálta: „Az a házasság nem is házasság, hanem ágyasság.“

Ime, mily kiméletlen arcul csapása ez az ország törvényeinek, a más felekezetek jogainak, s a családok nyugalmanak! Másfelől, nem gondolta meg a püspök ur, hogy midőn ily merészen és lealacsonyítólag nyilatkozott egy a törvények értelmében kötött házasságról, ugyanakkor akaratlanul emlékeztet a r. kath. papság életére, mely a köz-erkölcsiség, törvény, és vallás szentségével gyakran kiáltó ellentétben van. Szeretnők a nagyméltóságu püspök ur véleményét e tekintetben is hallani.

B. ur azon reményben, hogy a zaklatásoktól könnyebben szabaduland, be is adta nyugdíj-kérését, majd meglátjuk, mekkora befolyása lesz házasságának nyugdíjaztatására.

Még két nevezetes episodja van ez igazán érdekes házasságnak, mely napjainkban a maga nemében páratlan.

Folyó év május havában a nevezett t. plébánus ur

B. M-t, nejével együtt, maga elébe idéztette, de csak az első jelent meg.

Tisztelt ellenőr ur! Sajnálom, hogy csendjében háborgatom, de kötelességemmé van téve, „miszerint a nejével való együttlakást eltiltsam, s házasságukat érvénytelennek nyilvánítsam.“ Mit mond erre?

B. A törvény és vallás értelmében levén egybeesketve, attól vissza nem lépek, s azt hiszem, hogy engemet arra erőszakolni senkinek sem áll hatalmában. Különben is ugy tudom, hogy a különvetést a politikai hatóság szokta elrendelni, azt tehát nyugodtan bevárom.

Meglehet, hogy a tiszt. urak B. urnak ezen a mily férfias, oly nyugodt feleletével sehogy se voltak meglegedve, mit onnan következtethetni, mert julius havában a t. plébánus ur B. urat nejével együtt ismét az ez ügyben kirendelt bizottság elébe citálja. Mielőtt azonban megjelent volna, kérte: hogy az idézés, s annak tárgya vele írásban közöltessék. Mire a plébánus urtól azon izenetet kapta: semmit sem ad ki írásban, mert arra felhatalmazása nincs.

B. ur csakugyan megjelent egyedül a plébánusi lakon, hol a plébánus és Kolosi Antal igazgató urakból álló vizsgáló bizottság már reá várakozott, s következőleg szólította meg:

Mult május havában kelt szentszéki rendeletnél fogva, feleljen mindazon házasságára vonatkozó kérdésekre, melyek ön elébe fognak tételni:

1. Házassági szándékát jelentette-e illető lelkészénél, és ki előtt?

Igen is jelentettem első nőm halála után két évvel Fülöp Ferenc, tébolydai alorvos előtt, mely alkalommal az elvásztaisi okmányt is bemutatam. Másodszor Wipf János számvivő, és Szalló József árvalházi tanító urak előtt.

2. Nejével jelentette-e magát?

Nem, mert a plébánus ur azon nyilatkozata után, hogy az elválaasi okot érvényesnek nem ismerheti el, szükségtelennek tartottam.

3. Ki voltak-e hirdetve, ki, mikor, és hol eskette meg, kik voltak a tanuk?

A kihirdetés alól fel voltunk mentve. Az esketést helybeli ev. ref. lelkész, Bodrogi Sámuel, folyó év ápril 10-én, az országos tébolyda ref. imaházában hajtotta végre. Tanuk voltak: pénzügyi levéltárnok Dévai János, és nyugalmazott hivatalnok Gross Frigyes urak.

4. Él-e a nőnek férje, mikor választatott el, melyik felekezethez tartozik, és hol lakik?

Él, elválasztatott ez előtt 16 évvel, jelenleg nős, számos gyermek apja, ev. református, lakott és lakik Nagy-Szebenben.

5. Önnél van-e az elválasztási okmány, ha ott, adja át? Az az illető lelkészénél van, de ha szépen kérik, tán oda is adja.

6. Miért nem jelent meg neje?

Mert ugy hiszi, hogy efféle ügyben csak is saját egyháza, illetőleg lelkésze előtt tartozik megjelenni.

Ezzel a bezárt jegyzőkönyv mind a hármuk által alá-íratott.

Ime, egy inquisitio, en miniature! Vajjon, mit tenné-

nek a tisztelendő urak a jelen esetben is, ha a hierarchia virágzó korát bár a 17-ik századból visszazavarázsolhatnák? Feleljen erre a tárténelem, s a jelen idő tapasztalata. Mi csak örvideni tudunk, hogy a korszellem kiverte kezeikből a fegyvert, melylyel anynyi vézű sebet ejtettek az emberiség életén.

És már most, szabadjon a mondottakból levonva, egy pár megjegyzést tennem.

A r. kath. hitelv elnézi, hogy hive éveken keresztül a törvényt, és közerkölcsiséget sértő viszonyban éljen, az ellen semmi kifogása; de ha maga az illető e viszonyt, éppen a törvény, vallás, és közerkölcsiség értelmében akarja szentesíttetni, az neki nem tetszik; sőt kész mindent felforgatni, mi szent, és sérthetetlen, csak hogy azt meggátolja, s illetéktelen kifogását érvényesítse.

És honnan veszi a r. kath. papság magának a jogot és hatalmat, hogy egy az uralkodó és ország által elismert törvényes közeg végrehajtását nemcsak bírálja, hanem a felett még ítéletet is mondjon: hogy a törvény, és vallás szellemében kötött házasságot érvénytelennek, semmisenk nyilvánítson, sőt odáig menjen, hogy a felek együtt lakását is eltiltsa.

Majd meglátjuk, hogy a nagyméltóságú püspök ur, ki a mult szeptember havában tartott szentszék határozatánál fogva e házasság szétrobbantásával meg van bizva, *) melyik politikai hatóságot fogja megkeresni, hogy ezen a magával, embertársaival, és istenével kibékült családot szétkeresse.

Szeretem hinni, hogy e gyönyörtü szerepre egy politikai hatóság sem fog vállalkozni.

Mi lenne belőlünk, ha minden felekezeti ilyen, az állam és más felekezetek jogaiba ütköző, sőt maga az ész, és okosság ítélő széke előtt is meg nem állható törvényeket alkotna magának? Felbomlanék minden rend, megszűnének a törvények iránti engedelmesség, a hon polgárai közt a szeretet, és jó akarat.

Nincs is a tisztelendő urak ezen eljárásában a hives vallásossága, és erkölcsisége feletti örökösnek legkisebb nyoma is. Itt a mindenhatóságát vesztett papi hatalom vergődik, egy oktalan kanonnal kezében; s az egész nem egyéb, mint erőszakos belemarkolás az állam, s más felekezetek jogkörébe, s felzavarása a családok nyugalmanak.

Látszik, hogy a tisztelendő uraknak tulajdonképeni hazájok Magyarországon kívül esik; látszik, hogy sejtelmők sincs a családi élet boldogságáról, mert különben megbocsáthatlan bűnnek tartanák e két szentséget folyvást sértegetni.

Bizony, eljött az ideje, hogy az országgyűlés ez abnormis állapotot megszüntesse, s oly törvényekről gondoskodjék, melyeket a legraffinirtabb jezuizmus se legyen képes félremagyarázni, vagy azok alól kibuvó lyukat találni; a hozott törvények megsértőjéig pedig, legyen az herceg-prímás, vagy nyomorult harangozó, egyiránt szigoruan büntesse. Különben ott lehetnek a legjobb törvények, azokon áldás soha sem lesz.

Nagy-Szeben, okt. 10-én, 1871.

Bodrogi Sámuel,
n.-szebeni ev. ref. pap.

TÁRCA.

„Könyv ismertetés.”

„A földrajz elemei, és a magyar királyság, s az osztrák császári tartományok földrajza”; bővebb te-

*) E határozat így hangzik:

Szentszéki jegyzőkönyvi kivonat, ddto 14 szept. 1871.

Nr. 61. Balás Mózes, szebeni r. kath. Teréz-árvaházi ellenőr, a helvét litvallású házassági bíróság által gyűlölség okából még életben levő Serfözó Györgytől elv拉斯ztatott Fülöp Polixenával megkísérlett házasságáról jelentést tesznek a kirendelt biztosok.

Határozat:

Kitánván a biztosok jelentéséből, hogy

1. Fülöp P.-nak törvényes férje S. Györgv, n.-szebeni asztalosmester, valóban életben van; hogy

2. a helvét hitvallású házassági bíróságnál Fülöp P. Serfözó Gy.-től gyűlölet okából van elv拉斯ztatva, mi mellett a kath. anyaszentegyház törvényei szerint ama házasság köteléke sértetlen fenmarad, s éppen e miatt:

3. a r. kath. vallású B. M., Teréz-árvaházi ellenőr, ki Serfözó Gy. életben létét, és F. P.-val tervbe vett szövetség tilos voltát, a n.-szebeni külvárosi lelkeszi hivatalnak, és a r. kath. árvaházi intézet igazgatóságának kellő időben tett utasításai és tiltakozása következtében is jól tudta, F. Polixénát ennek férjje életben magának törvényes feleségül elvenni szabad nem volt; s mégis az 1871-ik évi ápril 10-én a n.-szebeni országos tébolydában egybekelni vele a helvét hitvallásúak szokása szerint megkísérlette. Azért e kísérlét az egyháznak házassági törvényeivel, s a házassági ügyekben kiadott utasítás 20. §-val merőben ellenkezően, elejétől fogva érvénytelen, és semmis levén, és ilyennek ezennel bíróság is kijelentvén, püspök urunk ő nagyméltósága felkérte: B. Mózeset kellően utasítani, hogy Fülöp Polixénát magától haladék nélkül bocsássa el, s ha ezt tenni vonakodnék, püspöki hatalmánál fogva rendelkezék úgy, mint ezen esetnek fontossága, és az egyházi törvények szigora megkívánja.

Kelt K.-Fehérvárt, sept. 14-én, 1871.

A püspöki szentszék.

kintettel az erdélyi részre, az I. II. III. osztályu népiskolák számára, írta H e r c e g S á n d o r, n.-almási ev. ref. lelkész. Második, átnézett kiadás. Kolozsvárt, 1871. Stein J. bizománya. Ára (?)

A földrajz egyike azon tantárgyaknak, melyekkel iskoláink még most is nagyon mostohán bánnak. Vagy éppen nem tanítják, vagy ha tanítják is, a legtöbbször nincs köszönet benne. Csak azon terheket szaporítják vele, melyeket az emlékező tehetség szellemi horgaira ráaggatnak, mint meganynyi batyut a jövendő számára, azon reményben, hogy majd valamikor hasznát veszi a növendék, ha felnött. Mintha az emlékező-tehetség egy olyan hám-bár volna, melyben a mit belepakoltak, mind benne marad. És e rideg, memorizáltató tanításmódnak kegyetlenül kezére játszanak a mi földrajzi tankönyveink. A kivételek, melyek a lehetőleg eleven képeket igyekeznek a tanuló képzelete elé állítani a földrajz nevezetesebb tárgyairól oly ritkák, hogy alig tudnánk a magyar tankönyv-irodalomban ilyen egy párt felmutatni. Közönségesen a mi földrajzi tankönyveink: „nevek és számok halmaza”; tehát rideg csontváz, mely beállit a geographiai tanórákon kísértetni a szegény tanulókat. Aztán erről szerezzenek magoknak fogalmat, állítsanak elé egy eleven képet hazájokról! Nem marad egyéb hátra, mint tartani rá hajtó vadászatot a — fali abroszon (ha ugyan van!). Az eredmény az, hogy a gyermekek egy halmaz üresen kongó, előttük tartalmatlan szót beemléznek. Tehát magolnak sokat, értenek belőle keveset, képzelnek alatta még kevesebbet, és megtartanak az élet számára — ha ugyan nem semmit, hát — a legkevesebbet.

Nagy ideje, hogy tanrendszerünknek e hiányain is segítve legyen!

A fennemlített tankönyv szerzője is osztja e meggyőződést, midőn előszavában a népiskolák rendezettebb állapotát, s a tanítók képzettségét tanügyünk első szükségei közé sorozza. „Addig is, míg ez óhajtott idő elérkeznék — mondja tovább a szerző — ezen földrajz kellendősége egy második kiadás szükségességét fejezte ki, úttörőül szolgálván oly népiskoláknál is, hol eddig a földrajz tanítására még nem is gondoltak.“

E kézi könyv tehát elemi oktatásunk jelen átmeneti korszakát tartja szem előtt, s minthogy áthidalni igyekszik azt az űrt, mely az eddigi száraz magoltatás, és az ezutánra reményelt életteljes és sikeres tanításmód között tátong a geographia mezején. E feladatának kell tulajdonitnunk, hogy katehizáló modorban van írva, mely a tanító szájába adja a kész kérdéseket, s a tanulóba a kész feleleteket. E modor egy szakértetlen, és hanyag tanító kezében könnyen válik a magoltatás eszközévé, s ekkor nem lesz egyéb, mint a sokratesi methodus parodiája; azonban egy lelkiismeretes és tanulni szerető tanító bizonynyal nem fog e kézi könyvvel így visszaélni, hanem a benne feltett kérdéseket útmutatónak tekintendi, s maga is tenni fog a tanulók egyéni felfogásához alkalmazott kérdéseket; valamint a készen adott feleleteket sem tanultatja be mind addig, míg azokat a gyermekekkel meg nem értette, a lehetőket künn a szabad természetben nem érzékelte, s velők a magok stylusán el nem mondatta.

Az értelmetlen bemagoltatás ellen szerző is tiltakozik: „Ugy tanultatni földrajzot falusi gyermekekkel, hogy előszámlálják, miszerint ez, vagy ama városban van lelenház, zálogház, zárda, tébolyda, hitelintézet sat. sat.; de meg nem értetni velők, hogy mik ezek, haszontalanabb a semmit tanulásnál. Mintsem magyarázat nélkül tanítsa be az efféléket valamelyik tanító, jobb, hogy addig semmit se csináljon!“

Ezért e munkácskához egy toldalék is van csatolva a tanítók számára, mely a feleletekben előforduló, s a gyermekek előtt ismeretlen tárgyak és intézmények rövid magyarázatát adja.

A mi a kézikönyv tárgy beosztását illeti, kicsiny terjedelméhez képpes, célszerűnek mondhatjuk.

Az I. rész a földrajz elemeivel foglalkozik, melyre okvetlen szükség van, ha az iskolába a beszéd és értelem-gyakorlatok, vagy a honisime tüzetes tanulása nincs bevéve.

A II. rész a magyar állam, és az osztrák tartományok rövid földrajzát tárgyalja, bővebb tekintettel Erdélyre. (Az osztrák tartományokat célszerűbb lett volna egy külön, II-ik részbe osztani be, és nem foglalni össze Magyarországgal.)

Mintán földrajzi kézi könyveink általános nyomorúsága, hogy tárgyaik kezelésénél a fősulyt a politikai felosztásokra és intézményekre kell fektetniök, mert egyéb, és sokkal fontosabb és maradandóbb eredményt a haza földjének leírásából eddigelé nem is igen törekedtek adni: e követelés alól kézi könyvünk sem emancipálhatta magát egészen, noha az elemi iskolák alsóbb osztályai számára iratott. Pedig a gyermek lelkéhez sokkal közelebb van a természet, mint a politika. Azonban, a menyinyire a jelen követelmények megengedték, szerző a természettani és ethnographiai szempontokat sem mellőzi, s szűk keretében ezekről is igyekszik fogalmat adni a tanulónak.

Lelkiismeretes, és tanulni szerető tanító e kis kézi könyvet haszonnal veheti sinormértékül elemi iskolájában.

— l. — c.

Esdő szó lelkész társaimhoz!

Önmagam iránti fájdalmas kötelességet teljesítek, midőn bizva emberbaráti nemes érzületökben, esdő szómat közvetlenül lelkész társaimhoz, s általuk minden nemes szívű emberbaráthoz intézni bátorodom. Erre utal bennünket idvezítők is, mondván: „Kérjete, és megadatik nektek; keressétek, és megtaláljátok; zörgessetek, és megnyitattik néktek.“

A szép Hátszegvidéken, ott, hol a fellegekig erő Retyezát öbleiből gyors szarvaskint lefutó patak a Strigygyel egygyé lesz; kised domb tetőn állott, e század évsorain keresztül, egy pár hó fehérre meszelt ház, mint világító mécse, éber őrszeme e véghegyen a magyar nemzetiségnek, és vallásos életnek: az ő r a l y j a - b o l d o g f a l v i e v . r e f . l e l k é s z l a k , é s n é p i s k o l a ; honnan oly sokan meritettek maguknak megnyugtató hitet, és boldogító világosságot. E kedves hajlékok, fájdalom, nincsenek többé... csak barna kémények meredeznek a borús ég felé, tanu jeléül a rémséges csapásnak, mely reájuk sulyosult.

Nóvember 10-ikére viradott, midőn iszonyuan dühöngő szélvész időben, reggeli 5 óra tájt, meszsi benn a helységben véletlenül tűz támadott egy csürben, mely alig 3—4 perc alatt 14 házat minden mellék épületekkel, s összehalmozott mindennemű takarmánnyal egybe lángba borított, köztük a lelkész-lakot és iskola épületet is, s nem több, mint egy pár óra tartama alatt, 24 évi munkás életem fáradoalmának csaknem minden gyümölcsét elhamvasztotta. Valaminek megmentéséről szó sem lehetett; a körül csapkodó lángok közül alig tudtunk árva fejünkkel szabadulni.

Istennek csodálatos gondviselése azonban az ő szent házát, agg templomunkat, a lángtenger közepette is, épen megtartotta; hogy lenne az hittünknek erős oszlopa, hogy minket sem hagy el az ő kegyelmessége inséges napjainkban, midőn egyetlen betevő falat kenyérünk nem maradt; hanem támaszt, könyörületos szívű samaritanusokat, kik vérző sebeinket enyhítő balzsammal bekötözendik, keresztyén felebaráti részvétőkkel nyomasztó sorsunkon enyhíteni buzgolkodván.

Ezen megnyugtató hit ad nekem erőt, bátorságot, méjjen tisztelt t. lelkész társak, nemes szívű emberbarátok! hogy esdő szómmal, mint testvér testvérhez, közvetlenül hozzátok forduljak, kérve kérven: hogy „lássátok meg az én nyavalyámat, mert nagy szomorúságom vagon nékem ez idő szerint; mert igen meglátogatott engemet az ur“; de a ti testvéri részvételetek megselekedheti azt, hogy ismét örömöm legyen nekem, és vidám szívvel adjak hálákat az én megtartó uramnak, istenemnek, áldván az ő nagy kegyelmességét, hogy a ti szíveteket mi felénk fordította. *)

Szerető testvéretek az urban

Óralyja-Boldogfalva, nóv. 25-én, 1871.

Fábr József,

óralyja-boldogfalvi ev. ref. lelkész.

Lapszemle.

A német birodalmi gyűlésből.

(Folytatása és vége.)

Az első felolvasásra az indítvány keresztül megy. Különösen Fischer kel ki az ultramoután sajtó ellen, mely a legszentebb

*) A pesti „Prot. Egyh. és isk. lap“, valamint a „Vasárnapi Ujság“ és „Kelet“ méjjen tisztelt szerkesztői tisztelettel fölkértek ezen soroknak becses lapokban is közlésére.

államjogokat megtámadja, és folytonosan a proletár közönségre hivatkozik, az egyház szabadságának érdekében. Nem hiányzott a berlini pater Greuter: pater Reichenberger sem, ki kijelenté, hogy az istennek kell előbb engedelmeskedni. De megfelelt Fischer, hogy éppen az által engedelmeskednek istennek, ha a magát istennek tett pápa absolutismusát korlátok közé szorítják. De neveltségessé tette magát Ketteler püspök, midőn megtámadott egy ultramontán lapot, a „Münchener Volksboten“-t, ki magát a kath. világ közlövényének tolja fel, és mégis kijelenti, hogy az indítvány megsérti a katolikus egyház méltóságát, kivételes rendszabályokhoz nyulni, mikor csak elvi határok külön választásáról van szó — sértő a katolikus egyházra nézve. De nem sértő-e az államra nézve, hogy az egyház azon határokat, melyeket a közjogi meggyőződés vont elé, melyek a spiritualist a temporálétól elválasztják, mindegyre megsérti? A törvényjavaslat 2-ik felolvasása élénkebb vita nélkül történt meg; de következett tagnap 3-ik felolvasása. Most a törvényjavaslat ellenei még egy végkisérletet tettek. Hanem csak azt érték el, hogy vérlázító leleplezések történtek az ultramontán üzemek felől.

B. Aretin védelmére kel a katolikus igazságnak, és az ellentábor eljárását illetlennek nevezi. Erre elnök rendre utasítja. Különösen fájdalmasan jajdul fel azon vád ellen, mintha ők szövetkeztek volna az internacionale embereivel; emberekkel, kik az utolsó királyt a végső pappal egyszerre tennék el láb alól, (Nevetés.) Szerinte, ez intézkedés eltéveszté célját, ez tévut, melyen a kik megindultak, elvésznek, mert elvész az, quem deus perdere vult.

Ekkor állott elé Völk, egy bajor követ, és tart gyönyörű beszédet, melynek előadása is élénk és nyomatékos volt. Ha egy katolikus ország minisztere egy protestáns országhoz folyamodik; arra nagy ok lehet. Igen, a büszke oroszán (Bajorország) a sas szárnyai alá menekszik. De ennek oka van. Mondják, hogy nem kellene a bajor szentes ruhát Poroszországon szapulni (nevetés), de egy ily törvény megalkotására alkalmat adott tények szennyességét feltüntetni kötelessége. És történelmét adja a bajor ultramontán mozgalmaknak, és csakugyan, méltán hozta a legnagyobb izgatottságba a házat. 1868-ban történt az egyház és állam közt az első komolyabb öszszekocsnás. Erre az iskolai törvény — az államiskolák behozása adott alkalmat. Ezután jöttek a vámparlamenti választásoknál folytatott agitációk. Begmayer pap a szószékről mondá: Hohelohgazeber. 1868. máj. 27-én elítélték e mondásáért. Az államügyész kijelenté, hogy oly tanukat állított elé, kikről tudá előre, hogy hamisak. Egy más pap kijelenté, hogy Bajorország élén és kormányán szabadkömives csöcselék áll, és azóta az egyház ellen rablás foly. A haladópartiak olyanok, mint a szarvasok szeptemberben. A birodalmi gyűlést folytonos derűtségben tartá e tények elősorolása. Pedig e tények a neveltségességig szomorúak. Egy klerikális lap, mely e párt félhivatalos lapja, így irt: követeitek zsidó tanítókat fognak nektek adni, és bordélyházakat felállítani, és így török meg a házasság szentségét. Egy egyházi beszéd jellegéje ez volt: Az iskolatörvény törzsurás a keresztyén család szivöbe. E beszédet a regensburgi domban a püspök előtt mondották el. E beszéd nyomtatásban is megjelent, tehát nincs miért panaszkodniok az ultramontanoknak, a sajtó szabadság ellen. Egy püspök a bérmálás útján kijelenté, hogy az egyház nagy veszélyben forog. Ha a király és császár nem akar isten kegyelméből lenni király és császár, akkor nincs más menedék az igazhitűség számára, mint a háboru, és forradá-

lom; később a püspök kérdőre vonatván, mindezt eltagadta, de a tanuk, és köztük egy 70 éves igazi jó katolikus tanu könyekre fakadva jelenté ki, hogy mindez való. Ő (Völk) éppen a minap kapott levelet, melyben egy derék földije, egy paraszt ember írja neki, hogy papjuk ujra kijelenté, hogy az állam csak a test, míg az egyház a test és lélek felett egyaránt uralkodik. Az egyház az alattvalókat az eskü alól feloldhatja. Ha a liberalis pestis nem szünik meg, a birodalomnak meg kell bukni. A bambergi püspök excommunicatio majort ígér azoknak, kik merészelik az egyházat büntetéssel fenyegetni. Meghatóan végzi beszédét. Egy barátjától haldokló ágyán megtagadták az utolsó szentséget, mert a csalhatatlanságot el nem ismerte. Ő buzgó katolikus, de nem türheti, hogy egy absolutor hatalma körébe vonassék a lelkiismeret szabadsága.

Ezután, a hannoveri követek részéről Münster gróf kijelenti, hogy ők e törvényt alá nem írhatják. Herz bajor követ kijelenté, hogy a bajor oroszán nem menekült a porosz sas véd-szárnyai alá, csak szövetséget kötött vele a közös ellenség ellen. Ő e javaslattal nincs megelégedve, és csak egy lépésnek tekinti az általános iskolai törvény, és a polgári házasság behozatalát. Ezután még Malinek katolikus képviselő védte az egyház álláspontját. Szerinte Lutz rosszul idézte a csalhatatlansági schemát, mert annak 18. pontja világosan kimondja, hogy az egyház átok terhe alatt tanítja, hogy az állami hatalom istentől van. Szerinte az állam túllépte jogkörét, és megsérté az egyház szabadságát. Lutz még egyszer kijelenti, hogy az állam csak jogait védi a megtámadások ellen, melyek a lelkiismeret és cultus szabadság színe alatt ólálkodnak ellene. Az egyház csak akkor szeret békében lenni az állammal, ha emez meghódol. Végre, a hies Gneist tart igen szép beszédet, melyben fejtegeti, hogy a törvény alkotás a szabadság visszaéléseit tartozik korlátozni, és ezt teszi jelenleg az egyházzal szemben, mely 1848-ban engedett teljes szabadságot a néperzelem és sajtó megvesztegetésre használta fel. — Szerencse, hogy Poroszországban a protestáns lelkiismeret mindig tiltakozott az ilyes üzemek ellen, ő még jövőben erősebb lépéseket kíván.

Végre, a bajor indítvány harmadszor is elfogadtatott.

Kiváncsiak vagyunk a jelen porosz országgyűlés folyamára, melyben lehet, hogy igen érdekes törvények fognak alkotni az iskola és egyház kérdésében.

(H—n)

— A fennebbivel kapcsolatban írják: A bajor ultramontanok nagy mérvű agitációt készítenek elő azon új törvény ellen, mely a klerikális izgatások megakadályozására van tervezve. Chamban a papság a következő nyilatkozattal lépett fel: „Lutz bajor államminiszter indítványára a német birodalmi gyűlés oly törvényt szándékozik hozni, mely szerint a pap, ha ez szószéken oly nyilatkozatot tett, melyben a kormány a papi hivattal való visszaélést lát, két évig terjedhető fogsággal büntetethetik. Mi, Cham plébánia lelkészei ennek ellenében a következőket nyilatkoztatjuk ki: „1. Nekünk egy oly törvényünk van, mely minden törvény fölött áll, s mely így hangzik: „Az istennek inkább kell engedelmeskedni, mint az embereknek.“ 2. Mi továbbra is folytatni fogjuk, mint eddig, isten szavának hirdetését, minden esetre azon világi törvények iránti engedelmisség mellett, melyek kivétel nélkül minden állampolgárt köteleznek, de egyuttal azon felelősség figyelembe vétele mellett is, melylyel istennek, lelkiismeretünknek, és egyházi előjáróinknak tartozunk. 3. Mi nem félünk a

két évi fogságtól, s inkább akarunk ezerszer börtönre vettetni, mint hogy a néma kutyákat játszuk. 4. Azért mi azt tarjuk, hogy ezen nyilatkozattal a hívő népnek adóssai voltunk. Így irtuk, és aláírtuk 1871-ik évben, András apostol napján, ki, mint ura és mestere, a kereszten halt meg.“ Hasonló nyilatkozatok ország-szerte terjesztetni fognak. (H—n.)

KÜLÖNFÉLÉK.

== Helybeli néptanítónkat, Szentgyörgyi Józsefet az a szerencse érte, hogy a közigazgatási miniszterium részéről hat arany jutalomban részesült a gyümölcs-tenyésztés, és egyáltalában a kertészkedés körül tanusított buzgalma következtében. Örömtünkre szolgál, hogy a szorgalom és igyekezet e téren is méltánylásra számíthat. Nem ajánlhatjuk eléggé néptanítóinknak, hogy e példa szolgáljon buzdításul; még abban az esetben is, ha mindnyájan nem fognak aranyos jutalmakban részesülni, véghetetlen hasznot fognak szerezni önmaguknak; de használni fognak növénydeikeiknek, kiket ez által szoktatni fognak a természet iránti fogékonyságra, és arra a tiszteletre, melylyel tartozunk a fák és virágok irányában, melyek mindig nemesítőleg hatnak a szivre, a kedélyre.

== Örömtünkre szolgál jelenthetni, hogy a felnőttek oktatása a nép alsóbb rétegeiben igen szép lendületet vett, a menyinyiben külmagyar-utcai és hidelvi népiskoláinkban tömegesen jelentkeznek. Csak tanítóink legyenek fáradhatatlanok és találják ki a módot, melylyel hatni lehessen: és az eredmény nem fog kimaradni. A nép olyan, mint a gyermek, csalogatni kell; nó hát, igyekezzetek, hogy a munkának terhét hordozván, méltók legyetek a hérrre.

== A napokban ismét szóba jött a kolozsvári egyetem ügye az országgyűlésen, a menyinyiben Lázár Ádám a közoktatási miniszterhez a következő kérdést intézi: Miután a volt közoktatás-miniszter a kolozsvári egyetem tárgyában törvényjavaslatot nyújtott be; miután a kolozsvári egyetem felállítása súlyos és fontos kulturai szükséglet; miután az egész ország területén csak egyetlen egyetem van, és ez elégtelen: kérdi a minisztert, vajjon szándékozik-e a kolozsvári egyetem felállításáról szóló törvényjavaslatot még ezen ülészak alatt a házban tárgyalatni? — Pauler Tivadar, közoktatás miniszter az elődje által e tárgyban benyújtott törvényjavaslatot, mint már szeptemberben kijelenté, még ez ülészak alatt tárgyalatni kívánja. Először a helyiség iránt gondoskodott, és e végre az u. n. gubernialis épület jelöltetett ki a jövő egyetem részére. A törvényjavaslatot a tanügyi bizottság tárgyalás alá vette, és a javaslatot mielőbb a ház elé terjesztetni kívánja, és úgy reméli, hogy a javaslat még ez ülészak alatt szentesített törvénynyé fog válni. (Élénk helyeslés.) — Az interpelláló Lázár Ádám a válaszbán azon reményben, hogy a tanügyi bizottság munkálatát benyújtandja, megnyugszik.

== B. Eötvös József szobrára való adakozásra aláírási felhívás. Gr. Lónyay Menyhért bizottsági elnök, Arany László jegyző aláírási felhívást bocsátottak szét a b. Eötvösnek Pesten állítandó emlékszobor javára. Az emlékszobor eszméje Pest városának közgyűlésén hangzott fel először, mely e célra 5000 frtot

szavazott meg. Ily kezdemény után alakult meg a magyar akadémia közreműködésével egy bizottság, mely a kegyeletnek, melyen nemzetünk az elhunyt jeles iránt viseltetik, egy Pesten állítandó emlékszobor által akar kifejezést adni, s e cél elérésére aláírásra hívja fel az eszme pártolóit. Az adományok kezelését a magyar földhitelintézet vállalta el. Ez intézet bocsátja ki saját bélyegével, és folyó sorszámmal ellátva az aláírási ivateket is, és csak azon iv ismertetik el valódinak, mely e kellékekkel fel van szerelve. Egyébiránt gyűjtőiv nélkül is lehet adakozni, akár egyenesen, vagy postai uton a földhitelintézetnél, akár a lapok útján, melyek a nálok befolyó adományokat saját lapokban nyugtázzák; így lapunk is. Ajánljuk t. olvasóink figyelmébe a hallhatatlan emlékéit.

(„K—t.“)

== Fröbel fejlesztő eszközei, s egyéb célszerű játékok, valamint igen csinos diszművek, megkezdett kézi-munkák sat. köréből a néptanítók egylete egy kis raktárral rendelkezik, s ezen tárgyakat az egylet olvasó helyiségében (külmagyar-utcai ref. leánytanoda) mindennap d. u. 4—7 órák közt jutányos áron elárusítja. Sokszor dobnak ki a szülők tetemes összeget haszontalan, sőt káros játékokért, ime, most alkalom nyílik, hogy karácsonyi és újvi ajándékokul a neveléstan követelményeivel egyező játékokat szerezhessenek.

(„K—t.“)

== Érdekesnek tartjuk felemlíteni, hogy az osztrák-magyar birodalomban az özszes nemesség férfi tagjainak száma a következő arányt adja a legujabb számítások szerint: Magyarországra jut 163,000; Galiciára 24,900; Csehországra 2260; özszesen = 250,000. Természetesen, hogy ez a nemességi statistika nem a végrehajtott nemes cselekedetek, a nemes sziv, fölemelkedett gondolkozás, érc-jellem, és a tiszta becsületesség után van felszámítva, hanem a kutyabőr szerint. Nekünk annál kevesebb szavunk van hozzá, mert őszintén elismerjük azt a hatást, melyet egy jóra való nemesi osztály gyakorolhat egy ország politikai és társadalmi életére, ha hivatását felismeri; és mégis, nekünk ugy tetszik, hogy az isten csak embert teremtett; hogy maga a mester csak jászolban született; s hogy a nemes levél — ha nem jár vele a köteleességek teljesítésének nemes öntudata — bizony, csak szégyen, gyalázat és folt századunk nemesebb törekvésein. Ne azt számítsátok fel: hány a nemes ember; hanem azt, hogy hány ember viszi áldozatát a közmívelődés és tiszta erkölcs oltárára nemes szándékkal, becsületes intentiokból: s ez a szám dicsőségére fog válni bármely országnak; míg a másik, csak festett koporsó, mely rothadást takar.

== Két középkori lovag. A lefolyt francia-porosz háboru alkalmával, a jelenlegi francia hadügyminiszter Cissej, és Fawart-Bastoul tábornokok, fogadást tettek, hogy ha fogságokból szerencsésen kiszabadulnak, kardjukat felajánlják szűz Máriának. Közelebből mindkét tábornok el is utazott Sainte-Anneba, hogy a bretagneiek védaszszonyának lábaihoz letegyék kardjukat. A francia kultusz-miniszter megelégedését fejezte ki a fogadás iv nemes teljesítése felett. Hogy szűz Mária most már mit fog csinálni e két karddal, azt nem tudjuk, s nem írják a lapok; de azt tudjuk, hogy a két vitéz tábornok ennél okosabb dolgot is csinálhatott volna azzal a két karddal!

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, DECEMBER 21.

51. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyar-utca 237 sz. —

Előfizetési felhívás

az

„ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY“

1872-ik évi II-ik év-folyamára.

Most, midőn egy ujévnek küszöbén állunk, abban a kedvező helyzetben vagyunk, hogy midőn ügybarátainkat csatlakozásra hívjuk fel, már egy rövid multra hivatkozhatunk lapunk életében, s így tartozkodhatunk a bőbeszédüségétől.

Olvasóink ismerik törekvésünket; [tisztában lehetnek lapunk szellemével. Jelszavunk: a **józan haladás**, mely éppen úgy irtózik a csökönössegtől, mint a rombolástól. Ez iránynak követésére kötelez vallásos-erköles, és egyházi életünknek jelenlegi állapota, mely éppen lazultságánál fogva, igen könnyen a szélsőségekbe szédülhet. Egyedül az menthet meg a tulzások veszélyétől, ha az egyensúlyt egy percig sem tévesztjük el szemünk előtt. Ez uton fogunk haladni jövőben is, mint a mely célhoz vezető életrevalóságát már bebizonyította mindazon harcainkban, melyeket e folyó évben lapunkban folytattunk, s melyek a kivivott győzelem önértében szerezték elégtételt felfogásunk helyes voltának.

Majdnem szükségtelen, elmondanunk, hogy mi specialis erdélyi viszonyainknak megfelelő, s azokból született lapot akarunk adni; de ez nem tartoztat vissza, hogy élénk figyelemmel kísérjük azon bel- és külföldi mozgalmakat, melyeknek ismerése elkerülhetetlenül szükséges minden paptársunknak, és minden protestánsnak. Hozzá fogunk szólni ezután is minden kérdéshez, azzal a meleg érdekeltséggel, higgadtsággal és lelkesedéssel, melyre kötelez az a tisztelet, melylyel a nyilvánosságnak tartozunk, és a melynek becsületesen szolgálni, más érdekünk nincs, mint a jót, a nemest diadalra juttatni. Ennek érdekében fáradhatatlanok leszünk a buzdításban, a lelkesedés felköltésében, és ha kell, a rendre utasításban is; mert a közügy szent, azt meggyalázni senkinek sem szabad.

Ily irányban fog lapunk megjelenni a jövő évben is, hetenkint egy nagy iven, melyhez járul havonként egy iv melléklet: vagy „Prédikátori tár“ címen — mint a jelen évben — vagy oly közhasznú olvasmányban, mely hézagot pótló lesz egyházi irodalmunkban.

Meg vagyunk győződve, hogy olvasóink éppen azzal a figyelemmel fognak megtisztelni, melyre eddig is büszkék voltunk. De bizodalommal kérjük fel, hogy tetemes áldozatot követelő vállalatunk pártolására minél többeket megnyerni sziveskedjenek.

Lapunk előfizetési díja a „melléklettel“ együtt:

Évnegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.,
Egész évre	6 frt.

(Szerkesztőségi iroda, hová az előfizetések bérmentve küldendők: külmagyar-utca 237. sz.)

Kolozsvártt, decemberben, 1871.

Szász Domokos,
ev. ref. pap, mint főmunkatárs.

Szász Gerő,
ev. ref. pap, mint fel. szerk. és kiadó.

A buzdító példa követőkre vár.

A magyar lelkesedésről vajmi gyakran ismétlik ellenfeink, hogy csak olyan, mint a szalmatűz, mely hirtelen lángra lobban, egy percre megvilágítja a látkört s — elalszik.

Valljuk be őszintén, e vád első tekintetre alaposnak látszik.

Közéletünk terén, csak a közel múlt évtizedekben is, anynyi nemes, közérdekű kezdeményezés történt, mely jóra fogékony nemzetünkben eleinte élénk viszhangra talált. A közbizalom a legnagyobb hévvel fölkarolta, s ápoló gondjai alá vette. S kevés idő múlva, mit tapasztalánk? A közbuzgalom kiterjesztett szárnyai lankadva hullottak alá; a lelkesedés magasra csapkodó lángja olyan lőn, mint a haldokló mécs, s a lázasan lüktető szivek dobbanása elhalt...

Mindazáltal, nagyon felületesen itélné meg nemzetünk jellemét az, ki e sporadikus jelenségekből azt következtetné, hogy hiányzik benne a nemzeti erények egyik legszebbike: a jóban, a nemesben való kitartás ereje. Történelmünk lapjai ragyogó betűkkel hirdetik, s számtalan példával igazolják, hogy nemzetünk, magasabb rendű érdekeiért, kész volt mindenkor az önfeláldozás teljes odaadásával, a kitartás megtörhetetlen szívósságával, s a nemes lángolás egész hevével mind végig küzdeni. Igazolhatnók ez állítást politikai életünk multjának számtalan episodjával; de mellőzve ezuttal a kérdés ezen oldalát, egyszerűen rámutatunk azon küzdelmekre, melyeket nemzetünk java, háromszáz éven át, csaknem megszűnés nélkül, vivott ama szellemi kincsek megszerzése, megóvása, s birtoklása érdekében, melyeknek kiaknáthatlan bányája a protestantismus.

A nemes munka, melyet áldott emlékezetű őseink a felvilágosodás, a krisztusi élő hit, s erkölcsök szent ügyében megkezdettek, bevégezve ma sincs; a harc nem vivatott ki egészen a diadalomig. Az elmúlt három századnak voltaképpen csak elseje volt az alapvetés, s illetőleg, a l k o t á s korszaka; a másik kettő a megvetett alapnak, a létrehozott alkotásnak külső és belső megtámadtatások elleni folytonos, és kényszerű védelmében tölt el. Mert, a bécsi kormány és a magas clerus által cynikus arcátlansággal kétségbe vonatott a protestantismus joga az életben, s megindított az irtó háboru, mely miatt oly soká vérzetek a szivek, s vérétől ázott a föld. Nem lehet csodálkozni, ha a zaklatások e setét korszakában a magyar protestáns egyháznak nem juthatott sem ideje, sem ereje arra, hogy a 16-ik században napfényre hozott kincseket minden salakjuktól megtisztítsa, s

még újabb kiaknázások útján szaporítsa is. Az ostromlott vár népének törekvése, vágya csupán a lehet, hogy megtartsa, s megvédje az őrizetére bízottakat. A kincsekkel rakott gálya, midőn szélvészszel küzd, mely sülyedéssel fenyegeti, nem hogy drága terhét ujjakkal tetézhethné, sőt még annak is egy részét a tengerbe veti, csakhogy a többit annál biztosabban megmenthesse... Ime, az elmúlt két században a magyar protestáns egyház szomorú képe! Fátyolt reá!

Az idők megújodtak. A passiv önvédelem kora lejárt, s a kiható és alkotó cselekvés órája, a magyar protestáns egyházra nézve is, ittött. A 16-ik századi kezdeményezés nemes munkáját folytatnunk kell, ha élni akarunk; különben, a gyorsan haladó idő kereke, mint haszontalan rögöt, az utból félre lök.

A magyarországi protestáns-egylet a kor által követelt haladás és megújodás e szellemének akar harcosa lenni. Az egylet központi választmánya megadta a buzdító példát. A kitűzött pályakérdések által, célja: egyházi irodalmunknak jótékony lendületet adni; háálás tért, és alkalmat nyitni az arra hivatottaknak, hogy tanulmányaikat s szakképzettségüket értékesítsék. De ügybuzgalmának még egy más szép jelét is adta, midőn megtette a kellő intézkedéseket a végett, hogy — a közgyűlés határozata értelmében — az egyletnek rendes közlönye legyen. A szétküldött mutatóvány-szám jelzi azon álláspontot, melyet e közlöny elfoglal; s azon célt, melyet maga elébe tűz. Az álláspont és cél nem lehet más, mint az egyleté: erkölcsi-vallásos irányban hatni a társadalom minden rétegére; s ezek között első sorban arra, mely protestáns egyházunk zömét alkotja, az álcivilizmus csilámai által még el nem vakított, a mindent porba rántó anyagiasság üzelmei által még egészen foglyul nem vitt polgári osztályra, s köznépre. Fölkelteni e rétegekben a valódi protestáns öntudatot, világosítani az elméket, nemesíteni a sziveket; ime, ez a „keresztyén család“ magasztos feladata. Vajha, lenne a protestáns családok szívesen fogadott, s örömmel látott vendége!

A buzdító példa követőkre, az ébresztő szózat viszhangra vár! A kijelölt csatasíkon, hol a szellem diadalmáért, a szellem fegyvereivel megindulandó a nemes harc, mindnyájunknak meg kell jelennünk, s mikint az angol hős Rumbold mondá: „ha minden hajszál fejünken egy ember volna, mindnyájának küzdeni kellene e tusában.“ E tusa, hiába való nem, nem lehet! Az ígélet földjének szellője érinti homlokunkat; a távolban kéklik a Sion orma; s a hiven küzdők felé a győzelem pálmája int!... Előre!!

Szász Domokos.

Fölhívás Háromszék minden rendű lakóihoz.

Tisztelt uraim, szeretett barátim!

A „magyarországi prtotestáns-egylet“ háromszéki fiók-egyletének megalakítására hívom fel önöket.

Mindenki tudja már, hogy a protestáns-egylet mit akar. Azt akarja, hogy a vallásos-erkölcsi élet megelevenüljen a Krisztus, és az evangelium szellemében; hogy minden ember úgy szeresse az istent, mint szerette Jézus, kinek az első és legnagyobb parancsolat ez volt: „szeressed a te uradat, istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből, teljes elmédből“; mindenki úgy szeresse az embereket, mint szerette Jézus, kinek örökké áldással emlegetendő szép szavai ezek: „szeressed felebarátodat, mint tenmagadat; áldjátok azokat is, a kik titeket átkoznak;“ valamint akartok, hogy az emberek ti veletek cselekedjenek, azt cselekedjétek ti is az emberekkel; mindenki úgy becsülje a jellem erkölcsi tisztaságát, a mint azt az evangelium eleibe írja e szavakban: „ebben gyakorlom magamat, hogy botránkozás nélküli lelkiismeretem legyen isten, és emberek előtt örökké.“ És azt akarja a protestáns-egylet, hogy a mint az egyesekben így Krisztus szelleme megújul: láttassa is meg az magát tettekben a társadalomban, az életben; hogy nyilják föl még egyszer egy olyan szép idő, milyen volt a Krisztus ideje, melynek gyönyörű jellemzése ez: „ime! a sánták járnak, a vakok látnak, minden szegény részesül az evangelium jótéményeiben.“

Látni való, hogy mi új hitet nem hirdetünk; de azt akarjuk, hogy mindenkinek hite megtisztuljon, oly széppé váljék, mint Krisztusé volt, s munkássá és élővé legyen; mi új vallást nem alapítunk, de arra törekszünk, hogy a vallás üres szertartásokból, s betűszolgálatból ki- s fölemelkedjék mindenki az azon magosságra, melyet Jézus még abban az időben eme nevezetes szavakkal jelzett: „eljő az idő, és itt van már, midőn nem a Gárizim hegye, vagy a jeruzsálemi templom lesz az isten imadásának kizárólagos helye, hanem az igaz imádók imádni fogják az istent, lélekben és igazságban“ mi új felekezetet nem alakítunk, de azt óhajtjuk, hogy a felekezetesség le- hullván rólunk, mindnyájan egy legyünk a Krisztusban: legyünk egy nagy család, melynek törvénye mindenütt a szeretet, munkája minden időben a jó cselekedet, gyönyörűsége mindig, s mindenhol a szivből jövő istentisztelet.

Szép célunk mezején tehát megférnek együtt a

különböző felekezetűek is, s a protestáns név nem kizárója a nem protestánsoknak, csak jelzője az egy- let szerénységének.

Fel, munkára azért, uraim! barátim! kik arra valók vagyunk mindnyájan. A politikai mozgások megszággattak, megtéptek, megrontottak minket úgy, hogy hiában tenné fel az ember most e kérdést: „Háromszék népének mi a jelleme?“ Egyesüljünk szá- zankint, ezereken a most kibontott zászló alatt, s akkor ama kérdésre készen lesz a legszebb felelet, t. i. „Háromszék népének jelleme az, hogy itt a vallásos-erkölcsi életben megele- venült a Krisztus szelleme.“

Ezen — csak reményben is oly szépen biztató — cél érdekében meghívok mindenkit:

I. Előértekezletbe: a) január 3-án Sz- Györgyre; b) január 4-én K.-Vásárhelyre; c) január 5-én Kovásznára.

II. Nagy gyűlésbe: január 8-án Szent- Györgyre, mind három helyen a város házához.

Az előértekezleteken a különböző vidékiek kü- lön az ügy körül tájékozzák makukat. A nagy gyű- lésben az egylet megalakul, tisztviselőit megválasztja, s azzal munkához kezd.

Isten legyen segítségünk!

Zágon, december 3-án, 1871.

Demeter Sámuel,

a prot. egylet központi választmányának tagja.

Az egyszerű könyv-vezetés, mint népiskolai tantárgy.

Ne rettenjen vissza, a t. olvasó, cikkem címétől; a könyvvitelnek nem azon módját akarom a népiskolákban meghonosítani, melynek borzadalmas számjegy garmadája, ákum-bákomos rovatozása visszajeszti a laikus halandót a kereskedői világ misteriumaitól.

En a könyvvitelnek azon nemét óhajtom, a népisko- lák útján, a közélet tulajdonává tenni, melyet minden embernek tudni, használni kell, a ki a rend és pontosság embere.

Sok tekintetben megelőzték Európa művelt népei nemzetünket a gyakorlati ismeretek terén; de különösen érezhető azon hátramaradás, mely vagyoni állapotunk szám- bavetele, kiadásainknak bevételeinkkel arányba helyezése; szóval a „mérleg“ megkésztése tekintetében való járatlansá- gunkból vagyoni helyzetünkre háramlik. Fogalma sincs a magyar bourgeoisie körébe tartozó honfitársainknak arról, hogy mikint lehet és kell olyan házi könyvvitelt alkalmazni, mely minden egyszerűsége mellett, a vagyoni álla- potnak minden percben hű tükrét szolgáltatja: évi költség tervet, évi számadást, kiegyenlítő mérleget sem a magyar iparos, sem földmiveseink asztalán nem találunk, mit is mondok: asztalán! — még a fejben sem.

Innét van aztán, hogy a magyar ember vagyoni állapotával soha sincs tisztában: vesz és elad, termel és fogyaszt; de a plus és minus közötti aránnyal mit sem törődik; s ha aztán beüt egy rossz esztendő, s a számok kérelhetetlen logikája a deficitet a proficit fölé emeli, vége a háztartási cassa bilancenak, évről évre halmozódik a „Soll zahlen“ rubrikája; végre, megütik a ház előtt a dobot, s a tönkre jutott bús magyar szidja a zsidót, németet, a kik olyan borzasztón befoták.

Tudunk számolni; de nem tudunk számítani; a könyvvitelről nemcsak hogy fogalmunk nincs, de sejtelmével sem bírunk annak, hogy a legegyszerűbb háztartás is csak akkor lehet rendes, csak akkor engedi meg a vagyoni gyarapodást, ha kiadásainkat, s bevételeinket rendes könyvvitel által arányba hozni, s ezen arányt mindenkor szem előtt tartani, képesek vagyunk.

Pedig, a népiskolákban elegendő, néha sok időt fordítanak a számtanra. Csak hogy ezen tantárgy épp úgy, mint a többi, nem tanítatik akkint, hogy a gyermek a szerzett ismereteknek a gyakorlati életben hasznát venni képesítették. Tekintve azt, hogy a műveltség, és fölvilágosodás magvai csupán a vagyonos nép körében termendik meg gyümölcseiket; tekintve, hogy csak a vagyonos nemzet emelkedhetik önállóságra, tekintélyre: ma már nem tarthatjuk elégnak, hogy népiskoláinkban csupán az adás-vételre tartozó számolási gyakorlatok alkalmaztassanak. Ezzel az iskola mit sem ad az életnek; arra, hogy $2 \times 2 = 4$, a gyakorlati élet is megtanít; sokszor biztosabban megtanít, mint a népiskolai tárgyhoz nem kötött, unalmas számtanítási módszer. Az a román atyánkfia — a ki iskolába soha sem járt — gyorsabban számít, mint én; igen, mert ötlet a gyakorlat, engem pedig az iskolai meddő elmélet tanított számolni. A népiskolának tehát tovább kell menni, oda kell képesíteni növendékeit, hogy a számolás legfőbb becsét, az önmagunkkal való számvetést fölismerje, s alkalmazza; a népiskolának föladatuk: fölébreszteni az ingert a vagyonosodás iránt; de, midőn ezt fölébresztik, egyszermint a módokat is ki kell jelölniök, melyek által a vagyonosodás előmozditható. Csak ez esetben nevelnek a népiskolák az életre; csak ez esetben győzik meg az iskolák iránt közönyös népet arról, hogy a népiskola — mint az ő közvetlen érdekeiket előmozdító intézmény — nélkülözhetlen.

Vegyék föl tehát a népiskolák rendes tantárgyaik sorába, s illetőleg a számtan kiegészítésül az egyszerű

könyvvezetés. Nem szándékom, czúttal az egyszerű könyvvezetésnek, mint tantárgynak methodikáját leírni, erre nézve vezérfonalat a néptanító könnyen talál; és csupán a főbb pontokra óhajtom föl hívni a népnevelés buzgó nap-számosait.

Az egyszerű könyvvitel kiindulási pontjával, a bevételekről és kiadásokról vezetendő napló szolgál. Ilyen naplót készíttetni kell a gyermekekkel, mihelyt írni tudnak, a pénznemeket, és árucikkeket ismerik, és az 1—100-ig terjedő számok körül a négy alapműveletet gyakorolják. Ezen napló szülőik háztartása köréből vegye tárgyait, kezdetben csupán a gyermek előtt ismeretesebb bevételek és kiadások veendőik fel; s csak ha ezek tekintetében szabatos összeállításra képes, vétessenek föl azon bevételek és kiadások címei, melyek az egyszerű háztartásban ritkábban fordulnak elő. Ezen eljárás azonban csak akkor birand gyakorlati becszel, ha az az egyszerű stylaris és számgyakorlatok köréből kiemelkedik. A tanító nem elégszik meg azzal, hogy a tanítvány bevonalozza és teleírkálja papír lapját, hanem arra ügyel, hogy a tételek a valósággal és lehetőséggel egyezzenek; vagyis, hogy a kített összegek, és a tárgy értéke közt helyes arány álljon fenn. Ez okból azonban szükséges, hogy a tanító az „áru isme“ köréből is közöljen tanítványával anynyit, megnyit a gyakorlati életben mindenkinek tudni szükséges.

A második fokot ezen műveletek köréből a napi, heti, havi, és évi bevételek és kiadások előtervének készíttetése képezi. Itt is fő követelvénykép az áll elő, hogy a gyermek szülői háztartását véve tekintetbe, valóságot és lehetőséget írjon. E részben arra kell a tanítványokat figyelmeztetni, hogy vegyék tekintetbe a családtagok számát, az okvetlenül szükséges épület javításokat, s egyéb rendkívüli kiadásokat, miből következik, hogy a gyermekek gondolkozva, különösen pedig számítva, munkálkodásra serkentessenek; az eredmény meg fogja mutatni, hogy a tanító célszerűen járt-e el, nyújtott-e elegendő, és helyes utasítást, fölébresztette-e a gyermekekben a gyakorlati számítás iránti előszeretetet; mert ha a gyermekek által beadott munkák szinte egyenlők (holott a házi körülmények különbözők), akkor a tanító kezdje újra az egészet, mert biztos lehet abban, hogy eddigi eljárása semmi gyakorlati eredményt nem termend.

Szabó Endre.

(Vége következik.)

TÁRCA.

Az egyházi főtanács ülésiből.

Kolozsvárt, dec. 17-én, 1871.

A mai ülés, m. Szacsyai Zsigmond ur elnöklete alatt, oly szorgosan munkálkodott, hogy az ünnep másodnapján tartandó rövid ülésen minden ez évben beérkezett és érkezendő ügy el lesz látva úgy, hogy a jövő évre nem maradnak idej ellátatlan ügyek.

A pénztárnok és titkár néhány jelentése után, Nyárádi Izsák és neje, Józsa Polixena, 500 frtos alapítványa kerül tárgyalás alá, melyet a nevezettek leányuk, Nyárádi Gizella, nevére és

emlékére tesznek a kozárvári ref. iskolánál jó tanulók segélyezésére. A nemes alapítvány köszönettel fogadva, már a következő év elején foganatba indittatik, az alapítók kívánsága értelmében.

Gróf Mikó Imre, mint végrendeleti végrehajtó, megküldvén a b. e. báró Radák Istvánné 2000 frtos hagyományának 1868. február 1-sejétől 1871-iki nov. 30-ikáig járó kamatait, a 460 forintnyi összeg a tőkéhez csatolva, szintén a kisegítő pénztárban helyeztetik el, annak idején intézkedvén a főtanács a kamatoknak a végrendelet értelmében leendő kiosztása iránt.

Kolozsmege törvényszéke értesít, a Palatkán végrendelezés tétele után az idén elhalt Jánosy Rózália, Alsó Zsigmondné

végrendeletének irattárba történt letételéről, melynek a főtanácsot érdeklő pontjai lemásoltatásával a titkár bizatik meg.

Székely József, a n.-körtvélyesi erdő fölmérésére szerződött mérnök, a mérést bevégezvén, kéri a mintegy 2087 holdra terjedő terület után eső mérnöki illeték hátrálékának kifizetését; a szerződés azonban csak a mérés hitelesítése alkalmával kötelezvé a tulajdonos statust a díj kifizetésére, a hitelesítés pedig még nem történvén meg: az esperes utasittatik, hogy a mérnökkel közölje a szerződést, biztosítván egyszersmind, hogy a status a kikötött időben eleget tesz kötelezettségének.

A Gecse-intézet egy veszendőbe indult tőkéje fölött Hersch Döviddal pert folytatván, e per új stadiumba lépett, minék következtében az intézet a per mibenlétét föltüntető munkálatot dolgoztatott ki, s azt ki is nyomtatván: több példányt belőle ide is megküldött. Kiosztatik.

A cultus-miniszterium tudakozódván, hogy Mátyás Sándor, állam-ösztöndíjas, hol tanul, s érdemes-e továbbra is a stipendiumra; miután Mátyás Sándor már elvégzé intézeteinkben tanulmányait, a maros-vásárhelyi főtanoda fölterjesztésére, Cirjék Albert, ottani tanulóat ajánljuk föl ez ösztöndíjra.

A kolozsvári főtanoda előljárósága kéri a gr. Kendeffy Elek-né-féle tanár-özvegyek javára tett alapítvány hátrálékos és folyó kamatainak kiutalását, miután jelenleg három özvegy tanár-nét kell nyugdíjaznia. A pénztárnok megbizatik, hogy az alap állásáról jelentést tegyon.

Almási Sámuel esperes, felküldi a domokosi egyház kegyelmi kérvényét — ajánlat melletti fölterjesztés végett — az iránt, hogy a földtehermentesítési alap-igazgatóság, bár a bejelentési határidő eltelt, vegye föl amaz egyház dézmakárpótlási igény-keresetét. A fölterjesztés megtörténik, ajánlattal a királyi biztoshoz; az esperes ur pedig utasittatik, hogy az egyházmegyéjében még ilyen helyzetben levő (3) egyház folyamodását is eszközölje.

A hadadi lelkész egyházával szemben jogosulatlan, és már végleg elutasított követelést támasztván ismételve, dézmakárpótlási kérdésben — elutasittatik ujjolag e követelésével.

A Gecse-intézet, és a makfalvi iskola pénztárnokai a több rendbeli számadásaikra tett számvevőségi megjegyzésekre megküldik válaszaikat, melyek áttétetnek a számvevőhez.

A makfalvi iskola gondnoksága jelenti, hogy az alapítvány értelmétől eltérőleg, az idén csak 50 frtot vala képes tanulók jutalmazására kiosztani (240 frt. helyett), kéri, hogy ez a jövőre is megengedtesék, valamint annak helybenhagyását is kéri, hogy a második tanító fizetését évi 100 frttal fölemelte. A főtanács indokolást kíván a gondnokság ez eljárása iránt, s egyszersmind ifj. Elekes Károly maros-vásárhelyi tanárt kinevezi a gondnokság tagjául, és tollvivőjéül.

A nagy-enyedi főtanoda előljárósága, egy concurrentialis kérelmezés alkalmából, fölterjeszti a Bod-alapítványt élvező Gidófalvi V. oszt. tanuló családi táblázatát, melyből kitűnik, hogy az élvező egyenes águ rokonságban áll az alapítóval. — Helybenhagyatik az előljáróság intézkedése.

A szilágy-szolnoki egyházmegye már a főtanács illető köriratának vétele előtt beosztván területét választó kerületekre, a közgyűlési képviselők megválasztása végett — a főtanács tudomásul veszi ezt.

A székely-kereszturi egyház egy kis, 20 frtot hajtó telke az unitarius egyház iskolája mellett fekvén, ez egyház megajánlta érte 700 frtot, iskolájának kiterjesztése céljából. A főtanács

megengedi a telek eladását a nevezett árban, meghagyja azonban a kereszturi egyháznak, hogy az így nyert összegen, szabályszerűleg, urbéri papirokat vásároljon.

Az agyagfalvi egyház szombati malom-vámjogának több évi bevételi kimutatásából kitűnő, hogy ama jövedelem legalább 1000 o. é. frtnyi tőkét képvisel, az érte megajánlott 1000 váltó frtot a főtanács nem tartja elfogadható árnak, s így e vásár megejtését nem is engedi meg.

A nagy-enyedi főtanoda újabb, terjedelmes fölterjesztésében ismételve kérvén, hogy a most folyamatba induló Szotyori-alapítvány kamatait egy nem-orvos pályára készülő ifjunak adhassa, a főtanács az alapító levél világos szavai értelmében ezt nem engedheti meg, s így a stipendiumot a bécsi orvosi egyetemen tanuló Szini Jánosnak adományozza, kit másodsorban a n.-enyedi előljáróság is följánl.

Nagy-Borosnyó reformált egyházunknak vázolatatos történetrajza.

(Az utókornak lehető tudomására juttatás céljából új tornyának gombjához mellékeltetett.)

Nagy-Borosnyó egyházközségünk, vallásos buzgalomtól lelkesülve, 1853-ban ápril 23-án tartott közgyűlésében figyelemre vevén, mikép avatag temploma romlásnak indult, népessége arányához nem elég tágas, s ékesbitésre sem alkalmas, elhatározta vala, isten segélyével, egy új, s művészileg is sikeresebbnek építését.

Népessége arányában nem volt elég tágas. Nem, mert egyházközségünkben hitsorsosink lélekszáma, mely 1791-ben, és így ezelőtt 80 évvel, mintegy ó tornyunk rejtékében talált emlékiratból megtetszik, 678-ra ment, ez idő szerint, 1260-ra emelkedett.

Miután a cs. k. építő hivatal a szerződött kőműves mester, brassói Bács György által mintázott, és hivatal utján beterjesztett templom-épület rajzunkat visszautasította; megyei főmérnök Boros József anynyi módosítással, hogy a négyszögű oszlopszatot tornyad idomává változtatta, új rajzot készített.

Az ó templom kiüresítése, butorainak kihordatása, 1854-ben ápril 5-ikén dél után, harangszóval jel adtván, ünnepélyesen történt.

Dél előtt 10 órakor érzékeny részvéttel hangzának el ó templomunktól végbúcsu fohászaink, Jeremias siralminak e szavaival: „És monda az ur: elhánynak e szentséges helynek falai.“ S iralm. IV. 1. Elhunyt elődeink e szent hajlékot — mint egy homlokzatán olvashatott felirat kimutatta — 1764-ben ujjították vala meg; de — mint hozzá vethetni — még az előtt évszázadokkal is imádták abban az istent.

Uj templomunk alapköve 1854-ben ápril 14-én tetetett le, szokott ünnepélyességgel. S miután egyházközségünk két év folyamán, mint a babiloni fogság alatt Sionától megfosztott Izrael, bujdosva, és vándorolva ünnepelte az urnapokat: 1856-ban március 24-én szenteltetett fel.

Egyházi beszédet tartott rendes lelkészünk t. Benedek Áron, egyházmegyei főjegyző, alapigeül felvevén: „Örvendezek, mikor nekem azt mondjátok: menjünk az ur házába.“ Solt. CXXII. 1.

Lelkes szónoklatot tartott t. Szász Károly, akkor kézdí-vásárhelyi lelkész.

Sepsii egyházmegyei esperes nt. Gödri Ferenc, kis-borosnyói lelkész t. Albu András segélyével, a szent vacsorát kiosztotta.

A templom-építési költség összesen 6600—hatezer hat-száz frtba került.

— — Szakértő által megbírált, és általában méltányolt 10 változatos orgonánkat brassói Schneider Károly orgonaművész készítette.

A szerződés szerint köttetett tiszta munkabér 2300 o. é. forint, mely összeget az orgona-műnek felállítása alatti élelmezés, fuvaroztatás, és aranyoztatás még emelt 500 frttal. Tehát orgonánkra tett összes kiadások 2800 frt.

Orgonánk felszenteltetett 1860-ban, nov. 11-én.

— — Ó tornyunk lebontásához kezdtünk 1869-ben, május 19-én.

Ezen torony alapköve — mint a torony lebontása alkalmával találtatott emlék-iratból megtetszik — 1792-ben, ápril 14-én tétetett le. Építése bevégeztetett 1792-ben.

És így az ennek keblében zengett harangok, 78 évfolyamat alatt, hívták össze a gyülekezetet az örökkévalónak imáadására.

Ezen emlék-iratban versekbe foglalva élénk vonásokkal körülményesen rajzolják a Mária Terézia uralkodása alatt Siskovics német tábornok által 1758-ban véghezvitetett mádéfalvi székelygyilkolás — Siculicidium — s fegyver felvévesi kényszer, az 1758-iki porosz, és 1788-iki török háborúk stb.

— — Uj tornyunkat, miután a mélt. egyh. főtanácstól, szabályszerűen felterjesztett kérelmünk folytán, az engedélyt megnyertük, az általunk kiválasztott rajzminta szerint, bádog fedélzetével együtt, okleveles építész, és kőműves pallér szent-katolnai Cseh István építette. A tiszta munkabér 2500 o. é. forintban állapított meg.

Uj tornyunk alapkövét szokott ünnepélyességgel 1869-ben június 8-án tettük le.

Az alapkö alá különféle pénznemeket rejtettünk el. T. Kónya Dániel aa. két régiebb és újabb időkorbeli vert arany betételével tüntette ki — az ily alkalmakkal úgy nevezni szokott — keresztapaságát; s gazdagon megvendégelte a kőműves-legénységet is.

Isten segélyeért esdő imával, kitartásra buzdító beszéddel, s alkalmi énekkel végeztük vallásos szertartásunkat.

De hagyjuk tornyunkat, isten hírével, épülni.

Az alatt pillantsunk vissza egyházunk multjára, s szemeljük ki — a menyinyiben elődeink gondatlansága miatt hiányos levéltárunk adatokat szolgálta — s jegyezzük fel legalább vázolatossá a tájékozással, a még fennmaradt oklevelek alapján bizonyítható tényeket.

Azonban, ne hagyjuk érintetlen, juttassuk tudomásul a jövő nemzedéknek, egyházközségünk jelen állapotát is. Védjük, a mit védhetünk, az idő romboló hatalma ellen.

Nagy-Borosnyó egyházunknak meglevő anyakönyve kezdődik 1766-ban.

Eunek alapján kimutathatólag a papi állomáson hivataloskodtak:

1. Közép-ajtai Józsa Lukács 1766—1776.

2. Uzoni Zajzon Mihály 1776—1819.

3. Ifj. Zajzon Mihály — fia elődének — 1819—1822.

Ezen t. férfi nem birt papi jellemmel. A legaljasabb néppel cimborálva, az egyház főbb tagjaival összevetékezésbe jött. A közzsínatra

is felhatott panaszok merültek fel ellene. Minek következtében áttért a r. kath. hitvallásra. A gy.-fehérvári káptalannál előbb mint könyvtárnok, később, lejobb léptetve, mint irnok alkalmaztatott. Végre, 1833-ban sorkatonák közé beállott.

4. K.-Vásárhelyi Baka József 1823—1825. Egyházunk keblében halálozott el.

5. Kis-Baconi Benedek Áron — mint jelenben is hivataloskodó — 1825—1871.

És így az újabb időkorban, 105 évfolyamat alatt, 5 lelkész hivataloskodott egyházközségünkben.

A 16-ik és 17-ik évszázadokban hivataloskodott papjaink rendes névsorozataát, adatok hiánya miatt, nem hozhatjuk fel. De, hogy ez előtt 302 évvel is — és így a reformáció korszaka után 52 évvel — papja volt Nagy-Borosnyó ref. egyházunknak, megtetszik egy levéltárunkban levő 1569-ben kelt okmányból, melyet Albert, nagy-borosnyói ref. pap, mint tanu, aláírt.

1719-ben Bartha István, 1726-ban illyefalvi Elekes Máté functios pap, 1761-ben Vitályos Mihály is, mint nagy-borosnyói papok, említettnek.

E szerint 197 év alatt csakis 4 papról, az újabb időkorbeliekkel együtt összesen 9-ről találunk felemlítést, 302 évet számlált reformált egyházunk okmányaiiban.

— Mint rendes iskolamesterek jelen korunkban hivataloskodtak:

1. Szász Ferenc 1788—1826.

2. Köpeci Györke András 1826—1850.

3. Lécfalvi Nagy Sándor, mint jelenben is hivataloskodó, 1850—1871.

4. Említették még Salamon Mózes 1762.

Miután leányiskola állíttatott fel keblünkben, rendes tanítók voltak

1. Szőcs Sámuel 1831—1850.

2. Kelemen Ferenc 1850—1858.

3. Orbán József 1858—1869.

Mint ideiglenes leány-tanítók — szabályszerű pályázás utáni választást egyházközségünk nem eszközölhetvén mindaddig, míg a népiskolai törvény értelmében nem rendezhetjük iskoláügyünket, különösen iskola épületeinket — voltak:

4. Kónya Balázs 1869.

5. Bakcsi Domokos 1870.

6. Bakcsi Domokost — községünkben házbirtokost — mint a ki a mult évben jeles szorgalommal tanított, ismét 3 egymásután következő évre felekezeti iskolánkba ideiglenes leánytanítónak megválasztottuk. Évdija 150 o. é. frt. Ezen aa., ki a nagy-enyedi főtanodában teljes tanfolyamot végzett, hogy magát gyakorlatilag tovább képezhesse, a brassói pöttan folyannak rendes hallgatója volt.

Iskola kötelel van egyházközségünkben 85 fíu, 78 leány. 1870-beli tanfolyam alatt tényleg feljárt népiskolánkba 81 fíu, s 74 leány A feljárók között volt 3 izraelita, és 6 görög hitfelekezeti is.

Népiskoláink, egy-egy tanító alatt, három-három osztályuak; fel vannak szerelve, s taneszközökkel ellátva. A kötelezett tantárgyak lehetőségig taníttatnak.

Iskola épületeink hiányosok; a népiskolai törvény kellékeinek nem felelnek meg. A tantermek szűkek, törpék, sötétek, és nedvesek.

Egyházközségünk nem bírja az avult iskola szobáknak népiskolai törvénytábla kivántatóság szerinti ujitását.

Érdekesnek tartjuk kebliskoláinkra vonatkozó tájékoztatásunkban egyházunknak még egy történelmi nevezetességét megemlíteni.

„Nagy-Borosnyón a 17-ik században a reformátusoknak virágzó iskolája volt, melyben a poesisig tanítottak. Borosnyói Lukács János, erd. ref. püspök is ez iskolában tanult egészen a poesisig, s arról is kapta „borosnyói“ előnevét.“

Csak örömlenkre szolgál egyházunk hajdan korának ily kitüntetése. Azonban, különösen látszik, hogy levéltárunk azon idő-kori okmányai közt olyatén középtanoda-féle tanintézet létezésének megmutatására semmi adatot sem találunk.

Sőt, ha bármily szigorúan is megvizsgáljuk az egyház az időbeni jövedelmi kútfit: arra sem találunk — távolról sem — vagyoni alapot, miszerint képes lehetett volna egy hat osztályú tanintézet felszerelése, berendezése, s a kellő tanerők fentartására.

Tehát, azt kell következtetnünk, hogy valamely a tanügy élén álló kitűnő egyéniség varázsoltá elő, és indította virágzásnak a vidék által is netalán segélyezett, s növendékeivel népesült fenforgó ideiglenes tanintézetet.

Semmi sem lesz elégséges ok nélkül!

Egyházunk levéltárában levő régiebb iratok megolvasása alkalmával felmerült, s azon időkor szellemére némi világot derítő megjegyzendőket találunk.

1729-ben január 24-én működött e. visitatio sajnálattal veszi, hogy az eklézsia tagjai szép házakban laknak, de az isten háza és a parochialis épületek rosz karban vannak, mely következőleg van fogalmazva:

Deliberatum sive Commissio.

„A Nemes N. Borosnyai Eklézsiának lakói nagyobb részén szépen megépült hajlékokban laknak, az Istennek Háza pd. éppen pusztulásban vagy, az elmúlt sz. Visitatio is tapasztalt eö kglmek között nagy hidegséget az Isten házához, sok ruinákat mind a templomban, Tzimitoriumban, mind az Parochialis Loci Ministereknek házak körül, mely szomorúsággal említendő háládatlanság eö kglmek között, az ruinák mind a Templom, mind a Parochialis házak körül, mind egyéb defectusok Specificaltattak az elmúlt venerabilis Visitationak Commissiojában, de a Commissiot eö kglmek ki nem vették, annál is inkább az ruinákat nem reparálták, melljért is duplex major Contumeliával poenáztatik az Eccla, és committaltatik de praesenti severe az Ecclanak, hogy ante via a Templom építéséhez sine mora hozzá fogjanak, a Parochialis házakban való ruinákat reparállják, mint Committaltatott volt az elmúlt visitationak Commissiojában sub poena M. Contumeliae sat.“

1762-ben egyházunk templomát ujitotta. Az építömesternek, szerződés szerint, ígért 147 mfrtot, 8 köből kenyérnek való buzát, s egy köből borsót.

1765-ben a kepező egyháztagok a szaladképét — egy vékát egy kepezőtől — vonakodnak fizetni. A c. visitatio — hivatkozva egy királyi rendelvényre — megrendeli különben is szokásban volt fizetést.

— — A nagy-borosnyói közönség összes népessége felvételéből kiindulva, jelezzük reformált egyházunk lélekszámának viszonylatos kimutatását.

„Nagy-Borosnyó 36 kapuval szerepelt az 1567. évi regestrumban. 1840-ban május 8-án Nagy-Borosnyón tartatott Háromszék lustrája.“

A mi már jelen korunkban, a népesség állását illeti, Nagy-Borosnyó községünkben jelenleg van 328 házzszám; házbirtokos 189. A házbirtokosok — 10-et kivéve — mind helyét hitfelekezettiek.

Lélekszám: r. katolikus van 47, egyesült görög felekezetű 41, görög hitű 7, unitarius 3, izraelita 10, helvét hitű 1260. És így, Nagy-Borosnyónak összes népessége: 1368.

Itt helyén látjuk, hogy a felekezetünkbeli családokat, elágazataikat is jelezve, lajstromozzuk.

A törzs családok — részint a nemes, részint az ugy nevezett katona, vagyis ős polgári rendből — közetkezők: Bartha, Kónya, Bede, Sebestény, Kanyó, Szabó, Ferenc, Csutak, Csorja, Jákó, Vas, Kovács, Földes, Bitai, összesen 14 család. Képeznek 102 önálló családágazatot.

Benedek Áron,
borosnyói ref. lelkész.

(Vége következik.)

A felnőttek oktatásáról.

(Törvényjavaslat, melyet a közoktatásügyi miniszter folyó hó 4-én nyújtott be.)

1. §. Az 1868-ik XXXVIII. t.-cikben megállapított tanköteles kort meghaladott olvasni, írni nem tudó, vagy más tekintetben hiányos képzettségű felnőttek számára elemi tanfolyamok rendeztetnek.

2. §. Felnőttek oktatására szolgáló tanfolyamokat saját költségeiken rendezhetnek a hitfelekezetek, a községek, jótékony egyesületek, s egyesek. Azok működésük sikeréhez mért állami segélyben is részesíthetők.

3. §. Oly helyeken, hol ily tanfolyamokról sem a hitfelekezetek, sem a községek, sem jótékony egyesületek, vagy egyesek nem gondoskodnak, azok rendezésére az állami iskolai hatóságok vannak hivatva.

4. §. Az állami iskolai hatóságok által rendezett tanfolyamok az elemi, kivételosen a felső népiskolák számára kiszabott tárgyakból tartandók.

5. §. Ezek tanításával első sorban a réndes tanárok s tanítók, ezek hiányában az oktatásban jártas más egyének bizandók meg, kik az állami pénztárból munkájuk sikeréhez mért díjt nyernek.

6. §. Ezen tanfolyamok költségei fedezésére szükséges pénzüsszeget a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére, évenként az országgyűlés szavazza meg.

7. §. E törvény végrehajtásával a vallás-, és közoktatásügyi miniszter bizatik meg.

A törvényjavaslat indokolása így szól:

Oly országban, hol a tanulás iránti közérzet kifejlődve nincs, s nagy tömegek mulasztották el maguk, és a társadalom iránti legfontosabb abbéli köteleességüket, hogy még a hasznos ismeretek megszerzésére legszükségesebb olvasást, és írást sem tanulták meg: a társadalom miveltebb tagjainak, és mindenek felett magának az államnak köteleessége, a közmiveltségben elmaradtak tanítására minden módot foganatba venni.

Felnőtt hazánkfiak között nagy a mulasztás, nagy tömegek vannak, kik az olvasás és írás legelső elemeibe sem bírnak még csak valamelyes ismerettel sem.

E hiányokat miveltebb városokban már eddig is igyekeztek társadalmi uton pótolni, s fel kell tennünk, hogy az ily helyeken

megkezdett nemes előretörésvés ezentul még inkább fokozódn fog ; de nem pótolják, és társadalmi uton nem is pótolhatják ezt ott, hol a tanítás előmozdítására szükséges buzgalom ki nem fejlődött, vagy a megkivántató költség be nem szerezhető.

E hiányok pótlásán ily helyeken az államnak kell segíteni, s a közmiveltségben elmaradtak felnőttek oktatását anyagi áldozatokkal is előmozdítani.

Azt, hogy hazánkban a közmiveltségben sok felnőtt egyen el van maradva; hogy ez elmaradottságból származik a nép szegénysége, erkölcsi ingatagsága, és a közjóllét ki nem fejlődhetése; hogy e bajt a felnőttek oktatásával némileg mérsékelni lehet: azt hiszem, bizonyítanom felesleges.

Hogy tehát a közjóllét kifejlődhetésének utját a fennebb érintett módon is egyengetni, a nemzeti, értelmi, s anyagi közvagyon gyarapodását előmozdítani lehessen, a felnőttek oktatásának eszközölhetésére törvényjavaslatot terjeszték az országgyűlés elé.

Kivánatosnak tartom, hogy az országgyűlés a felnőttek oktatásáról szóló törvényt, az előterjesztett általánosságban hozná meg, azon okból, mivel csak az ily általánosságban szóló törvény lehet a különféle szükségek, és helyi viszonyokra alkalmazni,

Hogy a felnőttek oktatására, törvényre, és törvényes intézkedésekre szükség van, azt nem csak a fenjelzett állapotok, hanem a legközelebbi gyakorlat, és tapasztalás is tanusítja. Ugyan is, az országgyűlés által a múlt évben megszavazott költségen, a legközelebbi ős, tél, és tavasz folytán, az ország különböző vidékein a felnőttek oktatása elrendeltetett, és végre is hajtott; s jóllehet a miveltségben elmaradott felnőttek között álszeméremből még felette nagy volt a tartózkodás, mindazáltal az eddigi bejelentések szerint, mintegy 23,279 egyén részesült a tanításban.

Hogy ez jövőben, midőn a tudásvágy már fokozódva, a tartózkodást előidéző álszemérem mindinkább enyésző félben lesz, még több sikerrel biztat: az eddigi tapasztalásból is bizton lehet következtetni.

Ugyanazért a felnőttek oktatásáról szóló törvényjavaslatot az országgyűlés figyelmébe és pártfogásába melegen ajánlom.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Vettük protestáns egyeletünk közlönyének a „Kereszttyén család“-nak mutatvány számát, s bár lapunk főrovatában is szó van róla, nem tehetjük, hogy itt is melegen ne ajánljuk olvasóink, lelkész-társaink figyelmébe. E derék lap ugy indult, a leghelyesebben, hogy egészen „népies“ irányu, a következő cikkekkel: „mit akar az új lap“; — egy hangulat teljes költemény Dömötör Jánostól „az öreg pár“ címmel. Azután, egy classicus genre-kép Baksai Sándortól, „Patak banya“ felirattal. Többi rovatai Egyház és iskola; vidéki élet; vegyesek. — A szerkesztők neve Farkas József és Kovács Albert elég kezesség, hogy e vállalat csak növekedhetik hatáiban és derékségben, holott egész évi ára 2 forint; nyilván arra számítva, hogy tömeges pártfogásban részesül. Munkáljunk azon, hogy a kunyhókban is nyerjen elterjedést, mint oly szellemi táplálék, mely segítségül ajánlkozik a tiszta erkölcs, a vallásos hit, s egyáltalában a kereszttyén élet fölelevenedésére. — A ki nem dolgozik: ne is egyék!

— Gyűjtő ivék küldettek be szerkesztőségünkhez a következő címek alatt megjelenő egyházi irodalmi folyóiratokra: „Egy-

házi beszéd-tár, vagy is övenkint három kötetben megjelenő és az egyházi év minden idényére szóló beszédgyűjtemény“; ára 3 frt. 60 kr. — És aztán „Alkalmi beszéd-tár, vagy is fél-évenkint egy-egy kötetben, s így évenkint két kötetben megjelenő s az élet és halál különféle viszonyaira, s eseteire szóló beszédgyűjtemény 1872-ik év folyamára.“ Ára 2 frt. 40 kr. — Ez elég bőven körülírt válat ad 1. Beszédeket az egyházi év minden idényére, mennél kitünőbbeket. 2. Az év minden ünnep és vasárnapjára szóló beszédvázlatokat, minél nagyobb számmal. 3. A szentírás egyes részeinek, vagy szakaszainak szónoklati elemzését. 4. A gyakorlati lelkészet köréből, egyházi kérdések fejtegetését. 5. Imákat, és 6. Énekeket. Szerkesztő Margócsy József, irsai lelkész. — Mi megvalljuk hátra-maradottságunkat: e vállalatnak eddig megjelent füzeteit nem ismerjük; de ismerjük a „Prot. egyh. és isk. lapban“ róluk megjelent bírálatokat. S ha visszaemlékezünk, hogy az illető írók ily formán vannak bemutatva: „remek“; „felül multa önmagát“; „bármely irodalomban számot tenne“ sat.: akkor hálát adunk istennek, hogy egyházi irodalmunk ily hatalmasan van képviselve, s föltettük magunkba, hogy nem fognak késni ajánlatunkkal. Ezennel ajánljuk is a vállalatot.

— Denique, az ösztön ellen senki sem rugdolozhatik. Stoszmayer püspök is megjelent Rómában, s hol egykor, mint a baloldal vezére, hatalmas ékesen szólással verte vissza a csalhatatlanság mellett felhozott oktalanságokat: most szépen meghajtotta fejét, és alázatos fia lett a szent atyának. — Ha egy Dante élne ma, most írhatna igazán egy „divina comoediát.“

„ARANY-KÖNYV.“

Nagytisztelétü szerkesztő ur! Tisztelettel kérem, legyen szives az „Arany-könyv“-be beírni a következőket:

Tekintetes Kristori Ferenc ur az idén egy kútat ásatott, s azt kellőleg felszerelve átadta az egyháznak; ezen megbecsülhetetlen értékű munka 35 frt. 75 krba került.

Nemkülönbön tekintetes Kristori Árpád ur 20 mérő törökbúzával, és 10 mérő búzával ajándékozta meg szép virágzásnak örvendő magtárunkat. Fogadják az egyház nevében szives köszönetemet. Kristyoron, december 5-én, 1871. Albert Imre, ref. pap.

1199 1871.

KÖRÖZTETNEK:

Udvarhelyszéki egyházmegyénkben:

a) Az árváthfalvi tanítói állomás; fizetése tisztességes lakás, és 200 frt. o. é.

b) A szent-lászlói tanítói állomás, fizetése tisztességes lakás, belső telekkel, és 150 frt. o. é.

Folyamodási határnap 1872, január vége.

A folyamodványok udvarhelyszéki esperes t. t. Karácson Mózés aa.-hoz Sz.-Kereszturra küldendők.

Kolozsvárt, december 18-án, 1871.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

NYILTPOSTA.

71. Kristyorra. A. Imre urnak. Mindig időszerű, ha elég érdekes, és oly adatokat tartalmaz, melyeket akár a történet írás, akár a jelen buzgósa forrásul felhasználhat. Elvárjuk.

72. Zágomban. Igy van jól. Meleg üdvözlötünket. Várjuk a folytatást; jövő évi első számainkban közöljük.

73. Zürich; Tübinga. Igen jók. Kérjük minél gyakrabban.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP

I. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1871, DECEMBER 28.

52. SZAM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Az év végén.

E sorok célja futólagos visszapillantást vetni azon rövid tartamu múltra, melyet a hanyatló év végén igénytelen lapunk immár magáénak vall; s e visszapillantásból okulást, s bizalmat meritni a jövőre.

Szükségét érezhetjük ennek mindnyáján, kiknek ugy tetszik, hogy azon sebek, melyek anyaszentegyházunk testén sajognak, saját szívünk sebei; kiknek fáj, keserűen tapasztalni, hogy mily kevésre apadt azoknak száma, kik a Krisztus szellemének mindeneket megújító hatalmában vetett élő hittel, s ennek alapján meleg érdeklődéssel, s áldozatkész buzgalommal csüngenek javán és fölvirágzásán azon anyaszentegyházunk, melyet a megalázodásnak és büszkeségnek; a múlt dicső emlékeinek, s a jövő aggasztó kilátásainak csodás vegyületével lelkünkben, édes miénknek vallunk.

Hangot adni annak, a mi nekünk fáj, s annak, a mit jónak, s áldvosnek tartunk; életre kelteni azt az erőt, mely anyaszentegyházunkban, s annak szét-szórt tagjaiban, mintegy lekötve, szűnyad; teremteni egyházi életünk számára egy irodalmi központot, mely az ébredő lelkeket magához vonja, s az „ecclesia militans“ nemcsen küzdő táborává tömörítse; tért nyitni mindazon kérdések megvitatásának, s kitisztázásának, melyek egyházunkban az erkölcsi és vallásos életnek, s a mi ennek — mondhatni — éltető gyökere: a népnevelés, s közoktatás nagyfontosságú ügynek, bármily kis mértékben is, jótékony lendületet adni képesek; kiemelni lassankint a feledés homályából, s átadni a nyilvánosságnak azon irodalmi emlékeket, melyekben az erdélyi protestantismus története oly kimeríthetetlenül gazdag, s melyek megannyi becses adalékul fognak szolgálhatni majd azon hivatottnak, ki földolgozásukra vállalkozni fog; helyet követelni az örök emlékezet pantheonában mindazoknak, kik lényük nemesebb részét anyaszentegyházunk javára fölszentelék, s szóval, tettel magukat a nyomukba lépő emberöltők elismerésére, s hálájára érdemesíték; fölmutatni, mintegy tükörben, a bel-, s

külföldi egyházi élet jelentékenyebb mozzanatait, melyek a szűnyadóknak ébresztőül, a csüggedőknak biztatásul, a tévelygőknek vezérszövétnéül szolgálhatnak; s végre, oltárt emelni, melyen egyesek nemes buzgalmának a közérdek javára tett áldozatait, követendő például, fölmutassuk: ime, a magunk elébe tűzött cél; ama zászló, melyet gyöngé kezekkel bár, de az erősebbek mulasztása által igazolva, fölemelünk, erőtlenségünk érzetében így szólván „jertek, segítsetek!“

Szavunk nem volt kiáltó szó a pusztában. Kis hazánk bérci élénk viszhangot adtak rá, sőt áthangzott a szó testvér hazánk rónáira is. Örömmel tapasztalók, hogy e hideg világban is feles számmal vannak a magyar protestáns egyház javáért érdeklődő lelkek, s melegen dobogó szivek. Lapunk szellemi küzdőtér lön, melyen egymás után jelentek meg protestáns egyházunk jelesei, s a fölmerült nagy fontosságú kérdésekben hangoztatták a higgadt bölcsesség útbaigazító, s az ihlett buzgóság lelkesítő szavát, és győzött, a mi jobb.

De valljuk be őszintén: egyesek nagyra becsült támogatása dacára sem valánk képesek, csak meg is közelíteni az előnkbe tűzött célt. A tapasztalt hiányok és fogyatkozások oka — lehet — részben bennünk volt; s bizonynyal nem fog rajtunk mulni, azoknak helyre pótlása. De mondjuk ki őszintén az igazat: tanár, és lelkesztársaink túlnyomó többségétől távulról sem nyertünk jóakaratu törekvéseinkben oly mérvű szellemi támogatást, melyet joggal és méltán megvárhattuk vala. Nem akarjuk ellenök, a nyilvánosság színe előtt, azon sujjos vádat emelni, hogy értelmöket, s kezöket lekötve tartja a hideg közöny; de constatálnunk kell azon elszomorító körülményt, hogy közülök sokan nem érzik eléggé méjjen azon erkölcsi kötelezettséget, hogy az egyházi élet és tanügy terén kétségen kívül szerzett tapasztalataikat, s tanulmányaikat nem csak hivatalos foglalkozásuk szük körében, hanem a nyilvánosság forumán a közérdek javára, s mindnyájunknak tanulságul, értékesitniök

kell. Jelszavunk ez legyen: „nem rejteni véka alá e szövétneket, hadd tündököljék az meszsire.“ A protestantizmus életterejének egyik főforrása a tudomány és tapasztalat iskolájában fölvilágosult szellemek közlékenységében, a jó gondolatok, és nemes eszmék forgalomba bocsátásában rejlik; hadd váljanak azok lassankint a társadalom minden rétegének közkin-cseivé.

E magas küldetésben közreműködni egyházunk, s tanügyünk minden barátját fölhevítjük. Vállalatunk immár a kezdet nehézségeinek küzdelmeit átélte, s így bizalommal tekinthetünk a jövőre. A következő év, ha isten is úgy akarja, anyaszentegyházunk történetében egy egészen új korszakot fog megnyitni; mert életbe-lépendő azon törvény, mely egyházunk törvényhozó, kormányzó, s ítélő hatalmát a reprezentatív rendszer alapelveire fektette, s melytől közügyeink terén, ha még nem vezett ki egészen belőlünk a valódi protestáns szellem, jótékony, és meszsze kiható lendületet várunk. Az átalakulás, mondhatni, újjászületés e nagy munkájában, egy szívvel, lélekkel részt kell venni mindnyájunknak, a nekünk adatott erő és buzgalom mértéke szerint; s ez által nyilván megmutatni, hogy erdélyi ref. anyaszentegyházunk nemcsak elméletben képes a kor követelte reformok magaslatára fölemelkedni, de azoknak gyakorlati keresztül vitelében is oly erélyt és buzgalmat képes tanusítani, mely által a testvér-felekezetek elismerő tiszteletét kiérdemelni, s azokkal szemben a józan előrehaladás terén, a vezérszerep nemes tisztét, mikint eddig, úgy ezután is, folytatni méltó.

E biztató reménnyel veszünk búcsut az ó évtől, s idvezeljük az újat. Vajha, lenne az anyaszentegyházunk életének minden jóban, nemesben, és igazban istentől áldott esztendeje!

Szász Domokos.

Az egyszerű könyv-vezetés, mint népiskolai tantárgy.

(Folytatása és vége.)

Harmadik fokul a „mérleg“ (balance) készítés szolgál, mely a heti, havi, és évi számadások készítésével áll kapcsolatban, s a vagyoni állapot kimutatására szolgál. Ezen fok csakis a népiskola legfelsőbb osztályába tartozó tanítványok körében alkalmazandó, s itt már nem csak a pontos számításra, de arra is ügyelni kell, hogy a tanítvány tiszta, és izléses munkát állítson ki. *) Hogy ezen, és a korábbi munkálatok közti összhangzat, s az egymásután megtartásának szükségességére a

*) A szépnek megkedvelése, s ezzel a szépérzelem fejlesztésére egyébkint, a tiszta munka követelése által, minden tantárgy útján hatni kell.

gyermek figyelmessé tétessék: a számadások és mérleg elkészítéséhez szükséges anyag, a napló és előtervből veendő; így veszi észre a tanítvány, hogy korábbi munkálatai mennyire becsesek, mennyire szükségesek.

Végre, az utolsó fok, a bevétel szaporitási, és kiadás fogyasztási; egyszóval, a jövedelem emelési-kulcs kidolgozása leendő. Az egyszerű könyvvitelnek ez a végcélja; ezen munkálatnál kövessen el tehát a tanító mindent arra nézve, hogy a tanítványokat a vagyonosodás (anyagi gyarapodás) szükségességéről meggyőzze, s hogy őket ennek egyik főszöke: a rendes könyvvezetés iránt fogékonytá tegye. Legtisztábban eléretik ezen cél akkor, ha a tanító maga dolgoz ki egy olyan számadást és mérleget, melyből a vagyoni hanyatlás nyilván kitetszik. Most már aztán tétessenek figyelmetessé a tanítványok a kiadási tételek egyes pontjaira; föladványul ezen kérdés szolgálandó: mely kiadások mellőzhetők, s melyek mérsékelhetők a következő évben? (hónapban, héten). Nagyon természetes, hogy a gyermekek ezen munkálattal nem hagyandók magokra: beszélje meg velök a dolgot a tanító, tegye vitás kérdéssé az egyes tételeket, s ez által tanítványait, gondolkodva, számításra ösztönözvén, tegye megfoghatóvá, hogy a rendszerető ember csak is akkor boldogulhat, ha ily módon számot vet magával. Majd a bevételek rovatára kerül a sor (egyébkint ezen rovat a kiadások rovatának leszállítását meg is előzheti; sőt jobb, ha megelőzi, mert ha bevételeinknek a szükséges összegig emelésére képesek vagyunk, akkor nincs ok a szükséges kiadások leszállítására) itt ez a kérdés: mely bevételi tételek volnának a jövő évben (hónapban, héten) emelhetők, és mikint? Itt már aztán, az egyes tételek megvitatása igazán roppant hasznót eredményezhet; mert alkalmul szolgál arra, hogy a tanító a célszerű mezői gazdaszat szabályaival a tanítványokat megismertesse; szembetűnővé tevén különösen azt, hogy célszerű kezelés által mennyire lehet a föld termő erejét fokozni, s hogy a gondolkodva munkálkodó ember a természetnek eddig nem ismert gazdag kincseit képes kiaknázni. Föld-, és szőlőművelés, fatenyésztés, kéz-, és gyár- ipar mind szóba jöhetnek ezen tárgynál, s a gyermek, az unalmas tanulás mellőztével, egészen gyakorlati úton sajátítand el sok igen célszerű ismeretet. *) A kiadások fogyasztásának, s a bevételek szaporításának kulcsaiból végre, a jövedelem-szaporítás kulcsa állítandó össze; mivel azonban a népiskolának nem minden növendéke leendő mezői gazda, fölvaltva, egyéb foglalkozások köréből vett adatok is szolgáljanak a jövedelem szaporitási kulcs anyagául. Különösen a kézipar szolgáltat bő, és egészen a gyakorlati élet köréből vett anyagot; csak hogy arra kell ügyelni, hogy hamis adatok által a gyermekek tévutra ne vezettessenek; ezért szükséges, hogy a tanító az áru-ismében jártas legyen, és siessen kijavítani a helytelen föltételezéseket.

Ez az egyszerű könyvvitel megismertetése, s gyakorlati alkalmazására vezető tanmód a népiskolákban Ekkint válik a számtan a gyakorlati életre nézve becsessé, s ek-

*) Sajnos, hogy nem hazai népiskoláinkban láttam ezt; hanem láttam azon nemzet iskoláiban, melyről gyakran mondjuk: „hogy tud számolni, adta németje!“

kint ébresztetik föl a jövő nemzedékben a takarékoság, szorgalom, és józan számítás iránti vágy. Nem mondtam lehetetlent; én láttam népiskolákat, melyekben az e téren elért eredmény jóval meghaladta a jelen cikkben fölállított legfelsőbb fokot, *) és én meg vagyok győződve arról, hogy szorgalmas tanító szép sikert vivhat ki ezen a téren, mivel maga a tárgy olyan, melyet nagyon könnyű a gyermekekkel megkedveltetni; persze, tanítója válogatja.

Szükségesnek látom azonban megemlíteni, hogy az egyszerű könyvvitel nem csak a fiu-, hanem a leánygyermkekkel is gyakorlandó. A leányok, mint a háztartás leendő vezetői, kiválólag hivatják arra, hogy a háztartás költségeiről pontos jegyzéket vezessenek, s az anyagi állapot mérlegét nyilván tartsák, nem csak azért, mivel erre inkább ráérnek, mint a külső munkával, vagy a kézipar körében igen elfoglalt férfiak; hanem azért is, mivel ha a nő tisztában van a vagyoni állapottal, sokszor hathat oda, hogy férjét oktalan költsékezéstől visszatartsa, vagy célszerűbb gazdálkodásra, különösen jövedelmező beruházásokra reábirja. Ezen kívül, szükségessé teszi a leányoknak az egyszerű könyvvezetéssel való megismertetését azon körülmény is, hogy mai nap a nők számára már sok jövedelmes foglalkozásról gondoskodott a társadalom, de a melyek körében a nő csak is akkor találandó életpályára, ha a mondott ismereteknek birtokában van.

Ha népiskoláinkban az egyszerű könyvvezetés, mint rendes tantárgy meghonosítatik, azon haszon mellett, hogy a tanulók kebelébe a takarékoság szükségességének érzete elplántáltatik, egyéb hasznok is merülnek fel.

Hasznos lesz ezen tantárgy a családapák és családanyákra nézve is, kik gyermekeik iskolai pensumáiból szintén sokat tanulnak, s ha bár kissé későcskén, de sokszor még a végromlás bekövetkezte előtt találják, hogy a rendszeres könyvvitelt egyetlen családfő sem nélkülözheti; végre, gyermekeik jó tanácsai (nem tréfa), különösen a mezői gazdálkodás egyes ágainak célszerűbb kezelését eredményezendik.

Hasznos lesz továbbá ezen foglalkozás a gyermekekre nézve egyéb irányban is. Megismerik a rend és pontosság szükségességét, s a rendszeret lassankint anynyira természetükké válik, hogy az egyéb dolgokban is irányadó leend. Már pedig, hogy a rendszeret, és pontosság megszokása mennyire égető szükség, azt leginkább megmondhatná az, kinek ácsorgó, rozsoszul dolgozó cselédekkel, késedelmes fuvarosokkal, a munkát napról-napra halogató földművesekkel, a kész munka haza küldését hétről-hétre ígérgető kéziparosokkal, a halasztási kérvények barátjaiként ismert ügyvédekkel, a beteghez temetés után érkező orvosokkal; szóval: a halogatás, késedelmezés, elkésés, és elhanyagolás minden rendű, és rangu embereivel dolga volt, és van. Ez aztán melegen óhajtja, hogy a nevelésnek egyik főfeladata a rend és pontosság megszokása legyen, mivel kétségbe vonhatlan igazság az, hogy: ordo est anima rerum!

Szabó Endre.

TÁRCA.

Nagy-Borosnyó reformált egyházunknak vázolatosa történetrajza.

(Az utókornak lehető tudomására juttatás céljából új tornyának gombájához mellékeltem.)

(Folytatása és vége.)

Az új polgári rendből törzscsaládok: Ráduly, Bodó, Pakucs, Sorban, Ivos, Cikler, Fejér, Szilvási, Stefán, Dacó, Deák, Esztolyka, Berecki, Nagy, Mircse, Kendi, Molnár, és Varga; összesen 28 család. Alakítanak 33 önálló családágazatot.

Az elősorolt 32 törzscsaládnak 135 külön álló ágzata kepezik már egyházközségünkben a kalongyás kepe-fizetés, és minden egyházi közterhek hordozására képes egyháztagokat.

Vannak mesteremberek, vagy csak kevés mérvben mezői gazdaságot folytató egyháztagok, kik a presbyterium által évenként elhatározandó kepeválság-díjt fizetnek. Vannak proletariások, úgy nevezett, oszporások, kik fizetnek a lelkésznek 20 krt, az iskola-mesternek 10 krt.

Ezeknek száma jelenben 130. Köztük következő új család-nevek merülnek fel: Szöcs, Borbély, Aranyas, Vidám, Bagoly, Boglár, Csákány, Duka, Debreci, Fetés, Gáspár, Gergely, György, Hajdu, Ilyés, Bende, Ince, Kányádi, Katona, Kisgyörgy,

*) Megemlíthető az amerikai farmerek közös konyhája, közös mosás, bölcsődék, és óvodák, mint a takarékoság elősegítésének mind megannyi hasznos intézményei. Mily sikerrrel lehetne ekként ezen intézetek iránti előszeretettel a gyermeki fogékony keblekbe elplántálni!

Már, Maksai, Mántó, Pásztor, Pap, Porzsolt, Prázsmari, Rigó, Simon, Török, Zödi, Várhegyi, Dóci, Isány, Demeter, Zsiga, Bokor, Benke, Kelemen, Opra, Nyisztor, Sikes, Pinti, Szarvas és Mócsel. Összesen 45.

A fentebbiek szerint, Nagy-Borosnyó reformált egyházunkban család-név van összesen: 77.

— — Klenodiumaink, urasztali edényeink közül felemlítendőek:

a) Egy nagy cinkanna, ily felirattal: „Bartha Lajos és felesége, Jancsó Zsuzsanna aszszony ajándéka, az N.-Borosnyói Ecclesiának. 1821.“

b) Egy aranyozott ezüst kehely, egy fontnyi nehéz; felirata „A nagy-borosnyói ev. ref. sz. ekkleziának, s némely jöltevők költségén. Anno 1842.“

c) Két bortartó, másfél-másfél kupás cinedények; egyik négy, másik nyolc szegű.

d) A reformáció háromszázados ünnep ülése alkalmával 1817-ben a mélt. egyházfőtanács által küldött emlékpénz.

e) Két szőr-szövetből készült díszes háromszinű lobogó, melyeket, mint jelképeit a magyar nemzet alkotmányos szabadságának, készítettünk az 1867-ben június 8-án tartott m. király koronázás alkalmára.

f) Van két-két zárral ellátott két ládája egyházközségünknek. Egyikben, melyet — mint a fedele belső oldalán olvasható felírás mutatja — 1774-ben Józsa Sára papleány ajándékozott, a klenodiumok; másikkban — mely remek mű —

mint levéltári szekrényben, az egyház lajstromozott oklevelei tartatnak.

g) Ékes urasztalt készített, saját költségén, a múlt évben N. D. asztalos aa.

h) Vannak himes urasztali abroszok, kendők, kivartott szószeftakarók, melyek közül némelyiket mostan is élő hiveink nem régen adományozták.

— Van egyházközségünknek sajátlag két harangja. A kisebb 5 mázsás, öntetett 1785-ben. A nagyobb, mely miután hasadás miatt haszonvehetlenné lett, 1828-ban újra öntetett, 7 mázsás.

Továbbá, haranglábunkat díszíti egy csinos öntésű kis harang, melyen ily körülirat olvasható

„De nocte taces, bis die voces

Ad sacra fideles,

Hoc sit sibi divum munus

Et honos unus.

1693.“

Egy fentebbi köriratban olvasható

„Curavit prop. impens.

G. D. And. Bartha!

In laudem Domini sui.“

Ezen harangot a nagy-borosnyói nemes Bartha-család legkitünőbb tagja, Bartha András, a ki — mint Cserei Mihály emlékirataiból megtetszik — a Rákóczi forradalom idejében itélőmester volt, saját költségén öntette. Innen a nagy-borosnyói nemes Bartha-család ezt mint családi sajátját úgy kívánja tekintetni. Azonban, a haranglábra fel levén tétetve, egyházunk közhasználatára is át van bocsátva.

De egyébkint is, a körülirat e szavai: „bis die voces ad sacra fideles“, nyilván jelentik, hogy azon harang öntetésében köz istentisztelet érdeke van kitűzve.

Itt megjegyezzük, hogy a nagy-borosnyói nemes Bartha, Tompa, Kónya, Bede, Konc — ez ámbár unitarius hitfelekezetű — Szabó s Ferenc törzscsaládok — mint régibb okmányainkból láthatni — egy, vagy más tekintetben tényleg befolytak egyházunk szellemi, s anyagi virágoztatására.

De különösen a nemes község, illetőleg községi birtokosság, 1854-től kezdve, és így 17 év óta, templom, torony építés, és orgona készítésünk érdekében, szives volt egyházunkat folytonosan segíyezni. Mely segíezés — mint jegyzőkönyveinkből megtetszik — a 2500 o. é. frtot is meghaladta.

Fogadják az illetők hálaanylvánításukat.

— — Egyházunk történetrajzához tartozik az is, hogy régibb, s újabb anyagi állását, legalább rövid körvonalozással tájékozunk.

Egyházunk jövedelem forrásait képezik:

1. A templomföldek. Egyházunknak 1854-ig, a három határban, csakis 8 $\frac{1}{2}$ hold templomföld volt birtokában, s használatában.

E csekély földbirtok haszonbéréből tengődve, fedezte, a hogy lehetett, mindennapi közszükségeit, egészen 1854-ig. Ezen éven kezdve, elhalaszthatlan szükségevé válván, hogy omlásban levő temploma helyett újat építtessen, nagy-avasbeli elavult ciheres erdőrészet, melynek térmértéke 59 hold, 951 □ öl, a mélt. egyházfőtanács engedélye folytán, időnkint folytatólag, szántókká átalakította. 1862-ben teljesen haszonhajtóvá tétetve a már kiirtott erdőrészt, 77 parcellába feldarabolva, árverés útján haszonbérbe kiadatott.

Régibb, s újabb templom-földeink, egyik évet a másikba összevéve — mint hogy nálunk három fordulás határ rendszer van divatban — évenként 484, s az idén már lejárt 9 haszonbéri időszak alatt pedig összesen 4356 o. é. frtot jövedelmeztek. De, miután azon egyébiránt is kopár új irtvány hely — mely eddig évenként 484 o. é. frtot hozott be — 9 évi használat alatt elsoványodott, kimerült: hihetőleg ezentul kevesebb leendő földhaszonbéri jövedelmünk.

2. Egyházunknak egy más jövedelem kútfeje: a piaci vámjövdelemnek egy negyede.

A nagy-borosnyói nemes község 1847-ben négy országos sokadalom, és baromvásárral is egybekötött pénteknap heti vásárra szabadalmat nyervén: a piaci vámjövdelemnek egy negyedét — mint hogy a piactér nagyrésze egyházi birtokon fekszik — átengedte egyházközségünknek.

Ezen jövedelem kútfőnk 1869-ig, és így 22 év alatt, évenként körülbelől 300, összesen 6600 o. é. forint jövedelmet hozott be. Most már, miután a bor, sör, és pálinka jövedelem 3 évre haszonbérbe kiadatott, és mi abbéli illetékünket előlegeztük: évenként legfentebb mint egy 200 frt. piaci vámjövdelem illetményt remélhetünk.

3. Még jövedelem kútfőnk, az alkalmi könyör-adományzások fedezésére szolgálni szokott úgy nevezett perselypénz. De, valójában, ezzel nem dicsekedhetünk. Évenként 5—6 forint gyűjtéléket hoz be.

Meg kell vallanunk, hogy ős apáink a keresztyén szeretet munkáinak gyakorlásában, valamint egyéb áldozatkészség, s vallásos buzgalom tényleges kitüntetésében is, minket jóval tulszárnyaltak.

Vallásos-erkölcsi életmódunk minőségével nem dicsekedhetünk.

A vallás iránti közöny, főleg a forradalom után bekövetkezett absolut kormányzat válságos időszakában, a nép minden rétegeiben elhatalmazott. Templom gyakorlás, vasárnap megszentelése naponta hanyatlik, divatszerűtlenebb.

A miveltebb rendűeknek, értelmiségűeknek is — a polgári becsületesség, és törvényszerűség erényét elégnék tartván — nem főnylik úgy világosságuk, hogy mint Jézus a hegyen prédikálta, tényleg befolynának a kevésbé mivelte nép vallásos élote elevenítésére.

4. Még idővel, reméljük, isten segélyével, szembetűnő jövedelem forrása leendő egyházközségünknek, a t. papunk 8, és iskola-mesterünk 2, és így összesen 10 véka rozs adományukon, múlt évben alapított, s már életbelépett kölcsön-magtár.

Gyarapítása — az alapszabályok 3-ik pontja szerint — két uton történik:

a) „Kamatozás által. A kamat a kölcsönre kiadott gabonának egy negyedét teszi; azaz: egy köböltől egy vékát, egy vékától négy kupa.

b) „Évenkinti adományzás által. Mire nézve minden ujév első reggelén, templomi istentisztelet alkalmával, az egyházközség a magtár állásáról szószeftől tudósittatik, s egyszerűsmid bármi kevés adakozásra felhivatik. A minek érvényesítésére az egyházfiak másnap megtalálандják az egyháztagokat.“

Az 5-ik szabálypont szerint: „Mig a magtár 100 köbölre nem nevededik, addig semmit is abból elkölteni nem lehet. Azontúl joga lesz az alapítóknak, határozni az iránt, hogy a kamat mi célra fordittassék; de a magtár tőkége azután is 100 köbölnél alább nem szállhat stb.“

Magtárunk másfél év folyamat alatt méltánylandó gyarapodást vett. Jelenlegi állása: 20 véka 8 kupa rozs, s 50 v. 13 kupa törökbuza, összesen 71 v. 5 kupa.

Hiveinknek áldozatkészsége e részben a jelenkor intő szavát megértő buzgalomra mutat.

A szellemi haladás terén sem vagyunk éppen pangásban, tespedésben.

Egyházközségünk értelmisége, korunk érdekét szem előtt tartva, 1866-ban olvasó-egyletet alapított, könyvtárát jelenleg 145 kötet díszíti.

— — De vegyük sorsjegyzékbe egyházunknak azon fekvősegeit is, melyek egyházi hivatalnokainknak, haszonvételökben levén, rendes fizetősökül szolgálnak. Ilyenek:

1. A papi szántók. I. osztályu papi szántó van 4 hold, 788 □ öl; II. osztályu 1 hold 1029 □ öl; III. osztályu 2 hold, 148 □ öl. Összesen 8 hold, 365 □ öl. 4 hold szántót az egyház miveltet.

Kaszáló van 1 hold, 140 □ öl.

Ezen fekvőségeknek, egyik évet a másikba véve — mint hogy három fordulás határrendszer van divatban — a közzsinati 654—1866. szám alatti utasítás értelmében szabályozott évi jövedelme 72 o. ó. frt.

2. A mesteri szántók I. osztályu van 1 hold, 1197 □ öl; II. osztályu 1254 □ öl; III. osztályu 1256 □ öl. Összesen 3 hold, 505 □ öl.

Kaszáló 950 □ öl.

Ezen fekvőségeknek az egyházi hatóság által szabályozott összes évi tiszta jövedelme 45 frt.

Itt a maga helyén van, hogy kimutassuk, legalább vázolatilag, egyházi hivatalnokainknak egyéb kepe jövedelmeket is. Minők: a kalongyás-kepe, fakepe, oszpora és palást-, s illetőleg tandíj.

1. Kalongyás-kepe. Van egyházunkban részint egész, részint fél kalongyás kepe-fizető család 140. Hoznak évenként körülbelül 230 kalongya őszkepet. Két harmada búza, egy harmada rozs levén, együttesen olegy gabonának vehetni. Kalongyája, közép számítás szerint, ereszt másfél vékát.

Vékájának piaci ára, 10 évi közép számítás szerint, 1 o. é. forint: összesen 345 frt.

2. Zabkepe hasonlólág 230 kalongya. Kalongyája ereszt rendes termő időben két vékát; összesen 460 vékát. Vékájának piaci ára, 10 évi közép számítás szerint, 40 kr.; összesen 184 forint.

3. Fakepe. Fakepét fizet 82 marhás gazda. Közép számítás szerint, szekerét 1 forintjával véve, teszen 82 frtot.

4. Oszpora. Oszporát fizető egyháztag van 130. Az egész oszporás 20 krt, a fél oszporás 10 krt fizet. Összesen fizetnek 24 forintot.

A fennebbi 4 pont alatt a papi tényleges rendes kepe-fizetés van kimutatva. Összege 635 o. ó. frt.

A papi jövedelemhez járul még:

5. A palástdíj. Évenként körülbelül 50 keresztelési, s 14 esketési tény fordul elő. A keresztelési díj 20 kr., az esketési 1 frt. A temetésért $1\frac{1}{2}$ hold szántó haszonvételével díjaztatik a lelkész. Haszonbére, egyik évet a másikba véve, 14 frt.

A fennebb tájékozott kimutatás szerint — összeszámítva a számítandókat — az évenkénti papi jövedelem összesen 745 o. ó. frt.

Ezen felvetés alapján, az iskolamesteri összes évi jövedelem — ide véve a mesteri szántók haszonbérét is — 351 o. ó. frt.

Mielőtt tovább mennénk, célszerűnek látjuk, hogy, ismertetés végett, kepe-fizetésünk gyakorlatos módját is tájékozzuk.

Rikán belöli egyházaink kepe-fizetési rendszere az 1793-ban kelt, és a szeboni főhadivezérség által 1793-ban kihirdetett Josephina Constitution alapszik.

Ennek tartalma szerint, mind azon egyháztagok — ide értve a gyámság alatt levő árvákat is — a kiknek bármely cím alatt, s akár minő földmivelés, vagy miveltetés módján, 12, vagy 6 kalongya gabonájuk megterem, vagy annyit teremhető fekvőséget bírnak, kötelesek mind az ősz, mind a tavasz terményből — amazok, mint egész kepekék, 3, emezek, mint félkepekék, másfél kalongyát — fizetni.

Az egész kepe-összegnek két harmada a lelkész, egy harmada az iskolamester illetménye.

A nagyobb földbirtokosok, kik a díjlevélben magokat mint patronusok jelentik, a rendes kepet háromszorosan fizetik; a papnak — egytűvé véve őszt és tavaszt — 12, a mesternek 6 kalongyát. Fakepét nem fizetnek.

A kepe beszolgáltatása egy meghatározott napon a kebli presbyterium jelenlétében, s örököse mellett történik.

— Miután már egyházunknak fekvőségeit, azoknak haszonvételét, s egyéb jövedelem forrásait kikutattuk, s tájékoztuk: lássuk, mutassuk ki az alábbiakban, templom építésünk idejétől, 1853-tól kezdve — és így 18 év alatt — az egyháziasság érdekében, vallásos-erkölcsi életünk élesztése céljából tett kiadásunkat, hogy feltűnjék kebli pénzügyünk miképpii állása.

1. 1854-ben felszentelt templomunk építése került a vasrácsozattal együtt 6690 frt.; 2. az orgona 2906 frt.; 3. a korona 190 frt.; 4. a torony, mely már bevezetés végpontján áll, 7710 frt.; 6. a sz.-udvarhelyi tanoda segélyezésére ígért 100 frtot, a mult évben lefizettük, összesen 17,641 o. ó. frt. forint.

Jövedelmeink arányában sok kiadás, 18 év alatt! Nem csuda tehát, hogy némi kölcsönkérésre is szorultunk.

— — De reméljük, három-négy év alatt letörlesztendjük passiv-állásunkat; sőt szert teendünk arra is, hogy anyagi jólétünk szellemi életünknek lendületet adjon. De mielőtt végezzük tájékoztatóinkat, érdekesnek látjuk, templom-hegyünknek egy növény-ékeségét felhozni.

Egy terebélyes hársfa ez, mely templomunktól 14 lépésnyire emelte fel ág sarjakkal koszoruzott négy mohosult ágazatát.

Törzsöke alól 3 öl fél láb vastagságú; koronája körvének körszéle 16 öl.

Keletfelöli ágazata már hullatja megszáradott galyait.

Szóhagyomány szerint, ezen hársfát ezelőtt 300 évvel, mikor a már életbe lépett reformáció ünnepe először tartatott egyházunkban, annak emlékeül egy szolgálégény ültette, s gondozta életében.

Mondják, hogy 1764-ben, azon idő alatt, míg a templom újítása folyamatban volt, ennek körében tartatott az istentisztelet. Körülte már földbe sülyedett nagy kövek, mint ülőszékek, vannak.

Azonban, úgy jó ki, hogy a 300 évet jóval túlélte Sionunknak e növény-ékesége.

Ezelőtt 46-évvél temették el egyházunknak egy érdemes 95 éves tagját, a ki mind késő vonségeig egyházi jegyzői hivatalt folytatott. Tőle hallottuk: nagyatyja azt beszélte, hogy ő, s játszó társai, gyermekkorukban, tilalom ellenére is, virágot szedtek hársfánkról, mely akkor is ily felnőtt állásban volt.

— De ideje már, hogy befejezzük tájékozásinkat, s torony-építési ügyünkre, mely alkalmat szolgáltatott egyházunk történet-rajza ecsetelésére — visszatérjünk.

Uj tornyunk alapkövét, miután istennek szent szándékunkra áldást adó kegyelmeért esedezünk, s az ó torony romjai közt talált emlékiratot felolvastuk, szokott ünnepélyességgel — mint fennebb láttuk — 1869-ben, június 8-án tettük vala le. Építése teljesleg bevégeztetett 1871-ben, augusztus utolsó napján.

Az új torony szakértőleg megsejmelítetvén, mind külkékes-ségét, s arányzati szépségét, mind a kőfal tömörségét tekintve, méltányoltatott; s közvélemény szerint, a Rikán béli szobor nem található.

Szeptember 10-én az imaházban hálát adtunk istennek, a ki erős segédelmet, buzgóságot, s kitartást adott e szent célnak előmozdítására szolgáló munkánk folytatása, s bevégezésére.

Benedek Áron,
borosnyói ref. lelkész.

BELFÖLD.

Helyre-igazítás.

Nagy-Szeben, dec. 17-én, 1871.

„Erdélyi prot. közlöny“ idei 49. száma tárcájában, laptudósítója az egyház főtanácsi ülésben f. hó 4-én tárgyalt fogarasi vámjog megváltási ügyet szerfölött hiányosan, ennél fogva, ferdén adatván elő; ebből eredt téves felfogása nyomán, fogarasi egyházunk részéről megállított vámmegváltási ajánlatot nevetségesen tulcsigázottnak tünteti föl.

Ez okon, az igazság érdekében, mulhatlan kötelességomnek tekintem tisztelt szerkesztőséget alábbi pár helyreigazító sor lap-tárcájába való mielőbbi szives felvételére.

Laptudósítója, említettem ülésen, úgy látszik, hallott ugyan valamit harangozni, de nem tudja mit? Ha jobban figyele, a hogy e nagy fontossága, maga nemében sajátságos, és fenforgó viszonyok közt igen kényes természetű ügy valóban megérdemlé, feltérjesztettem jegyzőkönyvek, és azokat kíséző jelentéséből megtudható.

Hogy nem az egyház, hanem kiküldött bizottsága egyik tagja által téteték kifogás egyház főtanácsi biztos kiküldetése ellen azon okból, mert szerinte, az egyház nem áll méltóságos egyház főtanács gyámkodása alatt. E kifogás azonban nyomtalanul elenyésze, azon kijelentésemre, hogy mélt. egyház főtanácsnak, miután egyházi közigazgatásunk terén legfőbb felügyelő, és végrehajtó közegünk, és miután egyházi törvényünk szerint minden egyházunk vagyona, egyszersmind erdélyi anyaszentegyházunk közös vagyona, nem csak joga, de kötelessége is volt biztossát kiküldeni; ennek közreműködése nélkül az egyház irt ügyben érvényesen semmit sem végezhetvén.

Megtudható továbbá laptudósítója, hogy f. év október 25-én felvett jegyzőkönyv szerint, fogarasi városi közönség felhívására fogarasi egyházunk részéről, egyház főtanácsi biztosi minőségbeni közbejöttem, és hozzá járulásonnal a városi bizottság által is jegyzőkönyvileg ezen szavakban: „a piaci vámjövedelem

progressiv emelkedése városunk minden polgára előtt ismeretes“, világosan bovallott vámjövedelem folyton nagy mértékben növekedése szempontjából kiindulva, következő e helyen röviden fővonásaiban öszszefoglalt vámmegváltási ajánlat tétetett

a) Egyház elárusítja városi közönségnek városi piaci vámmegváltási jogát, 34,000 frtért o. értékben.

b) Ezen tőkön felül vásárló közönség vámjoga tényleges átengedésétől tíz év elteltével, az idő alatt nyerendett brutto jövedelem közép számításával egy évre eső összegéből, a vásár ár 5%-ka (1700 frt. o. é.) levonása után felül marandandó többlet **felét** tartozik következő második évtized minden évében eladó egyháznak lefizetni. Ezen módzat szerint biztosított az utáni évtizedekre is a magát kiütendő jövedelem többlet **fele** az egyház részére. Többlet-hiányt mutató évtized esetére önkönyt érthetően egyház semmit sem követelhet többletet mutató évtized lejártáig.

c) Állami megváltás esetére, az egyház előbbi módzattól kifolyólag, a 34,000 frt. o. é. vásár áron felüli vámmegváltási tőke-többlet **hason felét** kívánta maga részére kikötni.

Városi bizottság o mőtányos ajánlat ellenében, f. év okt. 28-án felvett jegyzőkönyve szerint, egyszer mindenkorra 25,000 forint o. é. megváltási tőkét akkint igéré meg, hogy ebből 5000 forintot szerződés aláírásakor, többi 20,000 frtot pedig tíz év alatt, évenként utólagosan 2000 frtjával megfelelő 6%-os kamattal fizetés mellett törleszszze.

Ennek következtében, egyházi bizottság f. év nov. 2-iki jegyzőkönyvében kifejezvé, hogy feltételei még elvben sem fogadtatván el, de sőt folyton növekedésben levő vámjövedelmére 5%-os tőkéje sem ígértetvén meg: a közeledés zátonyra jutott, s az egyezkedést jelenben félbeszakítottnak kell tekintenie. Azonban, városi bizottság szabad tetszésére bizaték: nyujtott alapon, t. i. a jövedelmi növekedés elve elfogadása mellett, bár mikoron is az egyezkedési fonalat felvennie, s az egyház kész örömmel fog akkor további alkudozásba bocsátkozni.

Időztem nyilvános okmányokkal szemben laptudósító, azon előadás tehát, mintha az egyház kérte 34,000 frt. o. é. megváltási tőkén felüli egész jövedelem növekedést eleitől fogva tíz évenként követelné, és állami megváltás esetére nevezett tőkét felül haladó egész többletet maga részére kikötni kívánná, úgy szintén a város részéről csak 24,000 frt. o. é. ígértetett volna meg, hiányos, és ferde egy állítás.

Ebből kifolyólag — nam ruente fundamento ruit et superaedificatum — amaz állítás, hogy az egyház követelése nevetségig tulcsigázott, téves felfogás szülte, bombasticus egy állítás, mely a mellett, hogy az egyházat tisztelt olvasó közönség előtt meg nem érdemletten kigunyolja; meg lehet, épp ez által a különben még létrejöhető egyezkedést valóban meghiusíthatja.

Legyen e helyen még szabad laptudósítójától kérdenem: eltekintve attól, hogy ha ritkán is, de fordult elő vásár-szerződés olyszerű megkötése, miszerint jószág örökös elárusításakor a vételáron felül egyházi belső személyek élvezett, és pénz értékben időnkint növekedő természetbeni évi járandóságuk kiszolgáltatása kikötetik; nevetségesen tanálja-e Pesten, csak nem egy nappal később, miután az egyház vámmegváltási feltételei megállítottak volt, f. év október 26-án és 27-én megjelent nagy napi lapokban

olvashatott azon közlést: mikint magas kormányunk a zsilvölgyi kincstári köszönbányákat 40 évre úgy szándékozik bérbe adni, hogy az átvevő társulat részére biztosította jövedelmi öszszegen felül mutatkozandó évi jövedelem fele a kincstárt illesse?

Egyébiránt, ugy vagyok meggyőződve, hogy ha mélt. egyház főtanács kiküldötte, biztossa hozzájárultával az egyház által megállított vámmegváltási ajánlatot maga részéről nevettségesen tulcsigázottnak lenni tanálta volna, önnön magát bizonyára nem compromittálá, és mielőtt mélt. m. kir. belügyérségnél a vámtariffa megerősítését sörgeté; az ügy természeténél fogva iránytadólag minden esetre biztossát, és az egyházat utasította volna, ne nevetessék ki magukat, és igyekezzenek felterjesztetésre alkalmas ajánlatot létesíteni. — Dixi et salvavi animam! *)

Egerpataki Kis Károly.

Egy szegény egyházközség,

(„mely nem bírja az avult iskolaszobáknak népiskolai törvényszabta kivántatóság (!) szerinti ujtását.“)

Érdeklődve olvastam át a „Prot. Közlöny“ közelebbi számban a nagy-borosnyói ref. egyház „vázolatos történetrajzát“, mely méltónak ítéltetett arra, hogy új toronyának gombjába tétessék „az utókornak lehető tudomására juttatás céljából (!)“

Megjegyeztem magamnak következő adatokat: Az egyház ref. lakóinak száma 1260; 1854—56-ig, két év alatt, épített egy 6600 frtba került új templomot; 1860 végén beállított „aranyoztatással“ együtt 2800 frtba került orgonát; 1869 nyarán építeni kezdé új toronyát, s erre költött, két év alatt, 4040 frtot. Örvedetes jelei a közbuzgóságnak!

És olvasám vala tovább: „iskolaköteles van 85 fiu, 78 leány, melyből az 1870-iki tanfolyam alatt tényleg feljárt 81 fiu, és 74 leány. Népiskoláink 1—1 tanító alatt, 3—3 osztályuak, fel vannak szerelve, s taneszközökkel ellátva „Dicséretes szorgalom!“

„Iskola-épületeink hiányosak; a népiskolai törvény kellőkeinek nem felelnek meg. A tantermek szűkek, törpék, sötétek, nedvesek.“ Baj biz' ez — gondolám — de ily lelkes egyházközség bizonyára rövid idő alatt kipótolja ezt a mulasztást. Gondolám! De rögtön utána ezt találok a 414-ik lap alján:

„Egyházközségünk **nem bírja** az avult iskola szobáknak népiskolai törvényszabta kivántatóság szerinti ujtását!“ De már ezt, édes atyámfiai, nem tettem volna a torony gombjába, az utódok számára!

Nem sajnáltam egy kis fáradságot, s kikerestem az öszszes egyházaink vagyoni állapotát tartalmazó kimutatásból a „Nagy-Borosnyó“ feliratu lapot; és mit találtam?

Az egyház öszszes fekvősége 86 hold, melyből 68 holdat közvetlenül az egyház használ; alaptőkéje nincs; szorgalmi tőkéje nincs; **) gyümölcsfa iskolája nincs; bevétele volt 1870-ben 5459 forint, kiadása 5439 frt.; hasznobéréiből hátralék beveendője volna 1180 frt., irva: **egyezerszáználvan frt. o. ó.**

Ime édes atyámfiai! itt a hiba. Az a sugár torony nem fogja felépíteni az iskolát; megfordítva igen, toronyt is, és még sok minden egyebet!

Nem-e sokkal dicséretesb dolog lett volna: előbb egy derék iskolát emelni, s csak azután — mikor idővel jut — kezdeni a toronyhoz? De ha már így történt: mi szükség volt azt a szegényítő vallomást zárni a torony gombjába, hogy egy oly népes, vagyonos egyház: mely tudott magának 13,500 frtba került templo-

mot, orgonát, toronyt építeni; melynek csak hasznobéréiből tetemes évi jövedelme van; és mely 1180 frt. hátralékot hevertet, isten tudja kiknél! nem bírja avult iskoláját megújítani!

Szükségesnek láttam ezen adatok közlését, annak kitüntetésére: hogyan ne gazdálkodjunk; és hogyan kellene buzgokodnunk?

Egyébiránt, meg vagyok győződve, hogy Nagy-Borosnyó, ha kissé öszszeszedi magát, nem sokára ezt a toldalékot tetheti az új torony gombjába méltatott irás végére „építettünk egy új, derék iskolát 4 szobával, kettőt a fiuk, kettőt a leányok számára!“

X. Z.

A sz.-szolnoki ev. ref. egyházmegye pénztárát érdeklő nyilvános felszólalás.

Három hoszszu éve mult, hogy egyházmegyénknek a f. t. közzsinatot keblében fogadni, szerencséje volt. Illő ellátása végett nagyszerű rovatokat tettünk egyházakra, papokra, és tanítókra elanynyira, hogy volt egyház, a mely papjával s tanítójával e célra száz o. é. forintnál többet fizetett, csak hogy a 4000 o. é. forintra számított költség fedezve legyen.

Az ellátás — meggyőződésünk szerint — méltó volt mind a f. t. közzsinat méltósága, mind egyh. megyénk nagyságához. Azonban, ebbeli örömröket csak hamar azon keserű észrevétel zavarta: hogy a kirótt, s mint tudjuk, be is fizetett öszszegen kívül köz-, és özvegy-árvai pénztárunkban közel 700 o. é. frtnyi öszszeg szerepel 1868 óta, mint közzsinat tartásra kiadott pénz, mely mai napig is fedezetlen van.

Nem mondjuk ugyan, hogy e pénztárakhoz nyulni nem lesz vala szabad; elismerjük, hogy szegény egyházaink, s még szegényebb belső embereinkre oly nagy mérvben kirótt öszszeg előleges beszolgáltatása — a szokásos indolentián kívül — nagy nehézséggel járt; de, miután e pénzek csakugyan befolytak, legelső köteleesség lett volna: a pénztárak hiányait fedezni, s nem tűrni, hogy három hoszszu év alatt kamát nélkül maradvá, talán örökre kárban maradjanak.

De mit tett eddig ez ügyben az egyházmegyei előljárárság? Semmi többet: mint hogy a pénztárnok urak koronkinti felkiáltásai eluémítására, mind aynynyszor egy-egy bizottmányt nevezett ki ez ügy kitisztázására; mely bizottmányok vagy soha egybe sem gyűltek, vagy eredménytelenül oszlottak szét; legalább mai napig semmit sem tudunk munkálataikról.

A legközelebbi öszi közgyűlésen ismét egy új — nem tudjuk hányadik? — bizottmány küldetett ki a közügy-igazgató ur elnöklete alatt e tárgyban; de működésének eddig semmi nesze; s féltő, hogy ismét csak „kegyes óhajtás“ marad a pénztárak kártalanítása. . . .

E félelem ösztönzése folytán, bátrak vagyunk a n. t. esperes, s az egész egyházmegyei előljárárságot tisztelet-teljesen, s egész bizodalommal fölkérni: ne nézzék tovább is behunyt szemekkel pénztáraink e nagyszerű károsodását; hanem szorítsanak reá bizottmányt, pénzkezelőt az ügy tisztába hozatalára; mert minél tovább késik ez, annál bonyolultabbá, s károsabbá válhatik ugy az egyházmegyére, mint magára a pézuzkezelőre nézve is.

Ha e nyilvános felszólalásunk a tavaszi e. m. közgyűlésen óhajtott megoldást nem nyerne, kényszerülve leszünk, a m. püspök ur, és e kerületi igazgató tanács erélyes fellépését hasonló tisztelettel kikérni.

Többen.

*) Szó szerint közölték.

**) Most van alakulóban.

Szerk.

Szerk.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Mai utolsó számunk mellett küldjük szét a „Prédikátori tár“ három utolsó ivét; valamint lapunk címlapját és tartalom jegyzékét t. olvasóinknak azon szives kéréssel, hogy azt tegyék jóakarató figyelmök tárgyává, s higgadtan mondjanak ítéletet: vajjon hiában való volt-e kezdeményezésünk; hiu vergődés-e az, hogy anyaszentegyházunk kebelében egy közlönyt alapítottunk, mely a nyilvánosság iránt tartozó minden tiszteletet respektálva ugyan, annak ítélőszéke előtt törekszik szellőztetni azon ügyeket, melyek mindnyájunkéi, és melyeket elrejteni — bűn? Itéljenek, hogy vajjon szolgálataink gyümölcstelen maradt-e már is, vagy nem ígér-e valami hasznót a jövőre nézve? Mi őszintén valljuk be: hogy meszsze maradtunk még attól is, a menyinyit tenni melegen obajtottunk volna; de akarataink szilárdan áll, a nekünk adott tehetségek szerint, mind inkább közeledni a kitűzött cél felé, ha kellő figyelemben, pártfogásban részesülünk. Ezt pedig megérdemelni törekszünk az által, hogy lapunk bel-tartalmát folytonosan gyarapítjuk oly erők közre működése által, melyek a buzgóságot szakértelemmel párosítják; s az által, hogy önzetlenségünknek bizonyítványát adjuk azzal, hogy lapunkat megtoldjuk oly melléklettel, jutalom gyanánt, mely idővel egy változatos kis könyvtárt fog alkotni olvasóink számára s így lapunk olcsóságát bizonyítja. Mindezt nem azért mondjuk el, hogy vásárt csináljunk, hanem azért, hogy tiszta világításban álljon mindenki előtt azon egyetlen becsvágyunk, hogy használni akarunk. Hiszszük, hogy olvasóink méltányolni fogják ezt, s éppen ezért, midőn boldog új évet kívánunk, ez nem bucsú, hanem kifejezése azon reménynek, hogy ismét találkozunk. — Boldog ujesztendőt!

— Nagy-Enyed vidékén már meg van alakulva a prot. egyet. fiók-egylete. Elnök: Basa Mihály; alelnök Hegedűs János, theol. tanár; titkár dr. Kovács Ödön; jegyző Sándor János, miriszlói lelkész. Közelebből alakult Kassa vidékén; és Hodászon, mely első céljával a népnevelés és erkölcsiség emelését tűzte ki. Ezzel kapcsolatosan nem tehetjük, hogy fel ne hívjuk lelkész-társainkat, s minden buzgó protestáns atyánkfiait: mozduljanak meg minden vidéken; alakítsák a fiók-egyleteket azon célra, mely a vidéki szükségnek leginkább megfelel, s lépjenek solidaritásba a központi választmánynyal. Hiában várunk, remélünk; mert összedugott kézzel nem megyünk semmire; hűtlen sáfárok leszünk; gyümölcstelen figefák, melyek elsepertotnek a föld színéről. A mi kezünkbe van letéve a jövő: munkára fel, és a kegyelet adója fog virasztani sirunk felett!

— Az országgyűlés dec. 22-iki ülésében a kultusz-miniszteri költségvetés alkalmából, végre Pauler is tartott egy beszédet, melylyel felelt azon megtámadásokra, melyek igen sürűen és valljuk meg, méltán áradtak ő excellentiája ellen. — Kulturai fejlődésünk jelen állapotára egy néhány igen érdekes adatot jegyezhetnénk fel beszédéből; de ez uttal megelőszünk azzal, hogy megemlítjük e beszédéből, hogy 1870-ben volt községi iskola 479; míg ez évben számuk 658-ra szaporodott. Ha így haladunk, akkor remélhetjük, hogy egy fél század múlva, tán éppen elég iskolánk lesz, ha ugyan marad a lótenyésztésre, és mén-telepekre szánt költségektől. Megemlítjük még, bár fájó szívvel, hogy ő excellentiája az évben 1862 felekezeti iskolát intetett meg, vallás különbség nélkül, hogy feleljenek meg a

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

törvény követeléseinek. Meg fognak-e felelni, nem tudjuk, bár reméljük; s ha meg nem felelnek, mi fog akkor történni? Bezárják-e, hogy semmi iskola se legyen? No intsetek; hanem hozzatok kényszer-törvényt; exequaljátok erőlyesen; s e mellett, juttassatok valamit a nép adójából a nép nevelésére is: így célhoz jutunk. Különbön pedig, órábhattok bárminő szépen, írott malaszt fog maradni, mely fejtekre száll, de ugy, mint ítélet!

— Szegény jezsuiták! Ugyancsak nem engedik pihenni. A mint írják, Romában — a hol pedig csak van elég pártfogójuk — egy sz. Andrea nevű zárdájokat, a hol nem egy bátor harcost növeltek a sötétségnek, a „rabló“ olasz kormány elfoglalta, és horrendum dictu, az udvar számára — istállókká fog átalakíttatni. — E hírnél gondoljanak olvasóink, a mit meggyőződésük sugal; mi tartozkodunk véleményt mondani, pedig nagyon egyszerű volna az.

— Denique, a szerencsétlenség tanítja meg az embort bölcseségre. A földig alázott Franciaország érezte azt, hogy nem fegyverei gyarlósága miatt bukott el, hanem a nevelés hiánya miatt: mindent felhasznál, hogy e hiányt pótolja. Az oktatásügyi miniszter egy törvényjavaslatot mutatott be a kamarának, mely minden irányban figyelmet költött. A többek közt, iskola-bizottmány fog felállíttatni, mely a tizenhárom éves gyermekeket — ez évig tart a köteles iskolázás — vizsgálat alá veszi s ha kiderül, hogy a gyermek nem részeseült oktatásban: akkor rendőri eljárás indíttatik az atya, vagy a gyám ellen. — 1880. jan. 1-től kezdve, egy 21. éves francia sem vétetik fel a választók közé, ha az elemi iskola-bizonyítványokkal nem bír; vagy ha nem bizonyítja, hogy írni-olvasni tud. Az elemi oktatás költségeit a községek és megyék viselik. Minden megyében tanító és tanítónő képezde állíttatik fel sat. Mindezek oly intézkedések, melyek húsz év alatt Franciaországot arra a polcra emelik, mely méltán megilleti s mely — reméljük — ismét viszszaadja Európának azt az arcot, mely most egy torzkép, s természetellenes vigorgásával és csókolódásaival jobb érzelmeinket sérti s szálamunkat kelti föl.

„ARANY-KÖNYV.“

Hálanyilváníttás.

Az örálja-boldogfalvi tűzvész által oly igen érzékenyen sújtott népes családomban nyomasztó insége enyhítésére kegyes adományokkal — ez ideig — befolytak:

Tiszteletes Nagy Tamás, tordosi ev. ref. lelkész ur gyűjtő ivén a tordosi ev. ref. egyházközség 3 frt., iskolatanító Wén Mihály 1 frt., t. Nagy Tamás 5 frt.

Tiszteletes Jakab Mózsza, algyógyi ev. ref. lelkész ur gyűjtő ivén: Gr. Kun Kocsárd 50 frt., gr. Kun István 5 frt., gróf Bethlen Róza, Kun Istvánné 3 frt., Zudor Dénes 1 frt., Simon Gergely 50 kr., Györfy Károly 2 frt., Fekete Pál 1 frt., Marton József 1 frt., Ivási 1 frt., Bányay Lajos 1 frt., Jakab Mózsza 1 frt., Berivó György 2 frt.

Tekintetes Németh László ur ivén Szászvároson: Kendeffy Pál 10 frt., Schenk József 3 frt., dr. Lészai Dániel 3 frt., Ince János, ev. ref. lelkész, egyik tanuló fiamnak egy évig kosztot ad. Németh László hasonlókép a másoknak. Hollaki Ferenc 1 frt. V. J. 30 kr., B. S. 40 kr., K. S. 50 kr., Laub András 1 frt., gr. Kun Farkas 5 frt., Grászik József 1 frt., Békessy Antal 1 frt., Fekete Ferenc 1 frt., Berivói Lászlóné 1 frt., Kovács Gábor 50 kr., Dósa Dénes 1 frt., Fülöp Géza 1 frt., K. S. 20 kr., R. M. 50 kr., X. X. 20 kr., X. Y. 40 kr., b. Jósika Tekla 3 frt., Torma Zsófi 2 frt., N. N. 30 kr., N. N. 30 kr., Juga Dénes 1 frt., Lészai Antalné 1 forint, Majtényi Mihály, molnár, 1 frt.

Tordáról egy magát meg nem nevező küldeménye 30 forint. Fogadják a méjjen tisztelt gyűjtők testvéries önzetelen jóindulataikért, fogadják a nemes keblű jöltevők hecses adományaikért legforróbb hálánk őszinte nyilvánítását. Kelt Ó-Boldogfalván, dec. 22-é, 1871. Fábri József, ev. ref. lelkész.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

